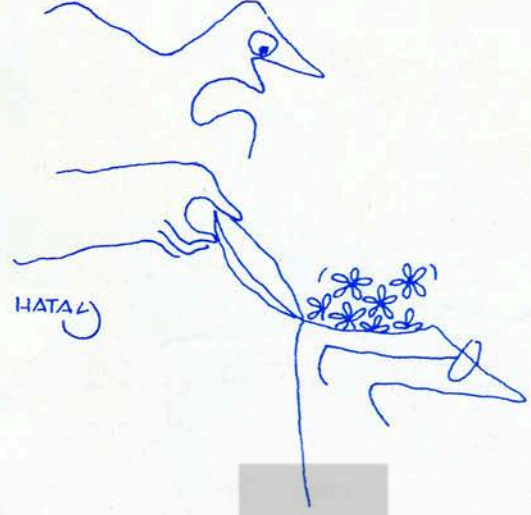


YALDIZ

AYLIK
SANAT
EDEBİYAT
DERGİSİ
EYLÜL '81
1
100 TL



sanat ve edebiyatımızda toplumcu gerçekçiliğin genç soluğu



YARIN, yeni bir dönem olduğu kuşkusuz olan 1980'li yılların başında, yayın yaşamımıza yeni bir soluk olarak giriyor. Sanat ve edebiyatımızın çok yönlü etkiler altında bulunduğu, sanat ve edebiyata ilginin hızla çoğaldığı, sanat ve edebiyatın yeri doldurulmaz bir işlev taşıdığından çok kavrandığı, sanat ve edebiyat dergilerinin izlenmesi olanaksız bir çeşitlilik kazandığı bir dönemi yaşıyoruz. YARIN, işte bu koşullarda, yeni bir dergi olarak sanat ve edebiyat yaşamımıza katılıyor. Ama YARIN varolan dergilerin herhangi biri olarak yola çıkmıyor. Yeni, ama biçimi ve içeriğiyle gerçekten yepyeni bir dergi YARIN!

YARIN'ı vareden, onu zorunlu kılan koşullar öteki dergilerinkinden çok farklı. YARIN, sanat, edebiyat ve kültür yaşamımızın kaygı, ürküntü, heyecan ve özlemle canevinde kendini sürekli duyuran bir boşluğu doldurmak için çıkıyor.

YARIN'ı zorunlu kılan koşullar, insanlarımızın yüreklerinde ve bilinçlerinde yaşattıkları özlemler, inançlar, değerlerdir. Onun varlığı, bu özlemlere ve boşluklara karşılık gelebildiği sürece anlamlı olacaktır. Yoksa anlamsızlaşacak, işlevsizleşecektir.

YARIN'ı vareden koşulların, onu yaşatacağı inancıyla ve elbette önemli savlarla öne atıyoruz.

Sanat ve edebiyatımızın öteden beri çoğalarak gelen kimi sorunları ve bulanıklıkları, yaşadığımız dönemde yenilerini de yanına alarak sürüyor. Burjuva ve küçükburjuva yönsemeler, yozlaşmayı, edilginliği, bireyciliği pohpohluyor; insanlarımızı, en çok da gençliğimizi türlü yabancılaşma etkenlerine ve sıradan izleyiciliğe tutsak etmeyi amaçlıyor. Tepeden turnağa bilinçli ve sinsice yöntemlerle, bir yandan insansal sorunlar tartışmaya getirilirken, öbür yandan bu sorunlarla ilgilenmek yalnızca kendi tekelinde görülüyor; bir yandan canalcı bir sorun olarak cinsellik tartışmaya getirilirken, öbür yandan

gerçekte cinselliğe yabancılaşma çoğaltıyor; insancıl değerler hiçe sayılıyor, insancıl olan ters yüz ediliyor... Gençliğin ilgisinin çok canlı olduğu sorunlara yaklaşma görüntüsü altında, aslında bu sorunlar fantezilerden oluşan bir dünyaya taşınıyor, gençliğin kucaklaması olanaksız sorunlara dönüştürülüyor...

YARIN, sanat ve edebiyatımızda gittikçe yaygınlaşan bu yoz akımları yalıtılayıp etkisizleştirmeyi, bu akımların estetik çözümlenmelerini yapmayı, yaslandıkları psikolojik kökenleri araştırmayı ve felsefi ve toplumbilimsel yenilgilerini hazırlamayı başlıca görevi saymaktadır. Çoğaltılan bu sorunların yüreklilikle tartışıldığı bir ortam hazırlamak, YARIN'ı vareden nedenlerden biridir. Toplumsal bir varlık olarak insanı olanca karmaşıklıkla çözüp kavramak ve kavratmak, görevlerin en onurlusudur.

YARIN, sanat ve edebiyatımızda toplumcu gerçekçiliğin genç soluğudur. Bu, YARIN'ın en öznlü bildirisidir.

Evet ama, toplumcu gerçekçilik kavramından anladığımız nedir? Ya da, toplumcu gerçekçi sanat ve edebiyatımızın nasıl bir çözümlemesinde yola çıkarak bu kavramı sahipleniyoruz? YARIN, toplumcu gerçekçilik kavramının bunca yozlaştırılmasına, içeriğinin boşaltılıp saydamlaştırılmasına karşı, ona kiskançlıkla sahip çıkacak ve gerçek içeriğini yeniden egemen kılmaya çalışacaktır.

Sanat ve edebiyat ortamımızda süren tartışmalar yazılanlara dönüp baktığımızda görülecektir ki, toplumcu gerçekçi olmayanımız pek de yoktur! Hemen tüm dergilerin sanat anlayışı toplumcu gerçekçiliktir. Hemen tüm yazarlarımız, ozanlarımız, sanatçılarımız toplumcu gerçekçidir. Kavramı dileyen dilediği gibi kullanma esnekliğine sahip: toplumcu gerçekçilik, toplumsal gerçekçilik vb. Bu kavramların birbirinden ayırdı üstüne kafa yoramız ise, doğrusu pek az. Ya da, kendine ve dostlarına



Sahibi:
SAMI ALPTEKİN

Genel Yayın Danışmanı:
OSMAN S. AROLAT

Sorumlu Yazışleri Yönetmeni:
SEMIH GÜMÜŞ (ACAR)

Kapak:
ÜMIT ÖGMEL

TÜSTAV
ARŞİVİ
Umur Coşkun
Bağışı

Abone Koşulları:
Yurtiçi/Yıllık 900 TL
Altı Aylık 500 TL
Yurtdışı/Yıllık 54 DM
Altı Aylık 30 DM

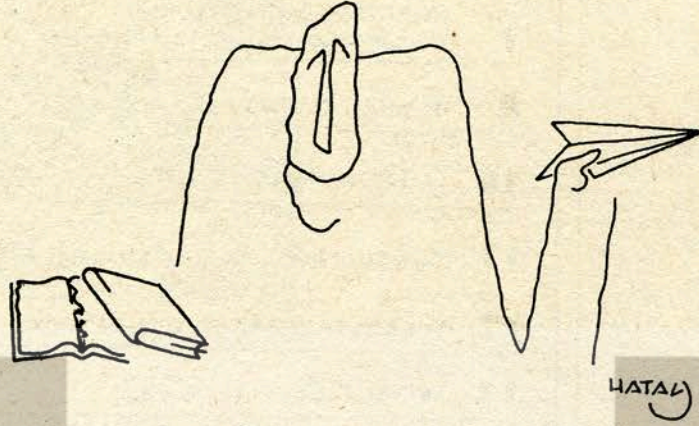
İlan Fiyatları:
Arka Kapak/Renkli 25.000 TL
Siyah Beyaz 15.000 TL
Kapak İçleri/Renkli 20.000 TL
Siyah Beyaz 12.000 TL
İç Sayfalar/Tam Sayfa 10.000 TL
Yarım Sayfa 6.000 TL
Çeyrek Sayfa 3.000 TL

Baskı:
EM-AŞ Ofset Tesisleri
Kapak Baskısı:
Pelin Ofset

Adres:
Zafer Çarşısı No:18
Yenişehir-ANKARA

bu sayıdaki

- 2** SUNUŞ/Sanat ve Edebiyatımızda Toplumcu Gerçekçiliğin Genç Soluğu (Çizgiler: Hatay Dumlupınar)
- 7** YORGO SEFERİSTEN ŞİİRLER (Yunancadan çeviren: Herkül Millas)
- 8** ŞÜKRAN KURDAKUL'LA KONUŞMA
- 10** ALİ CENGİZKAN/Yunan Dosyası
- 11** ÖZDEMİR İNCE/"Kentler" Kitabından Şiirler
- 12** ŞÜKRAN FARIMAZ/Bir Gün, Baharda...
- 13** AKİF KURTULUŞ/Ay Gömülür
- 15** OSCAR NIEMEYER
- 21** A.MÜMTAZ İDİL/Bir Burjuva Sanatı Olarak Roman
- 25** SELÇUK DEMİREL
- 28** H.M. ENZENSBERGER/Küçükburjuvazi'nin Önlenebilirliği (Türkçesi: Yılmaz Onay)
- 30** SEROL TEBER/İnsan El'inin ve Beyin'inin Evrimi (Desenler: Semih Acar)
- 34** LEVENT TARHAN/Önümüzdeki Kış Tiyatro
- 35** ABDÜLKADİR BUDAK/Cümbüş
- 38** AHMET ERHAN/Yeniden Doğuş
- 39** ÖMER ATEŞ/Ahmet Erhan'la Konuşma
- 40** AHMET ADA/Özgürlük
- 41** ANATOLI LUNAÇARSKI/Aleksandr Puşkin (Türkçesi: Mehmet Kök)
- 42** AHMET GÜNBAŞ/Ozanım
- 44** ALAIN BOSQUET İLE KONUŞMA
- 45** TANER GÜREL/Düşüncede Değişimi Yakalayabilmenin Yolu
- 48** SİNAN BAYKAL/Gençler Sevmekten Korkmasın
- 50** YAZIN MAZİN
- 51** MUSTAFA DÖĞRUEK/Cizik



toplumcu gerçekçiliği yakıştıran sanatçılarımızın gerçekte öyle olup olmadığı ve sanat ve edebiyatımızda toplumcu gerçekçi yönelimlerin bütüncül bir eleştirisi üstünde durulmadı. Düzey-siz tartışmalar aşılıp bilimsel bilgi üstüne temellenen geliştirici tartışmalar yapılamıyor.

YARIN, kendi önüne bu saptamayı koyarak, toplumcu gerçekçi olanla olmayana cesaretle ayırmaya çalışacak, toplumcu gerçekçi olanı yüceltirken, olmayana da, dostları bile olsa eleştirip gerçek yerine oturtmaktan kaçınmayacaktır.

YARIN'in böylesine titizlikle sahiplendiği toplumcu gerçekçilik, sekterlikten, sematizmden, sıradanlaşmış imge ve simgelere dayalı sağlıktan çok uzak bir noktadadır. YARIN, 1970'li yıllarımıza egemen olan bu yanlışların, 1980'li yılların başından iyice etkisizleştiğine ve aşıldığına inanmaktadır. Uç verecek kimi kalıntılar ise YARIN'in estetik değerleri yücelten anlayışını karşısında bulacaktır.

Sanatsal yaratışın gereklerini ve estetik arayışları biçimciliğe tutsak edenler ve estetik değerleri önde tutar görünürken, aslında düzeysiz bir estetiğin ardına sığınanlar ise, YARIN'in boy hedefi olacaktır.

YARIN'in toplumcu gerçekçi anlayışı, yaşamı tüm zenginliği ve karmaşıklığıyla kendinde yoğunlaştıran bir içeriğe sahiptir. İnsana ilişkin ne varsa, onun içeriğine yansıtacaktır. YARIN'in toplumcu gerçekçilik anlayışının biçim kaygısı ve estetik arayışlarının sınırı yoktur. Toplumcu gerçekçi içeriği birbirinden çok ayrı biçimler içinde yansıtmak olanaklıdır. Bu anlayış, yepyeni arayışlarla kucaklaştığı, özgün sonuçlara ulaşabil-dığı ölçüde yüksek estetik düzeylere erişecek, böylelikle etkin işlevler üstlenebilecektir.

YARIN'a gönderilen ürünlerin doğru içeriklere sahip olması, yayımlanabilmesi için yeterli koşul

olmayacaktır. Yalnızca sağlam bir içeriğe aynı zamanda yetkin bir estetik birleşime ulaştıran ürünler YARIN'in sayfalarında yer bulacaktır. Burjuva ve küçükburjuva yönsemelerin etkilerinden hayıflanırken, estetik düzeyi önemsememek düşünülemez. Seçenek olabilecek güç ve etkinlikte bir sanatın kurulması, yetkin bir estetik düzeyle olacaktır.

YARIN, öncelikle genç sanat ve edebiyat adamlarının yer alıp yönettiği bir dergi olacaktır. 1980'li yıllarla birlikte, genç kuşağın sağlam bir estetik birleşimi etkin bir sese dönüştürdüğünü görmemek olanaksız. Şiirde, öyküde, eleştiride, sinemada, tiyatrodada, resimde, fotoğrafta, karikatürde gençler yetkin bir sanat üretimi içindeler. YARIN, genç kuşağı sanat ve edebiyatımızın nabzını tutmaya, geleceğini eline almaya çağırıyor!

YARIN'in ele alacağı sorunlar, onun gençlerin katıldığı bir dergi oluşuyla uyum içinde olacaktır. Genç insanların yaşanan günlerin sıcaklığı içinde sanat ve edebiyattan uzak tutulması, sanat ve edebiyata doğrudan ilgilerinin önüne temelsiz setlerin çekilmesi, kültürel parçalanmışlığı, cinsel sorunları, bireysel (psikolojik) çözümsüzlükleri, kendisine ve topluma karşı yabancılaşması vb. YARIN'in ele alacağı başlıca sorunlar olacaktır.

Gençlik içinde kültürel değerlerin üretilmesi ve alınması sırasında körüklenmeye çalışılan nihilizm, insancıl ilişkilerin hiçe sayılması, kaba yaşam biçimlerine yönelim, güzel olanın yerine kaba ve çirkin olanın yeğlenmesi vb. bunca yaygınlaşmışken, ne acıdır, buna karşı etkin bir savaşı yürütülememektedir. Gençliğin kendini, kuşağını ve geçmişini kavraması, yabancılaşma kabuğunu kırması, YARIN'in öncelikli amaçlarından biri olacaktır.



YARIN'ı öteki dergilerden ayırdeden bir özelliği de, ele aldığı sorunların farklılığı olacaktır. Bugüne dek ele alınmayan kimi sorunlar ya da ele alınıp da ağırlık verilmeyen kimi yanlar YARIN tarafından ele alınacaktır.

Bu ilke, kimi sayılarda düzenlenmesi düşünülen özel bölümlerin seçiminde sürekli gözetilecektir. Bale, opera, halk dansları bir sayının özel bölümü olabileceği gibi, müzik konusu özel bölüm yapıldığında da, öteki kimi dergilerin tersine, "arabesk" ağırlık gösteremeyecektir.

Gene, kültür savaşımızın bir parçası da tarihsel, siyasal ve kültürel kökenlerimizin açığa çıkarılıp tanınmasının sağlanmasıdır. Ulusal kültür değerlerimizin törpülenmesi, çarpıtılması, değersizleştirilmesi ve unutturulmasında, yaygın ilgisizliğimizin de çok önemli bir etken olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Folklor zenginliklerimiz, destanlarımız, Osmanlı dönemine, hatta daha da geriye uzanan tarihsel kökenlerimiz, ulusal kurtuluş savaşımız vb. vb. bilinmiyor, tanınmıyor.

Geçmişimizi yakalayamadıktan sonra geleceğimizi nasıl elimize alabiliriz? Geçmişimizin tüm mirasına yaslanmadıkça nereden güç alabiliriz? YARIN, başkalarının çoktandır unuttuğu bir sorunları yeniden önümüze getirecektir.

Öte yandan, gençlik üstünde olumsuz etkiler yaratan, derin yaralar açan cinsellik üstündeki dokunulmazlık örtülerinin sıyrılması da YARIN'ın başlıca sorunlarından biri olacaktır. Dahası bir sorun olarak bile değil de, günlük yaşamımızın vazgeçilmez bir parçası olarak cinselliği tartışılabilir sıradan bir konuya dönüştürmek ve genç insanları da bu tartışmaya katabilmek, sanırız onurlu bir çaba olacaktır. YARIN, bu kıvancı paylaşmak için en yürekli adımları atmaya hazırdır.

YARIN, sanat ve edebiyatımızda yer alan herhangi bir çevrenin dergisi değildir. YARIN, toplumcu gerçekçi sanat ve edebiyat adamlarının, sanat ve edebiyatta toplumcu gerçekçiliğin saygınlığına inanan herkesin dergisidir!

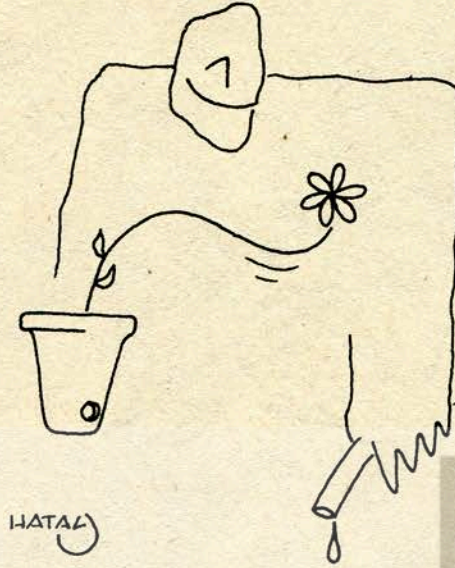
YARIN, birleştirici, toparlayıcı olmayı en öne koyan; kendini sürtüşmelerin, dedikoduların, sataşmaların üstünde tutan bir dergidir. Kendi anlayışına koşut sanat ve edebiyat dergilerini ise her zaman dostu, yakın yol arkadaşı bilecek, yayın tutumunu ona göre belirleyecektir.

YARIN'ın eli, dost ve kardeş olan herkese şimdiden uzanmıştır!

YARIN'ın sağlam temellere dayalı içeriği, aynı zamanda sayfa düzeni, kapak vb.'nde kendini gösterecek yetkin bir biçim ile de birleştirilecektir. Dergimizde yeralacak ürünlerin estetik düzeylerine vereceğimiz önem, dergimizin biçimine vereceğimiz önemle tümlenecektir. YARIN böylelikle okunmayı, sağlanmayı, her an başvurulmak için başucunda tutulmayı özendirmiş olacaktır. Bir derginin biçimine ilişkin kaygıların, 'aslolan içeriktir' düşüncesiyle bir kıyıya itilmesi hiç benimseniyoruz. Biçimine ilişkin böylesi kaygılarımız, YARIN'ın okurlarına ve yayımlayacağı ürünlere olan saygısının gereğidir.

YARIN'ın bazı sayılarında, sanat, edebiyat ve kültür yaşamımızın önem taşıyan çeşitli sorunlarının ele alındığı özel bölümler hazırlanacaktır. Özel bölümler derginin bütününe kapsamayacağı gibi, bazı sayılarda birden çok özel bölüme de yer verilebilecektir.

Şiir ve öykü yayımına önemlice yer ayrılacak ve "iyi" şiir ve öykü yayımlamak ilkemiz olacaktır. Eleştiri yazılarında, kişisel çatışmalardan uzak,



kuramsal/ilkesel temellere dayalı olmak önde tutulacaktır. YARIN, edebiyatımızda tartışılan konular karşısında özgün tavrını belirlemekten hiçbir zaman kaçınmayacak ve bu tavırları ile de, okurlarını bu tartışmalar karşısında edilgin konumlarda kalmaktan kurtaracaktır.

Karikatür sanatı da YARIN sayfalarında önemlice bir yer bulacaktır. Her sayıda karikatürü müzün genç kuşağının değerli sanatçılarının biri, örnek karikatürleriyle birlikte tanıtılacaktır. Ayrıca usta karikatürcülerimizin elinden çıkmış ünlü sanatçılarımızın portrelerini de bir dizi biçiminde yayımlayacağız. Değişik karikatürcülerimizin çizdiği arka kapak içini ise, sevimli çizgi-bantlara ayıracağız.

Resim, heykel, mimarlık fotoğraf ise gerek kuramsal yazılarla, gerekse örneklerle sayfalarımızda sık sık yer alacaktır.

Sinema ve tiyatro sanatları ise, öncelikli olarak güncel olanın izlenmesi ve böylelikle okurlarımızın yönlendirilmesi biçiminde yer alacak, ancak yanı sıra sinema ve tiyatro üstüne kuramsal yazılara da yer verilecektir. Önümüzdeki sayılarda, genç tiyatrocuların ve amatör toplulukların oldukça ilgisini çekeceğini sandığımız tiyatro eğitimi dersleri ve kısa oyun yayımına başlayacağımızı da şimdiden duyuralım.

Müzik sanatı, öncelikle tartışmalar biçiminde yer alacak; ancak kimi dergilerin yaptığının tersine, tartışmayı çok sesli sanat müziği, halk müziği, pop müziği vb. kapsayacak biçimde genişleteceğiz.

YARIN, ürünlerine eleştiri bekleyen, eleştirilmeyi göze alan, böylesi olumlu alışverişlerden kaçınmayan genç şirserverler ve genç karikatürseverler için de sürekli sayfalar açacaktır. Gönderilen ürünler dergimizin ilgili seçici kurullarında değerlendirildikten sonra, yayımlan-

ması için her sayıda en iyileri seçilecek ve seçilen bu ürünler, haklarında yazılan bir eleştiri yazısı ile birlikte yayımlanacaktır. Bu eleştiriler kimi zaman dergimizin yazı kurulu tarafından yapılabileceği gibi, kimi zaman da şirimizin ve karikatürümüzün ustaları tarafından yapılacaktır. Böylelikle okurlarımızın ürünleri ciddi eleştirilerle değerlendirilip gün ışığına çıkarılacaktır. Bu sayfaların, çoğu kez yapıldığının tersine, kesinlikle sıradan okur sayfaları olarak kalmayacağına, olumlu bir yarışma esprisi içinde, ürünlere değer veren eleştirilerle sürdürülen, canlı, ilgi çekici sayfalar olacağına inanıyoruz. Okurlarımız bilmelidirler ki, yetkinleşen, estetik düzey, ürünlerinin bu sayfalarda yayımlanabilmesi için gerekli ölçüt olacaktır. Önümüzdeki sayıda şiir ve karikatür sanatları için başlatacağımız bu girişimi, gelecekte öteki sanatlar (tiyatro vb.) için de tasarladığımızı hemen belirtelim.

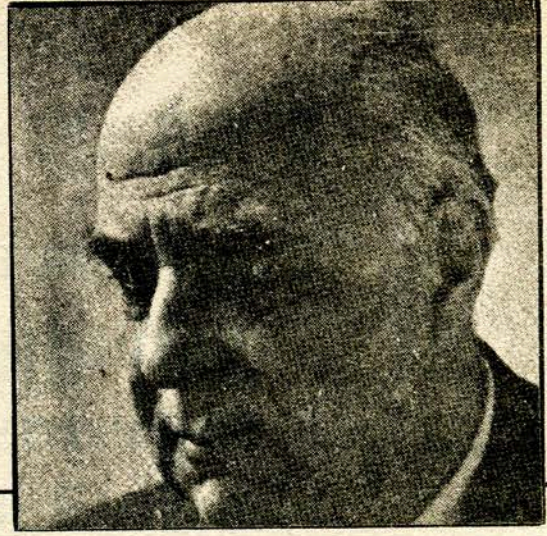
YARIN için ilk anda söylenebilecekler bunlar. Doğaldır ki, kalıplaşmış bir dergi asla düşünülmediği için sanat, edebiyat ve kültür adamlarından, izleyicilerinden ya da salt okurlarından gelen eleştiriler, öneriler daha değişik bir YARIN'a da yolaçabilecektir.

Öyleyse değişmez tek ilkemiz olan toplumcu gerçekçi bir YARIN'ın ilk sayısının ilk sayfalarını, sözümüzü daha fazla uzatmadan açalım, açalım bakalım dediklerimizi ne ölçüde gerçekleştirebilmişiz.

Sorumluluğu bir ay süreyle okurlarımıza aktarmanın rahatlığıyla, ikinci sayıda çoğunluğunu abonelerin oluşturacağına inandığımız okurlarımızla, daha güzel bir YARIN'da buluşmak inancıyla.

Sanat ve edebiyatımızda toplumcu gerçekçiliği egemen kılmak, sanatın ve edebiyatın onurunu yükseltmek, YARIN'ı güçlendirmek için, haydi!..

Yorgo Seferis 1900 yılında, o zamanlar geniş bir Rum topluluğunun yerleştiği İzmir'de doğdu. Çeşitli nedenlerle uzun yıllar yurdu dışında yaşadı. Şiirlerinde Yunan kültürünün zengin bir birleşimine rastlanır. 1963'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı, 1971'de öldü.



YORGO SEFERİS'TEN ŞİİRLER

Bir Günün Tavrı

*"We plainly saw that not a soul lived
in that fated vessel!" (*)*

EDGAR ALLAN POE

Yabancı bir ülkede on yıl önce yaşadığımız bir günün
tavrı
bir Tanrı meleği gibi kanad çırpıp yiten çok eski
bir anın yeli
unutulan bir kadının sesi - öylesine akıllı
öylesine güçlükle
avuncu olmayan bir son, bir Eylül ayında
mermerleşen gün batışı.

Yeni evler, tozlu klinikler, yangılanmış pencereler,
tabutların yapıldığı yerler...
Hiç düşünen oldu mu gece nöbetçi kalan duyarlı bir
eczacının neler çektiğini?
Alt-üst bir oda: çekmeceler, pencereler, kapılar,
ağızlarını açarlar yabancı hayvanlar gibi;
kağıt falı açar bıkkınlık içinde bir insan, arar,
yıldızları okur, yoklar.

Canı sıkılır: kapıyı çalsalar kim açacak?
Bir kitap açsa kime bakacak? Ruhunu
açsa kim bakacak? Zincir.
Zamanı ikiye kesiveren ve onu afallatan sevgi nerede?
Yalnız lâf ve el devinimleri. Bir aynanın önünde bir
kırışığın altında tekdüze bir söyleyiş.
Bir mendilde bir damla mürekkep gibi yayılıyor sıkıntı.

Herkes öldü gemide, ama gemi limandan ayrılırken
başlayan düşüncesini izliyor
nasıl da uzadı kaptanın tırnakları... ve her
rıhtımda üzer kapatması olan lostromonun
traşı uzamış...
Ağır ağır kabarıyor deniz, geminin arması gururla
dikiliyor ve yüz tutuyor gün yumşamaya.
Üç yunus balığı siyahımsı parıldıyor, denizkızı
gülümsüyor ve bir tayfa serene binmiş dalgın
elini sallıyor.

() Mutsuz gemide tek bir insanın bile
yaşamadığını açıkça gördük.*

Yadsıma

O gizli ve
güvercin gibi ak kıyıda
susadık öğleyin;
ama acıydı su.

Sarı kumun üstüne
yazdık onun adını
bir güzel esti imbat
ve silindi yazı.

Nasıl bir yürek, nasıl bir ruh
ne istekler ne tutkularla
atılmıştık yaşama; yanlışı!
ve değiştirdik yaşamı.

Üzgün Kadın

Sabrın taşına oturdun
akşama doğru,
gözünün karası ile
açığa vurarak acını;

ve dudaklarında bir çizgi
çıplak ve titrek
ruh savrulup
hıçkırık yakarırken;

ve gözyaşını başlatan
o hedef vardı aklında
ve yemişe dönüşen
gövdeydin sonunda;

ama inlemedi yüreğinin
yırtınışı ve anlam oldu
yıldızlı göğün
dünyaya verdiği.

Roket

Ne denizdir
ne de dünya
bu mavi renk
parmaklarımızda

binbir anten
baygın arar
göğü
gözkapaklarının altında

kırmızı karanfil
saksıda tek başına
ben yazarken dikildin
sevda gibi karşıma

bir dişi geyik vardı
kükürt gibi sarı
ve bir kale vardı
altından

yıllarını saydı
beş karga
sataşıpdağıldılar
büyütlü simge gibi

güzelin saçlarını
aka çevirdi zambaklar
güzelin bedenini
kitaplar yazdı

hep tavuskuşlarıyla
yaşyamam ben
ne de gezebilirim gece gündüz
denizkızının gözlerinde.

Yunancadan çeviren: HERKÜL MİLLAS

ŞÜKRAN KURDAKUL

"Yaratma özgürlüğünün üstünlüğü ilkesi toplumsal yararlarla kesinlikle çelişmez"

YARIN- "Prof. Dr. Faruk Erem, geçen ay Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımladığı, Anayasa-Sanat ve Bilim" başlıklı yazısında (12 Ağustos 1981) sanatın herşeyden önce bir özgürlük sorunu olduğunu vurgulayarak, sanatçının anayasal hakları üzerinde durdu. Bu yazının temel aldığı sorunlar üzerinde şair ve edebiyat tarihçisi olarak düşünceleriniz nelerdir?

Ş. Kurdakul- Sayın Faruk Erem'i sanata çok yakın bir kişilik olarak tanıyoruz. Ülkemizin ve dünyanın yaratıcı güçleri karşısında bilim adamına yakışır düzeyde bilgisi, en güzeli sevecenliği ve coşkusu vardır. Anayasa-Sanat ve bilim üzerine görüşlerini okuduğum zaman önce biçimsel ve alışılmışı (kalıplaşmış olanı) aşma cesaretini ve özeleştiri gücünü gördüm.

Örneğin diyor ki Sayın Erem:

"Hukukçu olarak sanatı düzenleme savındayız. Düzenleyeceğimiz konuyu, yani sanatı biliyor muyuz?"

Bu on, onbir sözcüklü tümcede toplumumuzun çağdaşlaşma sürecine özgü ne büyük acılar yoğunlaşmıştır, düşünebiliriz.

Hüseyin Rahmi, "Ben Deli Miyim?" adlı romanının savunmasında yargıçlar kuruluna sanatçının (gerçekçi roman yazarının) toplumsal sorumluluk adamı olduğunu söylerken "ilim ve hakikat namına yürümek ve insanlardan hiçbir şeyi gizlemek" göreviyle yükümlü olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Sait Faik, ilkin "Medarı Maişet Motoru" adıyla yayımlanan "Bir Takım İnsanlar" adlı büyük öyküsünden ötürü yargılanırken yaratılan adamın dünyasındaki doğruları nasıl yansıtmaya çalıştı kimbilir? Namık Kemal'ler kuşağından günümüzün en genç şairine, res-

samına, yontucusuna, çizerine kadar kaç sanatçı bu acıların ağırlığını duydu yaşamında...

Oysa yaratma olgusunun görünen ve görünmeyen onca çilesini çeken sanatçı ile toplumun kendisi arasında var olan çelişkiler mi yaratıyor bu acıları?

Kesinlikle değil.

Prof. Erem'in deyişle söyleyelim, "sanatı düzenleme savında" olanları görevlendiren aykırı toplum güçlerinin neden olduğu bir acı bu.

Hem sanatçının yaratma görevine gölge düşüren...

Hem sanatçıya yüreğini açan toplumun istemlerine ters düşerek insanların temel haklarını hiçe sayan..

Bu nedenle 1961 Anayasasını hazırlayan çağdaşlarımız 21. maddenin birinci fıkrasını şöyle yazmışlardır:

"Herkes bilim ve sanatı serbestçe öğrenme, öğretme, açıklama ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir."

Gereğe ise şöyle sunulmaktadır:

"Bilim ve sanat hürriyeti-öğrenim ve öğretim hürriyeti."

İlk fıkrada bir taraftan ilim ve sanat hürriyeti diğer taraftan da öğrenme, öğretme hürriyeti genel olarak ilan edilmiştir. İlim ve sanata boyunduruk vermeye totaliter gelişmelerden ve Batı âleminde yaşanmış olan acı tecrübelerden sonra, yeni anayasalarda çok kere ilim ve sanatın hür olduğunu açıkça belirtmek lüzumu hissedilmiştir. Alman ve İtalyan anayasalarını misal olarak zikredebiliriz. Memleketimiz bakımından da hükmün faydalı olacağına kanımız. (Av. Kâzım Öztürk, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1966- sf. 1477)

Sayın Erem, yazısında bu "hük-

mün faydalılığı" üzerinde dururken, doğudan batıya, kuzeyden güneye sayısız ülkenin saygı ve güvenini kazanmış düşün ve sanat adamlarının sanat özgürlüğü üzerindeki görüşlerini yansıtıyor.

Burada benim, hukukun üstünlüğü ilkesinden kaynaklanarak, anımsatmak istediğim şunlar olabilir:

Yaratma özgürlüğünün üstünlüğü ilkesi toplumsal yararlarla kesinlikle çelişmez. Aksine uyum halindedir. İster sözcükle, ister renkle, ister eziyle sanatçının yaratmak istediği herşey toplumsal bir bileşim özelliği taşır çünkü. Hele edebiyat adamının yaratma aracı olan dil toplumun ortak malıdır. En doğal ve önlenemez kültür mirasıdır. Toplumun kاندolaşımını damarlarında duyan öncüler bilir bu gerçeği. Bu nedenle yaratma özgürlüğünün üstünlüğü ilkesi karşısında kamusal güçlerin yerini belirlerken alabildiğine duyarlı olurlar. Ama sorun ve amaç bireysel olmadığı için beklenen yaptırım gücüdür.

Yaratma özgürlüğünün üstünlüğü ilkesine ters düşen hukuk anlayışını bugünden yarına toplumun vicdanını rahatsız edecek (küçük düşürecek) sakıncalardan arındıracak yasal durum yaratmaktır.

Öyleyse yeni anayasasının hazırlanma evresine girdiğimiz bu günlerde, göreve talib olan kişiler bu konuda da tarihsel bir yükümlülük (vebal) altındadırlar.

YARIN- Nedir bu yükümlülük? Somutlar mısınız?

Ş. Kurdakul- Bir süre sonra Kurucu Meclis çalışmaya başlayacak. Tarihimizin bu aşamasında bu kurumda görev alan kimseler "çıkarılacak yasaların uymak zorunda oldukları temel hükümleri" saptayacaklar. Biz inanıyoruz ki, 1961

anayasasının mesleğimizi ilgilendiren özellikle 20 ve 21. maddeleri çağdaşlaşma sürecine özgü acılardan, direnmelerden, insana saygı kavramından, us'a inanma düzeyine ulaşma çabalarından, insansal olanla olmayanı seçme ahlâkından, I. Abdülhamid'in sansürlerini yaşayan ağabeylerimizin, babalarımızın bağımsızlık bilincinden, Kurtuluş Savaşımızı yaşama geçiren temel felsefedeki özgürlük isteminden özümseyen gerçeklerle donanmıştır. Biz inanıyoruz ki 1961 Anayasası'nın bu iki maddesinde sorunu, batı özgürlüğünün yaratacağı sakıncaları en iyi giderecek aracın gene basın özgürlüğü olduğu biçiminde anlayan Atatürk'ün uygar mantığı yol açıcı nitelikte görünmektedir.

Bu nedenle yeni anayasamın hazırlayıcıları, Prof. Erem'in de belirttiği gibi, özgürlüklerin anayasa da yer almasının özgürlüğün devlet güvencesi altında olduğunu gösterecek çağdaş hukuk anlayışına sahip çıkmak zorundadırlar.

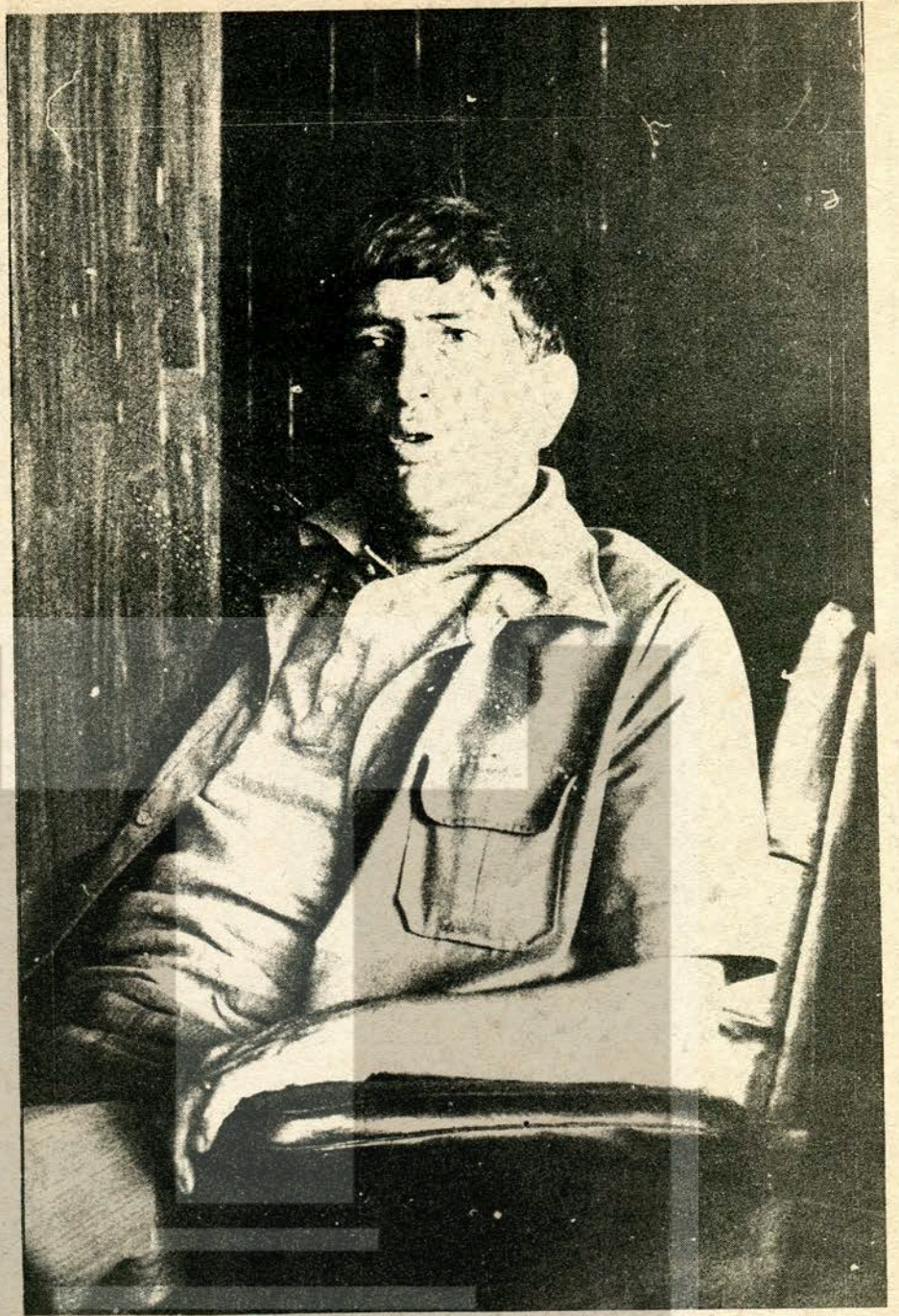
YARIN- 1961 Anayasası'nın hazırlanmış döneminde sanatçılar ne gibi tutum aldı? Birey olarak, kuruluşlar olarak? Anlatır mısınız?..

Ş. Kurdakul- 1961 Anayasası halkoyuna sunulmadan önce "hayırda hayır vardır" tekerlemesiyle hayır oyu sağlayacaklarını umanlar konuştuğumuz sorunlara yaklaşabilecek bilgi üzerine sahip görünmüyorlardı. Toplumumuzun geri bırakılmış kesimlerinin duygularını harekete getirerek sonuç almak istediler. Tutmadı. Bunda ülkemizin (o yıllar sık kullanılan deyimle söyleyeyim) zinde kuvvetlerinin anayasaya sahip çıkma bilincinin büyük payı vardır.

Türk Edebiyatçılar Birliği'nin (ki Yakup Kadri, Abdülhak Şinasi kuşundan Sabahattin Eyüboğlu'ya, Yaşar Kemal'e, Melih Cevdet'e, bizim kuşağa kadar iki yüzü aşkın edebiyat adamını temsil ediyordu.) 1960'dan sonra, benim de üyeleri arasında bulunduğum yönetim kurulu özellikle anti-demokratik yasalar konusunda uyarıcı bildiriler yayımlayarak tarihsel görevini yerine getirmişti.

YARIN- Konu dergiler ve yazarlarla da desteklendi mi?

Ş. Kurdakul- Bu konuşma çerçevesinde anımsayabildiğim kadariyle İstanbul Barosu'nun o zamanki başkanı Orhan Arsal bir soruşturma konusunda görüşlerini yayımladı. Özellikle dönemin genç kuşağını temsil eden yazarlar, bilim adamları gazetelerde, dergilerde yaratma özgürlüğünün üstünlüğü ilkesine aykırı gördükleri anti-demokratik yasalara karşı yayım yaptılar.



ÜSTAV

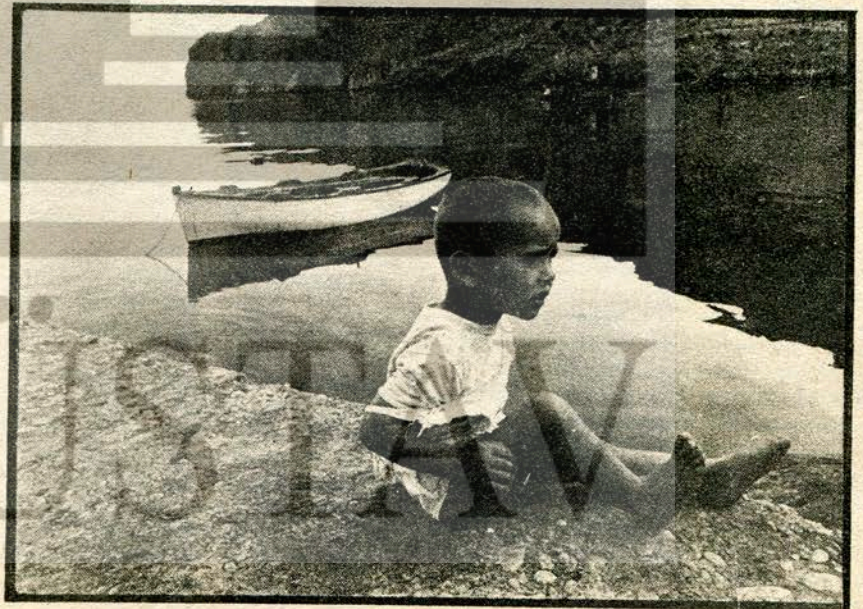
YUNAN DOSYASI/Constantine Manos'un Fotoğrafları için

Ali Cengizkan



Hamur yoğurmakla geçti ömrüm, işte resmi
İşte resmi oğlumun, en iyi hamurum
Onu yirmibeşindeyken yitirdim, işte
İşte resmim, küllenmiş, onlu, lāvanta kokulum

Gözün yaşlı değil, sular durgun.
Sular durgun ve orada bir kayık var.
Büyüdüğümüzde alışkın olalım diye
Küçükken bizim de başımızı kazıdılar.



"KENTLER " Kitabından Şiirler

Özdemir İnce

Kentler Üzerine

Kentler bunlar!
Önünde diz çöktüklerin
bırakıp gittiklerin.

Kentler bunlar,
yaşıtı bir başka kentin.

Tek başına ayakta duruyorsun
bunca kent kadavrası karşısında
çevrende beton gövdeler,
dolgu dişler, takma kirpikler.

Ne yaptın bunca yıl?
Neyi bıraktıysan onu buldun;
yeniydiler ama, sen yaratmıştın
bir başka sestem
bir başka kent ölüsünden.

Heidelberg, 13.4.1980

Bir Kentten Ayrılmadan Önce

Bakıyorsun günün alacasına:

pencerede çiçeklenmiş ağaçlar,
sen geldiğinde yoktular,
beş günde değişti dünyaları.

Biraz sonra burada kalacak
bu kent, bu ağaçlar, bu yapraklar, yapılar,
bilmem, bir daha gelir misin gelmez misin,
bir şeyler kalır mı senden? Bilemem,
ama bir şeyler götüreceksin,
bu kesin.

Nisan'ın tam ortası bugün
bir kentten ayrılmak için güzel bir gün,
bir kenti daha sırtında taşıyarak,
bir bozgun daha yaşamak için bir başkasında.

Stuttgart, 15.4.1981

Paris Gögüne Bir Pencereden Bakarken

Ağaç taşı yakar, ağaç taşı çatlatır,
mapushane dinlemez ama yalnızlığa katlanır,
dinlemez kapı, duvar, pencere,
ama rüzgâra dayanır.

İbret al sefil gönlüm, kendine ders çıkar,
usta seç kendine
ağacı

yalnızlığı
ve bir de rüzgarı.

Paris, 16.4.1980

Dünyayı Değiştiren

Her şiirin kendi rüzgarı vardır
her şiirin kendi güneşi vardır
her şiirin kendi toprağı, kendi yurdu.

Her şiirin bir sabanı vardır
kendi tohumu, kendi atası, kendi suyu
her şiirin kendi ozanı vardır.

Dört mevsimle nişanlanmıştı
bir ayağı güzde durur, öteki ilkyazda
boynundadır üç zamanın muskası.

Ankara, 15.12.1980

Gerçeğin Adı

Erken kalktın güneşle toprakla birlikte,
kendiliğinden açıldı kapın, penceren,
odan sokağa taşıtı, odanı doldurdu sokak.

Toprağa değdi günün ilk saati,
iki gök karşılaştı avlu kapısında,
biri eşikte kaldı öteki girdi içeri.

Sevdim seslenişini odaların, sokakların,
rüzgârlar yer değiştirdi sınırsız dünyanda,
ateşin, suyun, toprağın oldu.

Sorular arama kendine dört duvar arasında,
inanma yenildiğini söyleseler de sana,
kaldır başını alnın görünsün artık.

Ankara, 4.1.1981

(*) YAZKO'da yayınlanacak kitap.

bir gün, baharda...



ŞUBİRAN FAHRETTİN

Birşey gerekiyordu. Erkenden yıkanmış taş avlularında ılık ılık tüten buğuda ya da yakaya iliştirilmiş bir tutam çiğdemde gezinip, sessizliklerle, dinginliklerle gelecek, kabağan yürekleri yatıştırıp, yaraya çalan hüznüleri sağaltacak birşey.

Kaldırımlara serilmiş yabancı melekelerin, toz toprak içindeki papatyaların, tişörtlerin, donların, ayakkabı ve terliklerin arasında bile o şeyi aranıyordu. Sözcükler kullanıla kullanıla epirmiş, sesler asıl vurgularını yitirmiş, kahkahalar çığığa dönmüştü. Dikkatsiz bir hıza ulaşmış adımları, birbirine karışıp kaybolan sesleri ile ivedi bir koşuşturmacayı kapkaç bir fırsatçılıkla değerlendirmeye çalışan insanların arasında iyice şaşkındı. Omuzuna, deri ceketli, uzun saçlı oğlanlar çarpıyordu. Kısacık saçlarını biryantinlemiş kızların yapay kokuları değişirdi burnuna. Babalarının bıyiksız modelleri oğlan çocukları, naylon fileler, güderi çantalar, cüzdanlar, körüklü körüksüz çizmeler, ucuzundan pahalısından parfümler doldurmuştu caddeyi. Uzun boyu, ince yapısı ile dimdik yürüyordu kalabalığın tam ortasında. Işık vurdukça dudaklarındaki ruj parıldıyordu alacakaranlıkta. Bembeyaz yüzünde başka bir renk, başka bir ışıltı yoktu. Yalnızlıkların çekildiği kıyı gibi ince, sessiz ve durgundu alını.

Caddeden ayrılıp yan sokaklardan birine saptı. Ahşap evlerin ağırbaşlı

duruşundan, parke taşların toprakla kaynaşmış eski, yorgun görünümlerine değin, gölgesi, serin bir sessizlik sinmişti havaya. Evleri birbirinden ayıran uzun bahçe duvarları, hayrat çeşmelerin artık akmayan suları, kavakları ta yükseklerde ırgalayan akşam yeli, bayram sabahlarının ucuz ama sevindirici armağanları gibiydi.

Terasında minik bir havuzu bulunan üç katlı eski bir evde geçmişti çocukluğu. Güneşin döne döne evin tüm odalarını dolaştığı, aydınlık köşeler, menevişli ışıklar oluşturduğu ılık günlerde, kıyı köşe temizlerlerdi babanesiyle. Ayağında mesi, başında kenarı iğne oyali ipek örtüsüyle, son elli yıldır açlığı, savaşı, kıranı yakından tanımamış bir soyun en yaşlı temsilcisiydi babanne. Yüzündeki olağandışı beyazlık, gözlerindeki mavi soğukluk, sesindeki mırıltı, acılardan hüznünlere geçmemiştir belli. İstanbul Hükümeti'nin kaygılarına hep uzaktan bakmış bu Anadolu kentindeki bir avuç eşraf, ilk Millet Meclisi'ne altın saatli bir milletvekili göndererek gelecek günleri de rahatlığın güvencesine almışlardı. Göze göz, dişe diş bir savaşımın kaçınılmaz sonuçları kimilerinin yaşantısında onulmaz yaralar açarken; onlar, mırıl mırıl sesleriyle yeni yeni sözcükler üretiyorlardı.

Tanrı bilir, duvardaki gür bıyıklı rahmetliyi de aynı sessizlikle, öyle mırıl mırıl, yumuşacık -ama iyice soğuk- sevmiştir babanne. Dolu dolu gülmeden,

bağıra bağıra ağlamadan, bir an için de olsa kendini bırakmadan yaşamıştı upuzun yılları.

Adını, kıyı köşe temizliği koydukları o oyalanma günlerinin herhangi birinde sandıktan çıkan şeylerin tiril tiril inceliği, elde tutulması olanaksız hoş bir rüzgâr gibi çarpardı yüzüne. İbrişimin, çamaşır ipeğinin nakışladığı mendiller, kılıflar, karyola etekleri, para keseleri ve başörtüler, ağ ipliğinin oluşturduğu dantel perdeler bir bir çıkarılıp havalandırılırdı. Kırlentlerin yüzünde kuyrukları, uzun, gür saçları andıran atlar, beli al kuşaklı şehzadeler olurdu hep. Saçlarının bir tutamı, -hayır, hayır, bir tutamı değil, birkaç teli- mutlak ak ve gizemli şehzadeler. İşte onlar, etekleri yerleri süpüren mahzun gözlü genç kızları terkilerine vurup, atlarını şaha kaldırırlardı... Sonra da... Sonra ne olmuş babanne diye sormamıştı hiç. Renklerin bile yavru ağzı, cam göbeği, nefsi gibi adlarla bile isteye soldurulduğu bir ortamda olura olmaza soru yöneltmek, sessizlikleri bozmak, hiç yoktan gürültü çıkarmak olurdu. Banyosundaki ıslaklıkta ak mantarlar büyüyen o evde konuşmanın da töresi vardı. Bütün gün odasındaki kadife yastıkların arasında oturup anı defteri tutan, ak sayfaların arasında menekşe kırutan gencecik bir kız en umarsız anında bile kendini bulup yine kendisiyle söylemek zorundaydı.

Şimdi de söyleyeyim kendimle.

Uykusuzluğum, dalgınlığım, ucundan kıyısından uzanıp geri bıraktığım uğraşların tümü ben değil miyim? Kimi zaman teğelini aldığım ipek bir blüz, kimi zaman kremasını hazırladığım meyveli bir pasta zaman zaman da mırıldarımla eşlik ettiğim sessiz bir şarkıyım. Tam tamına böyle bu. Duyarlıklarım ve ilgilerim yeni açılımlarla bağdaşmıyor hiçbir zaman. Her yerin, herkesin yabancıyım. Kalabalıkların, törenlerin kargaşalığında neysem sessiz bir lokantanın yarı aydınlığında da oyum.

Cemalettin Bey'le yediğim yemek, şuramda duruyor günlerdir. Fırında kuzu değildi o. Menü öyle yazsa da değildi işte. -Belki zamandı. Oburcasına sarılıp dişlediğimiz, iştahla yutup tükettiğimiz zaman.- Anımsıyorum. Vestiyere bırakmak istemediğim kül rengi mantom, büyükçe bir ayna ve boy boy, çeşit çeşit şapkalar...Soğuktu iyice. Yuvarlak masalara tek tek serpiştirilmişcesine yerleşmiş adamlar, bıyıklarını kemiriyor, ellerini oğuşturuyorlardı. Onlarca kameranın, onlarca objektifin hedefiymişcesine geçtik aralarından ve "Aileye Mahsustur" diye ayrılan bölme yerleşti. Aile olamadığımızdan mı yoksakonumu belirlenmiş o bölme çoğu kez ailenin dışında kişilerle gidildiğini bilmemden mi ne, içimde koca bir tedirginlik. Yüreğimi dinliyorum: Yuvasız kuşlar gibi, kıpır kıpır. O da sıkıntılı. Beni görmelerini istemiyor. Özel bölmemizdeki rahatlığı sindiremiyoruz bir türlü. Derken, bira geliyor. Duvarlardan süzülen kırmızı ışığın ağırlaştırıp bulandırdığı bir sarı ve titrek, esrik köpükler. Bardaklarımız birbirine değiyor. Tam o sıra, hiç beklenmedik bir ses, bir tını, bir uyarı. -Dışardan bir saldırı bu. İrkiliyorum birden. Ben ne yapıyorum?- Saati ma bakıyorum. Boynumu iyice kanırtıp o ara garsonla konuşmakta olan Cemalettin Beyin ensesini görmeye çalışıyorum. Aradığım şey yoksa basıp gidebilir miyim burdan? Gitsem, bu, Aileye Mahsus beraberliği şangur şungur kırıp dökmüş olur muyum ki?

Yok, yok, hiçbir şey önemli değil artık. Herşey konuşulsun bundan böyle, herşey yinelenip yozlaştırıla yozlaştırıla bir daha bir daha sürülsün önümüze, soframıza, yatağımıza, ayaküstü karşılaşmalarımıza, senelik dinlencelerimize.. İşte, durmadan anlatıyor Cemalettin Bey. Tekel Sokağı'nın yandığı günü anımsıyor musunuz Nuran, diyor. Aralığın sonuydu hani, sular donmuş, yollar kapanmıştı. Kavakların ve kuşların en yalnız olduğu günde çıktı yangın. Koca sokak bir anda kül oluverdi gözlerimizin önünde. İnanmazsın, dumanın ve ateşin tüm yalazı yüreğimdedi. İnsanlar koşuyor, bağırırken ben birtek şeyi düşünüyordum. Kolumun altında çantam, sırtımda palto, gözümde koyu renk gözlüklerimle o eve gitmek, saygınlığımı, efendiliğimi, filanlığımı, fişmekanlığımı soyunup onun koynuna girmek. Onun yanında utanmadan soyunur -afedersi-



Ay Gömülür

ardından resmin asılır işlek yerlerine kentin piyangocunun yanında tahta çitlere yakıştırdım gözlüklüsün, üç yaş büyüksün, rize'de büyümüşsün başka adını da bilirim, hepsi yalan, o gülmen de eski, küçük bir limandır gülmen, takalar sığırır

ardından resmin asılır işlek yerlerine kentin denizle kavğalıdır kayalar, otururum, elim tuzlanır fırlatırım çakıl taşını, kaç kez sektirebilirim gömülmesin suya, sen tut, durma sonra bana vürü bulutların yerini doldurur yürümen, kuşlar kıskanır

ardından resmin asılır işlek yerlerine kentin birden boşanan yağmurda mağaza diplerindeyken otobüsten inerken, hiç aklımda yokken karşımdasın giderayak bir şey derdin, onu söyle işte, sonra sus ıssız istasyon kampanası susman, yapraklar döker

ardından resmin asılır işlek yerlerine kentin çardağa çıkarım, ay gömülür çalı çırpılara tutuşturur sarmaşıkları, seyredişinden alınırım uzak, içli şarkılar anımsarım, derken dönüp bakman turaçlar çağırır bakman, bahçemde turunçlar açtırır

resmini astılar işlek yerlerine kentin çarşı içinde bir zaman daha konuşuldun su, sarnıçlardan bakraçlara çekiliyordun güze hazırlanıyordu kızlar, dağlar dağında gençtim, olur olmaz huylanışını sevdim en çok

Akif Kurtuluş

niz- utanmadan sevişir, istediğin kadar çok güler, istediğin kadar çok gözyaşı dökersin. Afedersin Nuran, afedersin. Bunlar söylenmeli miydi bilmiyorum ve söyleyeceklerim de.... Hayat kısa Nuran Hanım, sevinçler uçucu, kederlerse kalıcı. Dostlar, dostluklar olmadan yaşamıyor. -Muhabbete içelim Nuran! Darılmayın, birşey daha: Kadir kıymet bilmez bu gençlerin arasında, inceliğiniz, hanımefendiliğiniz, sessizliğinizle sanki yaşlı bir insansınız. Yaprağın üstünde bir su damlası, sakın gökyüzünde bir bulut gibisiniz. İzin verin, seveyim sizi, izin verin, ömrümün sonuna dek.....

Hayır, hayır hayır, yüz kez, bin kez hayır!

Yakasında karanfili eksik, yarın sarhoş birinin içtenlikli ya da yapay duygularına ara ara kattığı çelebice nükteler benim aradığım sözcükler olamaz. Bir sokak insanın acılarına basa basa o kadına koşan adam-hele saçları öyle herkesin saçı gibiyken-nasil sevebilir beni? İzin verecek mişim de...

İzin versem, yıllardır gövdemde ve beynimde oluşturduğum gizi görebilecek misiniz Cemalettin Bey? Kara kışın bağrında beslenen cemrenin anlamına ulaşabilecek misiniz? Bakın, bir gün bahar gelecek. Tekel Sokağı'nın külleri arasından bulup çıkardığım bir çiçeği, yakama iliştirip, doğrulacağım usul usul. Dimdik ayakta olduğumda, yüzümü güneşe çevirip, çılgınca güleceğim! Bir gün bahar gelecek Cemalettin Bey ve siz saçlarının iki yanına çiçek takmış kızların çın çın kahkahalarını hiçbir incelikle, hiçbir sessizlikle, hiçbir hanımefendilikle açıklayamayacaksınız. Yazık, çok yazık, bu denli yaşlı olmamalısınız. Ben de çok genç değilim ama bakın at kuyruğu yapıyorum saçlarımı. Bu gençlik özlemini ya da kaçırıklarımı yakalama tutkusunu sanırım bir tek annem anlıyor. Her günümü benimle birlikte yaşaması böyle bir ayrıcalığı yüklüyor ona. Sahi, annemi seviyor muyum ki? Seviyorsam onun beni sevdiği gibi mi seviyorum hani hep kol kanat gererek, koruyup gözeterek. Kendimizin ve gerçekten sevdiğimiz dışındaki yediden yetmişe herkesi hesaba katarak. Ard arda bira içip, engelleyemediğim bir inatla ikide bir boynumu kanırttığım, şirret bir orospu ile nasıl rahat sevişildiğini yüzümün kızarmasına aldırmadan dinlediğim bu akşam nasıl da dışından tüm hesapların. Oh be, kadehlerimizin tokuşurken çıkardığı çın-çın'ları duyuyorum bir müzik gibi.. Notasız, akortsuz, gırtlığımdaki tüm ses tellerini yırtta yırtta bağırmağ istiyorum. Ben de seviyorum, ben de!

Yoo. Ses bir yana, mırıltı bile çıkmıyor ağızımdan.

Onun saçlarının şimdi tümünden ağarmış olduğunu düşünüyorum. Ağzını, ellerini, kareli gömleğinin açıkları bıraktığı boynunu.... Tüm hesapların dışında yaşanan bu akşamın en beklenmedik en hesap dışı eylemini yaşıyorum birden. Sessizce ağlıyorum.

Sevgilim, güzelim, gelinim, Annabellee" diye fısıldamıştı genç adam.

Defterinin en çiçekli, en ak sayfasındaki en güzel şiiri sonunda bulmuştu Nuran. Ölen sevgilinin ardından duyulan acı, fişkıran, taşan, çakıp, balkıyan herşey örneği, coşkun bir sevgiye bırakmıştı yerini. Yüreğinin, genişleyip daralan, yatışıp kabaran ikinci bir can olduğunu ilk o gün düşünmüştü Nuran. Kulağındaki soluk sıcaklığına karşın serin ürpertiler yaratıyordu ensesinde. Eli, onun elindeydi. İşte o en yakını yaşıyorlardı, dudaklarından seyiren sıcaklık tüm sevimlerin başlangıcı ve sonu gibiydi. Onun başını çevirip kapkara saçlarının içindeki -sonradan serpilmiş bir fiske gibi duran- beyazlığı öpmek istemişti Nuran. Masal şehzadelerinin gizi o ak teller nasıl da güzeldi. Tam o sıra annesinin sesini duymuştu. "Nuran, bitiremediniz mi hâlâ? Durun size arkadaşlık edeyim ben de. Çıt çıkarmadan dantelimi örerim siz ders çıkarırken." "Peki anneceğim," demişti Nuran, başını kitaplarına eğerek. Sesi kırıgındı. Az önce dudaklarında seyiren sıcaklık buza keşmişti. Annesini görmek istemiyordu. Blüzünün yakasını havuz biçimi açıp, saçlarını dalga dalga omuzlarına salan genç kadın o saat ölmüştü içinde. Uydurma kremlerin alabildiğine matlaştırdığı yüzü, yapma kırmızılarının iyice küçülttüğü ağızyla eski fotoğrafların cansızlığına bürünmüştü. Kollarındaki bilezikleri şangırdatan, terastaki minik havuzun başında çın çın gülen, babannenin varlığına karşın ara ara kocasına sarılmaktan çekinmeyen kadın annesi miydi? Ahşap evin duvara gömülü hamamlığında büyüyen mantarlar neyi anlatıyordu? Bir kadınla erkeğin biraraya gelmeleri, hangi izinlerden, hangi onaylardan geçiyordu? Ya da nerelerde takılıp kalıyordu?

Yıllar öncesinin sorusuyla bir köşede unutulmuş yaşlı ağaçların dibinde durup soluklandı. Her şey kaba bir yığına, kulakları tırmalayan bir gürültüye, vurdumduymaz bir kargaşaya dönüşmüştü. Yıllar geçecekti daha. Kadınlar ve erkekler birbirlerini sevseler de sevmeseler de namamlarda, banyolarda mantarlar büyüyecekti. Çocuklar doğacak, elbiseler, ayakkabılar, palto ve mantolar üretilecekti. Karyolalar, koltuklar, kanepeler, gece lambaları sergilenecekti. Pencereleri kafesli evler yıkılacak yerlerine balkonlarından çamaşırların sarktığı dev apartmanlar dikilecekti. Yol boyu akasyalar kesilecek, sıra sıra beton direkler kaplayacaktı kaldırımları. Köşebaşlarında, pasajlarda, otellerde sinemalarda, dinlencelerde hep aynı şarkıları bağuran kasetler çalınacaktı. Duvarlara, kaldırımlara boy boy yazılar yazılacak açık açık ya da el altından bildiriler dağıtılacaktı. Onca şarkının, türkünün,

onca bildirinin, savözün sahibi insan; bir an için de olsa durup düşünmeyecek miydi şiirsiz bir yaşamın yarına yükleyeceği sonsuz acıyı?

Boynundaki kurşun kolyeyle oynaya rak ağaçların tepelerinde kümelenmiş kuşlara bakıyordu Nuran. Çılgın bir sel gibi caddeyi kaplamış kalabalığı izliyordu uzaktan. -Dinginlik yok, diyardın. Dinginlik yok. Bense, iyice şaşkın, müthiş yorgunum. Bir tutam denmeyecek denli az, birkaç tel denmeyecek denli çok, işte o bir fiske beyaz saçın gizini bir daha hiç ama hiç çözemeyecek denli yorgun.-

Adamin elinde kasketi vardı. Siyerlikli, kareli kumaştan, kahverengi bir kasket. Nuran'ın oturduğu bankın karşısındaki ikinci banka oturmuştu. O da caddeyi izliyordu uzaktan. Bu keskin renkleri, savruk çizgileri, çılgın kesimleri moda diye giysilerine oturtmaz bu kız, her bulduğunu kolayına sırtına geçirmez diye düşünüyordu. Renkler ve giysiler ne denli delirirse delirsin, uyumu, inceliği, güzelliği koruyan insanlar da vardı kuşkusuz. Onlar, yalnızlıklarının alınlarında mı taşırdı sessizce?

Sigarasının dumanını uzun uzun soluklanarak nedenini bilmediği bir boşalışla içini çekti adam. Ceketinin iç cebinden çıkardığı eski bir fotoğrafa baktı. Tek katlı toprak yapının ön yüzündeki tabelada Hekimhan Adliyesi yazıyordu. Üstünde kemerli padesü, boynunda atkı, başında rüzgârlı saçlar gülümseyerek objektife bakıyordu adam. -Kasabalıların düşüncelerine aldırmadan çocuklarla seksek oynayan sonra da ağırbaşlı memur kimliği ile masanın başına geçen adam oydu işte!

Son yıllarını rastgele geçiriyordu. Herşeyi oluruna bırakarak.

"Niye sürüldünüz?" diye soranlara yanıtı hazırdı.

"İşte bu kasketlerin yüzünden. Kimi sarı, kimi kırmızı, kimi beyaz... Takma diyorlar, bense takıyorum..."

"Matmazel" dedi adam, "pardon" Uzun süredir özlemini çektiği asıl sesini bulmuş gibiydi. Sevinçle sürürdü konuşmasını. "Bakın, paketlerinizden biri yerde, çimlerin üstünde."

"Sağolun," dedi Nuran.

"Hava öylesine güzel ki," dedi adam. "Ağaçların tepelerindeki kuşlar..."

"Afedersiniz," dedi Nuran. "Tanışıyor muyuz?"

"Sahi," dedi adam. "Sahi." Fırsatı kaçırmak istemiyormuş gibi ivedi ekledi.

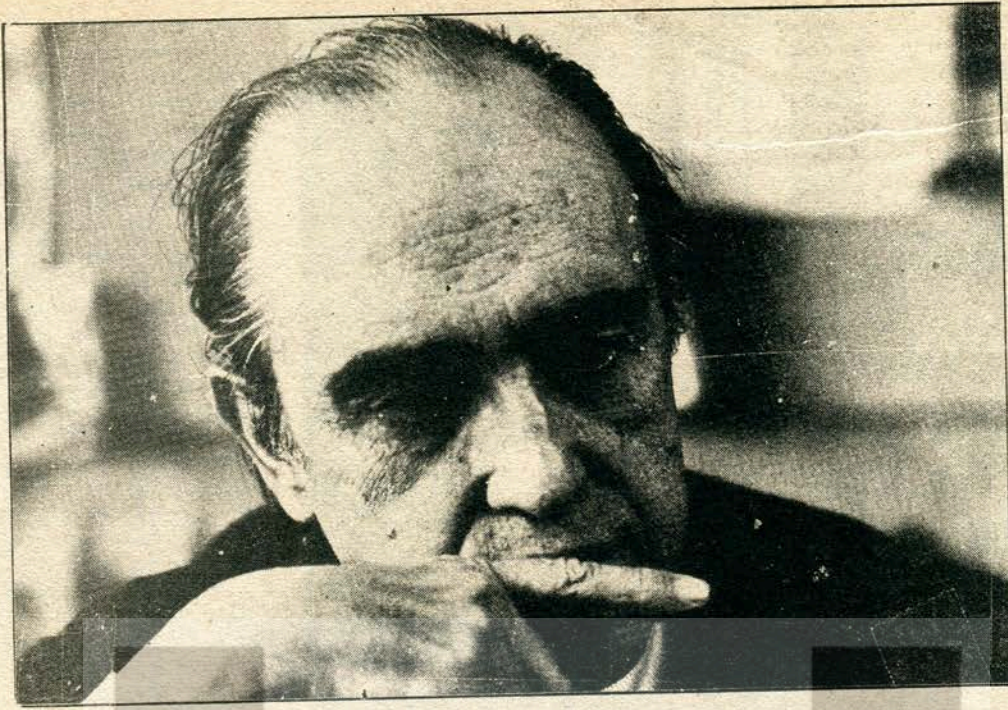
"Tanışabilirdik."

Paketlerini, çantasını -o ara, eteğini de- toparlayarak ayağa kalktı Nuran.

"İyi günler" dedi adama. Ayağlarında kurşun kolyesinin sıcaklığı, kalabalığa karışıp kayboldu hemen.

Dizlerinin üstündeki kasketi evirip çevirdi adam. Sonra özenle başına yerleştirdi.

Birşey gerekliydi işte. Kabaran yürekleri yatıştırıp yaraya çalan hüznüleri sağaltacak bir şey.



OSCAR NIEMEYER

Dünyamızın yaşayan mimarları arasında kuşkusuz ilk sıralarda yer alan adlardan birisi olan Oscar Niemeyer (1907, Rio de Janeiro) ile bir Brezilya gazetesi için yapılmış olan görüşmenin, yine dünyanın saygın mimarlık dergilerinin başında bulunan L'Architecture D'Aujourd'hui'de (Sayı: 171) yer alan çevirisini, hem Niemeyer'i tanıtabilmek, hem de bu ünlü mimarın çeşitli konulardaki düşüncelerini dilimize aktarabilmek için yayınıyoruz. Cürüşme okunduğunda ortaya çıkan, bir mimarın bir sanatçının yaşadığı topluma ne denli bilinçle ve sevgiyle sarıldığı gerçeği, kanımızca ders alınması gereken bir örnek oluşturmaktadır. Cürüşmeyi aktarmaya geçmeden önce, Niemeyer'in mimarlık geçmişine de kısaca göz atmanın tanınması için yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

Mimarlık eğitimi sırasında Lucio Costa atölyesinde çalışmaya başlayan ve 1937'de Costa ile birlikte Birleşmiş Milletler Brezilya pavyonunu düzenleyen Niemeyer, 1936'da da yine çağın en büyük mimarlarından Le Corbusier'le birlikte Rio'daki Eğitim Bakanlığı binasını yaparak, adının duyulmasını sağlayan ilk adımları atmıştır. 1947'de New-York'daki Birleşmiş Milletler binasının yapımı için oluşturulan uluslararası mimarlar komisyonuna da seçilerek ününü dünya düzeyine yayan Niemeyer, 1962'de Lenin ödülü kazanmıştır. Brezilya'nın yeni Başkenti Brasilia'nın görkemli yapılarının dışında, Birleşmiş Milletler'in, Constantine Üniversitesi'nin (Cezayir), FKP Merkezinin (Paris) ve daha pek çok projenin altına imzasını atmıştır.

Mimarinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Brezilya mimarisi, teknolojik gelişmenin, özellikle de betonarme teknolojisinin üzerine kurulmuştur. Bu gerçek, onu belirleyen serbest biçimleri açıklamaktadır. Diğer bütün ülkelerde olduğu gibi, Brezilya mimarisinde de Le Corbusier'in binalarının ve ilkelerinin çok fazla etkisi söz konusudur. Denilebilir ki, ilk etki doğrudan doğruya Le Corbusier'in 1936'da Rio'da tasarladığı sağlık ve eğitim bakanlığının yarattığı esindir. Bu esin, Lucio Costa yönetiminde bir deneme çizgisi geçirmiş, genel karşı duruşun aksine, çok az iş kabul eden Gustavo Capanema'nın ve sonrada Juscelino Kubit'in (Brezilya Cumhurbaşkanılarından, çn.) benimsemesiyle desteklenmiştir.

Her ne kadar, kuşağımızın diğer mimarları gibi, biz Brezilya'lı mimarlar da bir süre ustaların etkisinde kaldıysak da bir kaç yıl içinde ikinci bir akımı ortaya çıkarabilmeyi

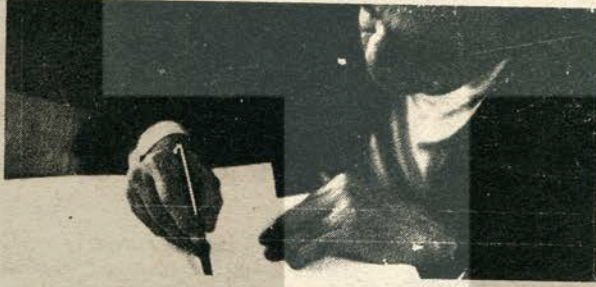
başardık. Bu akım, daha serbest bir anlatımı getirmiştir. Pampulha'daki bir çalışmada görüldüğü gibi, betonarmenin kullanımı kendi kendine bir sona yönelen değil, ancak onu malzeme olarak öneren bir biçimdi. Böylece taşıyıcı sistemin açık karakteri ortadan silinmiş, kemer daha serbest bırakılmış, açıklıklar maksimize edilmişti.

Beton mühendisleri kendilerini bu yeni biçime uydurmaya ve mimarları bu düşünüyü dünyasını izlemeye zorladılar. Oyle ki, bu dünyada, Brasilia'daki Başkanlık Sarayının neredeyse yere değmiyormuş gibi görünmesine neden olacak biçimde, bütün tasarım elemanları çok daha hafifleşiyordu. Bizim mimarimizle Le Corbusier'inki arasındaki fark kclaylıkla görülebilir. Onun çalışmasına bakarsanız, Chandigarh mahkeme binasında olduğu gibi taşıyıcı eleman-

larda olduğu gibi taşıyıcı elemanlarda dar açıklıkların çok daha yoğun biçimde kullanıldığı, girişlerin basıklaştığı hemen dikkatinizi çeker. Bu, onun çalışmasının bilinen zindeliğini getirir. Gene de iki mimari akım da biçime aynı anlayışla yaklaşmış, küçük ekonomik sakinimleri yoksamış ve tasarımın kendiliğindenliğini vurgulamak için ayrıntıları en aza indirmek eğiliminde olmuştur. Ancak Le Corbusier'in yapıtlarından konuşurken, onunkiyle kendi mimarimizi karşılaştırırken, etkileri ve özellikleri belirlerken, bir noktadan açık olmasını isterim ki ben hiçbir zaman niteliksel bir karşılaştırma amacıyla değilim. Brezilya'nın Le Corbusier'in büyük etkisinden kaynaklanan niteliğinde bir evrim geçirmesi, daha çok yerel iklim, görenekler ve duyarlık sonucudur. Bence bu ayrılık her iki akımın da otantikliğini ve yaratıcılığını vurgulamaktadır.



Oscar Niemeyer, 1962'deki Ödül Töreninde ve çalışmaları sırasında.



Gelecekteki tasarımlarımızı öğrenebilir miyiz?

Mimarlık yaratıcılık ister. Önceden yapılmış, geliştirerek de olsa yinelemek mimarlık değildir. Bu benim dışardaki çalışmalarında da olduğu gibi Brezilya'daki çalışmamda, yani Pampulho'nun tasarımıyla başlamasından, Brasilia'nın yapımına kadar en başta gelen düşüncem olmuştur. Bu ilkemi tanımlamak için çok yeni üç tasarımımdan söz edeceğim bu arada kendimi mimarlıkla sınırlamadığımı de belirtmeliyim. Teknolojiyi ve dahası elektronik

programlamayı bile kullandım. Birincisi, Cezayir'deki Constantine Üniversitesi. Burada her bölüm için ayrı derslikler ve laboratuvarı zorunlu kılan anlayışı reddettim. Yerine bütün üniversite için iki büyük bina biri dersliklerin ve anfilerin yer aldığı, diğeri de bilimsel çalışmalar yapıldığı, ki içinde laboratuvar kompleksleri yer alıyor tasarımı yaptım. Bu, hem yerden sakınımı sağladı hem de çok daha önemlisi, üniversitenin yeniliğe açık ve çağdaş planlılık anlayışına yatkın özelliğinin kampusta görece daha belirginleşmesini getirdi. Aynı

zamanda betonarme teknolojisini herkesi etkileyecek biçimde, 25 metrelik çıkıntılar yaptırarak kullandım. Bu Cezayir'lilerin prefabriğe ve hafif yapı tekniklerini geliştirmelerini de sağlayacak bir kullanımın başarılması oldu. Paris'te La Defense'deki yeni kulede servis birimlerini binanın merkezine koyan alışlagelmiş çözümü attım, yerine, bunları "gable-endes"(ing)-"pignon"(fr)lara(burada yapının taşıyıcı beton perde yan duvarlarından sözediliyor, ç.n.)sürdüm. Böylelikle tüm merkezi alan, her katta geniş görünümlerle bürolar, dahası teraslar ve asma bahçeler yerleştirecek biçimde boşta kaldı. Buysa Avrupa'da istenen turizm binası için ideal bir biçimdi. Ne yazık ki böyle bir çözüm, binanın yüzlerinin her santimetrekaresini geleneksel yolla kullanma ve küçük, baskın, yaşamaya elverişsiz oylumlar yapmak zorunluluğunu kendinde duyan Brezilya'lı girişimcilerce kabul edilemiyor.

En yeni tasarımı, Rio'daki Guanabara Müzik Merkezi. Daha önceki planlarda hepsi birbirinden ayrıldığı halde, üç anfiyi biraraya gruplaştırdım. Böylece yeni bir mimarî çözüm; yeni görüşler, geniş açıklıklar, ayaklar üstünde yukarda duran yapı vb. önerdiğim gibi, sanatsal etkinliklerin sahnelenmesinde de yenilik getiriyorum.

Bunlar, benim, bir mimarın yalnızca biçimsel düzeyde değil, aynı zamanda yapısal ve program düzeyinde de yaratıcı olması zorunluluğu biçimindeki düşüncemi örneklemektedir.

Eleştiri için ne düşünüyorsunuz?

Bu zamana kadar yapılmış binaların eleştirisi beni ilgilendirmiyor. Bizim mimarimize karşı çıkan birkaç mimar var. Ben, yapmak istediğini değil de yapabildiğini yapmaya kendini zorunlu duyan bir mimar topluluğunun olduğunu biliyorum. Onun, benim daha yoğun, ki Le Corbusier "zor" der, çalışmamı eleştirisi anlaşılabilir. Ancak genellikle olan şudur, daha esnek, hoşgörülü, belki maceracı demeliyim, tasarım olanağı verildiğinde bu tür mimar, daha ilk adımda çok değişik biçimlere yönelir, sonra başarısız kalır ve biçimini sıradana, bayağıya dönüştürür.

Diğer akımlardaki mimarları nasıl değerlendirirsiniz?

Mies van der Rohe'nin soğuk ve malzemeyi öne alan yapılarından, Gaudi'nin düşsel ve çılgın binalarına kadar, diğer bütün okulları kabul ediyorum. Saygı duyuyorum. Ben, beni mutlu kılacak, beni doğal olarak köklerime ve doğduğum ülkenin yapısına bağlayacak biçimde tasarımlarım.

İnanıyorum ki, Brezilya dışında çok fazla iş yaptınız. Fransa, İtalya, Portekiz, Lübnan, İsrail ve şimdi de Oxford Üniversitesi. Bu projeleri anlatabilir misiniz?

Yurt dışında pek çok çalışmalar yaptım. Bu bir biçimde rahatlatıcı oldu. Ve pek çok soruna yanıt getirdi. Ancak ben başka konularda konuşmayı yeğlerim. Bu tasarımları ayrıntılı anlatmak ve aynı zamanda mimarlığın hiç önemi olmadığını söylemek ilginç gelebilir.

Bunu niye söylüyorsunuz?

Söylüyorum, çünkü, her ne kadar

mimarlık benim mesleğim ve ben yaşamımı ona adadıysam da, ben insanlığın çok daha önemli sorunları olduğunu unutmamaya çalışıyorum. Bunlar her birimizin dikkatini çekmelidir. Ve bunları en iyi dünyalardaki, en iyilerimiz gibi bir yana itmek, bilincine varılmayan bir yabancılaşmaya yol açar. Herhangi birinin çalışmasının kaçınılmaz olarak tarihe geçeceğine inanacak kadar saf değilim. Kendimi daha çok varoluşun aldatici ve güvenilmezliğiyle karşı karşıya bir gerçekçi olarak görüyorum.

Oyleyse kendilerini bir idealizm ve özveriyle, tümüyle işlerine veren kişileri eleştiriyorsunuz?

Herşeyden önce, kimseyi eleştirmiyorum. Biliyorum ki bugün her uğraşı, her zamankinden daha fazla inatçılık ve idealizm gerektiriyor. Ancak, bizim evren olarak tanımladığımız bu büyüklük içinde küçük bir parça değillermişcesine, sanki dünya onların çevresinde dönüyormuşcasına kendilerini fildişi kulelere hapsederek, yaşamın tüm sorunlarından uzaklaşanlarla aynı düşüncede değilim. Aynı zamanda biliyorum ki, bunları bilerek bağlandığımız gayretlerimiz de çok iyidir. Buna sayısız örnekler, bütün dönemlerden ve mesleklerden örnekler verilebilir. "La Petite Dame" veya "Gide" okunduğunda, bir yazarın kendini edebiyata ne denli adadığı hemen ve şaşkınlıkla görülebilir. Yaşadıkları dünyaya kendilerini bağlayan, daha az kişisel ve kuşkusuz çok daha önemli, farklı ama koşut çalışmaları olan diğer yazarların da aynı gayreti duymalarına engel bir şeyin olması düşündürmelidir. Ama bunu diğerleri "doğru değil," "sefil"... diye reddederler.

Bu söyledikleriniz insana sanatçıdan daha çok önem verdiğiniz anlamına mı gelir?

Kesinlikle. Gorki'nin çalışmalarına bakın, "Benim Üniversitelerimi"ni okuyun. İnsana büyük saygıyı duyumsayacaksınız.

Bu tutumun zorunlu olduğuna inanıyor musunuz? Sanatçının böylelikle kendisini sanatından ve mesleğinden uzaklaştırmış olacağını düşünmüyor musunuz?

Kaçınılmaz değil. Genellikle sanatçıda eksik olan; kişisel doyumunu artırırken, onu diğer açılımlarla donatan, ona başka bakış açıları kazandıran ve içinde yeni boyutlar açan anlayıştır.

Toplumsal sorunlarla ilgilenmeye ne zaman başladınız?

Sanırım burjuvaziye ve burjuva ayrıcalıklarına karşı doğal bir nefretle doğmuş olmalıyım.

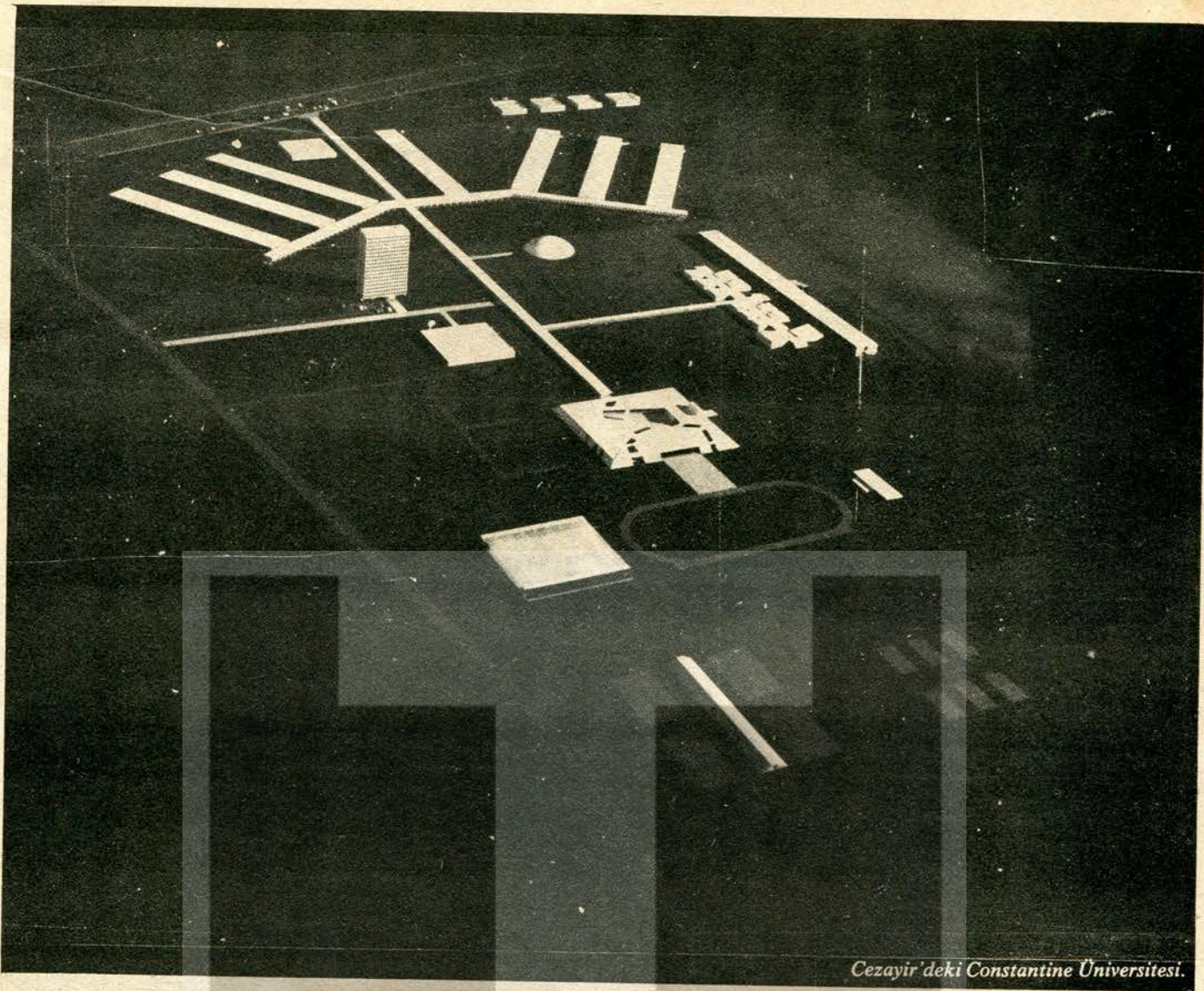
Sizin gibi düşünmeyenleri benimliyor musunuz?

Ben, tam bir düşünce, konuşma ve basın özgürlüğünden yanayım. Bu da, benim gibi düşünmeyenleri benimsememin nedenidir. Her politik eğilimde arkadaşlarım oldu, ben içimden onların yanlış düşündüğünü sürekli yineledim, ama politika ilişkilerimizi asla etkilemedi.

Aydınların ve sanatçıların politik sorunlarla ilgilenmeleri gereğine inanıyor musunuz?

Hepimiz ilgileniyoruz. Dahası, sessizlik kabulü gösterir. En kötüsü, hiçbir şey söylemeyenlerin kadercilikte bir özür araya-

Rio'daki Guanabara Müzik Merkezi.



Cezayir'deki Constantine Üniversitesi.

rak, kendilerini perişan etmeleridir.

Dinsel inançlarla alay mı ediyorsunuz? Brezilyalıların çoğu gibi katolik misiniz?

Katolik değilim, ancak bir şeye inanmak isterim. Bununla birlikte bilim o denli derin, yaşam o denli tutucu ki, buna yanıt olarak bir arkadaşımın sözüyle, "şayet yaptığımız bir şey, herşeyi bozacaksa bunu niye yapalım," diyorum.

Dostluğu nasıl anlıyorsunuz?

Bir başka tür dostluktan söz etmekten yanayım. Bu bilinmeyenleri dolu kısa yaşamdaki serüvenimiz boyunca, bizi birleştiren yoldaşıktan. İnsanın içine korku salan karanlıklara ve bilinmezlere karşı ortak savunmadan söz etmiyorum. Anlayış, özgürlük ve dayanışmayı sağlayan daha büyük, neredeyse evrensel bir şeyi anlatmak istiyorum.

Çocukluk ve yetişkinliğinizden anımsadığınız en önemli şeyler neler?

Brezilya'lı yazar Amaro Lima'nın "Ziyaret" adlı çok güzel bir kitabını okudum. Bu beni doğduğum günlere götürdü. Laranjeiras bölgesindeki doğduğum evi anımsadım. Daha sonraları bu evin bulunduğu caddeye, yüksek mahkeme üyeliği yapmış olan dedemin adı verildi. Bu cadde o

denli eğimliydi ki, futbol oynarken son hızla aşağı nasıl koşabildiğimizi, habire yukarı nasıl tırmandığımızı şaşarak anımsıyorum. Öne bakan, birbirine uyumlu pencereleri, bahçenin sonuna kadar uzanan varendası ve girişiyle bilmem niye ailemin özelliklerini gördüğüm evi anımsıyorum.

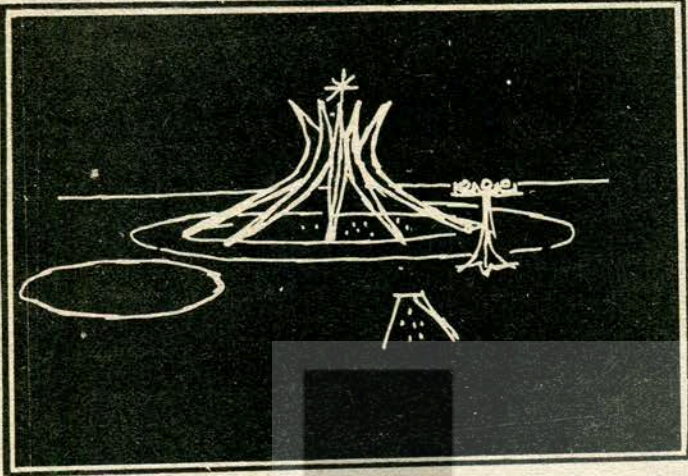
Belinde asılı bir demet anahtarlar, kapıları ve pencereleri kitleyen, pazar günleri büyük bir ciddiyetle bütün komşularımızla buluşup, tebrikleştığımız, özel ayinler düzenlenen salonumuzu açan ninemi anımsıyorum. Dedelerimi ve ninelerimi, annemi, babamı, kardeşlerimi, amcalarımı, teyzelerimi ve bana ikinci annelik yapan yiğenim Milota'nın heyecanını anımsıyorum.

Daha sonra ana okulunu, okulumu ve 15 yaşında oynadığım futbol kulübümü, çok güzel yürüyüşler yaptığım Cafélamas çevresini anımsıyorum. Sonunda mimarlık eğitimi yaptığım Ulusal Güzel Sanatlar Akademisi'ni.

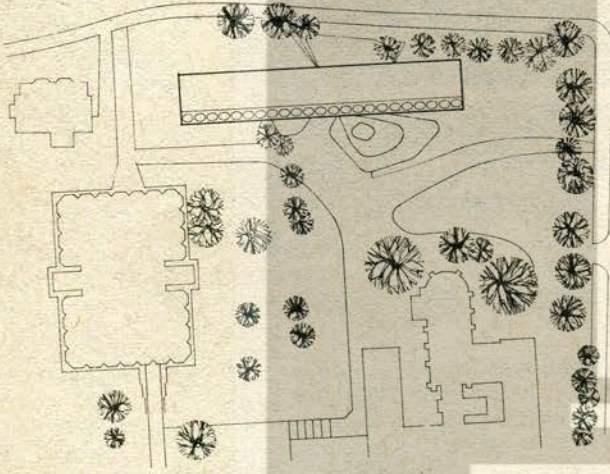
Brezilya'nın en büyük mimarı sayılıyorsunuz ve dünyanın en ünlülerindensiniz. Pek çok çalışma yapmış olduğunuz da bir gerçek. Bu sizin zengin bir kişi olduğunuz anlamına gelir mi?

Bu beni hiçbir zaman fazlaca ilgilendirmeyen bir sorun. Bunu kanıtlamak için bir kaç eski anımı aktarayım. İlk işim Rio'nun Lagoa bölgesindeki bir çocuk yuvasıydı. Bunu yapmak için hiçbir şey istemedim. Ve güneşliklerin desenleri çizdiğim gibi olmanınca yenileri için kendi cebimden para ödedim. Brasillia'nın inşaatı sırasında Novacap'da çalışırken İsrail Pinherio'nun önerdiği kural dışı komisyon almayı reddettim. Komisyon kelimesinden gerçek bir nefret duydum. Yalnızca bir devlet memuru ücretiyle yetindim. Dahası sarayın yapımında bile ücret almadım. Bu reddedişlerden ve benim parasal durumumdan rahatsız olan Juscelino Kubitschek, benden Brezilya Bankası ve Ulusal Ekonomik Gelişme Bankası projelerini hazırlamamı istedi. Bunlar, Brezilya Mimarlık Enstitüsü'nün saptadığı ücretlere göre önemli miktarlar tutuyordu. Onları da reddettim ve bu ikisinin iki arkadaşına verilmesini istedim. Brezilya Bankası proje yarışmasını kazanan Ari Garsio Rosa ve Gelişme Bankası projesiyle ilgilenen Alcides da Rocha Miranda'ya.

Ve tümü bu değil. Brezilya Belediyeler Birliği'ndeki görevimden ayrıldıktan uzun

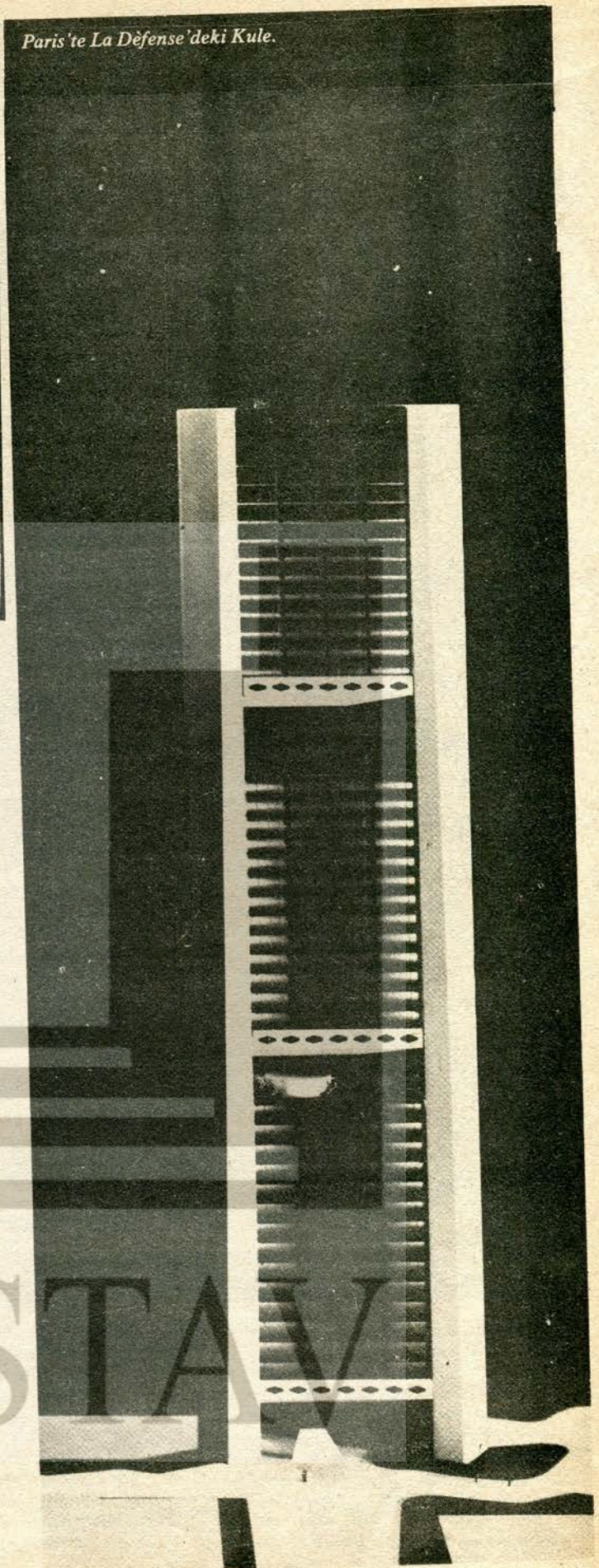


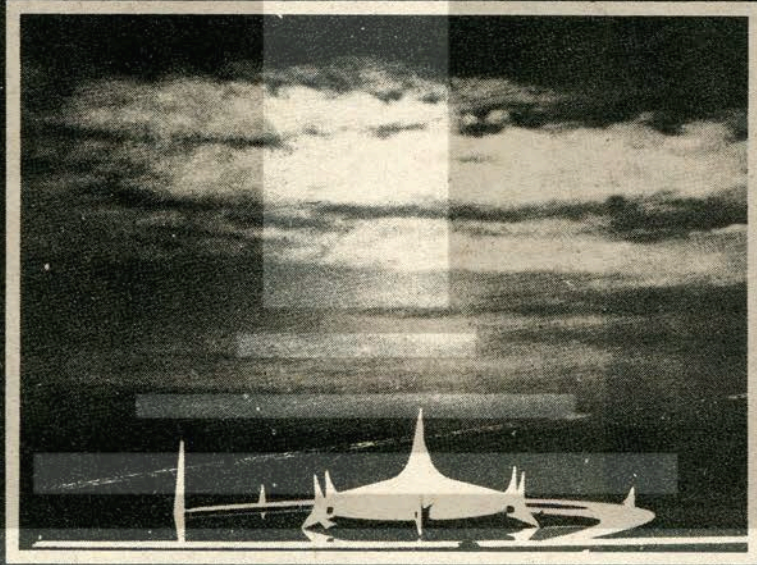
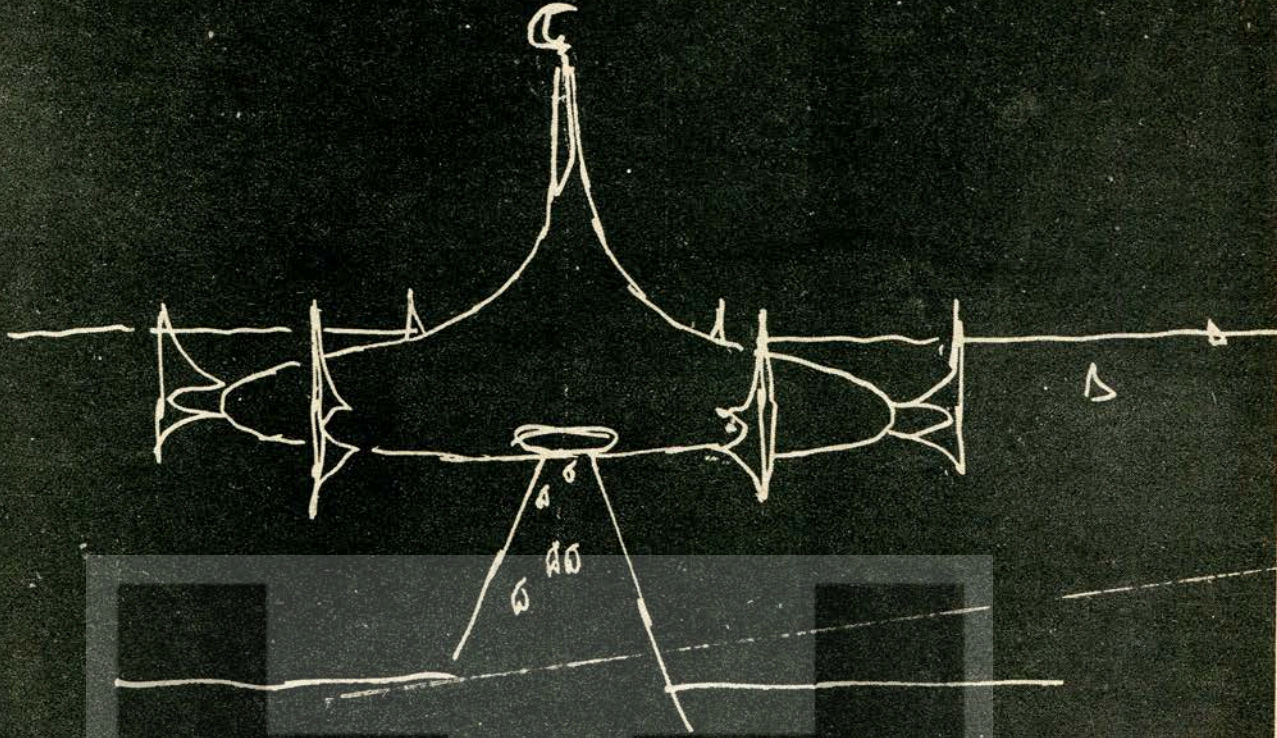
Brasilia'daki Katedralin ön eskizleri



Oxford Üniversitesi projesi.

bir süre sonrasında kadar, her çağrılışında yerel yetkililerle işbirliğimi sürdürdüm. Parlatentonun, Yüksek Mahkeme'nin Sarayın eklentileri, silahlı kuvvetler başkomutanlığı binası, askeri akademi, tren istasyonu, stadyum ve diğer binaların temel tasarımlarının yapılmasında katkılarım böylece gerçekleşti. Bu dönem boyunca tek düşüncem, başkentin mimari teklifinin korunmasıydı. Daha sonraları başka yerlerde birçok binanın tasarımı için çağrıldık. Ancak eğer en yakın arkadaşlarıma sorarsanız, onlar size kazandığım her şeyi harcadığımı ya da verdiğimi söyleyeceklerdir. Bugün, önceleri olduğu gibi çalışmayı sürdürmeliyim. Öyle sanırım ki zengin olmaktan utanırdım.





Cezayir'deki cami için el çalışması.

Öyleyse yoksulluk sizin için çekici bir şey.

Hayır, değil. ancak düşüncem o ki, acı çekmenin aksine, zengin olduğumuzda hiçbir zaman sahip olamayacağımız pek çok yüce değer vardır. Birkaç gün önce bana üzüntü veren bir kişiye karşı ziyarette bulundum. Bana, "bay Niemeyer, ben yoksulum ve bunun gibi bir binada hiç oturmam" dedi. Bizi şaşkınlığa ve düş kırıklığına uğratan böyle tümceler olmadığı

zaman, Theillard de Chardin'in önerdiği toplumsal koşullara ulaşılacaktır. O zaman "olmak" ve "bilmek", "sahip olmak"tan çok daha önemli olacaktır.

Yaşamı nasıl görüyorsunuz? Kötümser misiniz?

Her zamanki kötümserliğiyle Sartreder ki, varlık aşılması gereken bir engeldir. Bu olumsuzdur, bir yere götürmez. Ama onun zıddını da söylemek çok zordur. Önemli olan, yaşamı daha insancıl ve daha adil

yapmaktır. İnsana gelince, tüm alçakgönüllülikle evrenin biyolojik aşamalarını geçirse bile, bir gün doğal çevresine döneceğini bilmek çok önemlidir. Bu isyansız, acısız, gururlu olarak kendini çevreleyen ırmaklarda, okyanuslarda, bulutlarda ve dağlarda biraz da kendinden bir parça bulmaktır. Çünkü bir gün dönmek zorunda olduğu yer, yeryüzüdür.

Türkçesi: CİHAT TEKİN

BİR BURJUVA SANATI OLARAK ROMAN

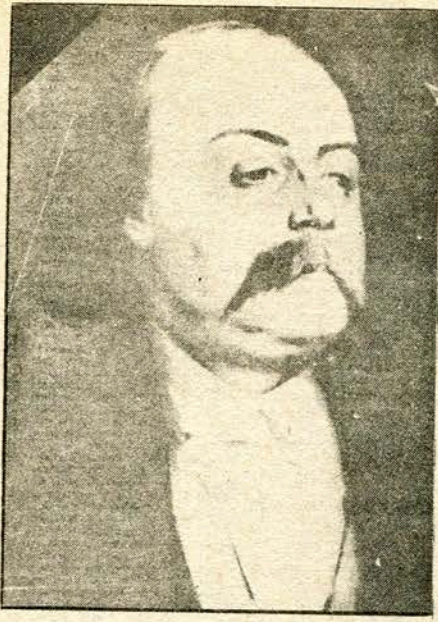
A.Mümtaz idil

Romanın gözde bir sanat olmasında Walter Scott'un; geçmiş ile gelecek arasında bir köprü kurmasının, anlatısını sağlam bir tarih üzerine oturtmasının ve insanı yalnızca yaşadığı toplumun bir üyesi olmanın dışında ele almasının etkin rolü olmuştur. Kendinden sonraki romancıların bu anlamda gelişmesine de büyük katkısı bulunan Scott, burjuva toplum düzeninin kökenini, sınıf mücadelesinin tarihsel sürecinden aldığını sezinleyerek, romanın bir bıçak gibi giderek keskinleşen ve sivrilen toplumsal olayların arkasında yatan potansiyelin işlevden fiziksel olarak uzak da olsa ana kaynağını basit insanların oluşturduğunu ortaya koymuştur. Scott'a gelinceye kadar eleştirel gerçekçilik düzeyinde bile olsa yazarlar ele aldıkları gerçekliğin tarihsel niteliğini anlamaktan çok uzaktılar. Ortaçağda halk ozanlarının söyledikleri kahramanlık destanları (Chanson de geste) halkın dilinde dolaşırken, bir masal niteliğini taşıyan *courtois* romanları, burjuvaziye erdem, kahramanlık ve aşktan sözediyordu. Daha sonraları Walter Scott'a kadar uzanan dönemde romanın yapısı bu özelliğin dışına pek çıkmadı. Gerçekte, ortaçağın çözülmesi, yani Renaissance ile birlikte insanın varlığının anlamı ve bu dünyadaki yeri bir sorun olmuştur, ama felsefenin ve

bilimin yoğun olarak uğraştığı bu soruya edebiyat konumuz gereği özellikle roman yeterince ilgi gösterememiştir. Hatta öyle ki, 18. yüzyıl sonlarından 19. yüzyılın ortalarına kadar romanın toplumsal sorunlara eleştirel bakışını sağlayan, bilimdeki ve felsefedeki gelişmelerden çok Thomas More türü utopia'cılıktır. Oysa, insanlığın kendinden önce hazırlamış kalıplardan kopup, yaşamın düzenini kendi aklı ile bulması Renaissance ile başlayıp, 18. Yüzyılda doruğuna ulaşıncan; böylesine büyük bir ilerlemenin karşısında, konusunu insandan aldığı halde, romanın gerilerde kalması onun bir burjuva sanatı özelliği taşımasından gelmektedir. Öyle ki, roman sanatı ne kadar toplumsal bir çaba içinde bulunursa bulunsun, yapısı gereği bireylere inmek ve onları irdelemek zorundadır. Sınıf farklılığı sürdüğü sürece de toplum ile birey arasındaki ilişki roman geleneği içinde burjuva özelliğini koruyacaktır. Eleştirel gerçekçilik dönemine gelinceye kadar bu irdeleme, toplumun birey üzerindeki etkilerinden çok, bireyin toplum içindeki olağan davranışları olarak ele alınmıştır. Kraliçe Elizabeth'in en parlak ziyaretlerinden biri olarak bilinen Kenilworth şatosu ziyareti, Shakespeare dönemine rastladığı halde, en parlak anımsanması Scott'un Kenilworth adlı romanında bulmuştur. Scott'un,

ustası Shakespeare'in sanatını etkileyen Kenilworth ziyaretini ondan daha başarılı anlatmasının nedeni, kahramanlarının iç dünyalarını çizmekte gösterdiği tekdüzellikle romanın geleneksel zincirini kırmayı başarmış olmasıdır. Kahramanlarının tutkuları, iç betimlemeleri ve kendilerine yönelik düşüncelerinde John Milton titizliğini göstermediğinden, Scott'un romanlarında insanın tarihsel konumu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Scott'dan Maksim Gorki'ye kadar uzanacak olan eleştirel gerçekçilik döneminde hemen tüm gerçekçi yazarlar, toplumdaki çelişkilerin sınıf farklılığından oluştuğunun farkındaydılar. Ama sınıf farklılığının getirdiği sorunları ortaya koymak, toplumculuğa yakınlık duymak veya düzenin çelişkilerine karşı koymakla sorunun çözülemeyeceğinin farkında değillerdi. Bu nedenle de, sınıf çatışmasının su yüzüne çıkması için en uygun olan ortamda, yani Avrupa'da aydınlar, çıkar çevreleri ve burjuvazi ile çekişmelerinde roman sanatının olanaklarını yeterince güçlü kullanamadılar. Zaman zaman burjuvazinin entrikalarına dalıp, orada kaldılar. Romanın eğlendirici ve dedikoduçu yanını fark eden yüksek sosyete, kendisini eleştirmek panasına da olsa -bu eleştirinin hoş



Gustave Flaubert



Nikolay Gogol



Lev Tolstoy



J. Paul Sartre

yanları da vardı kuşkusuz- yazarına yardım elini uzatmaktan geri kalmadı. Öyle olmasa Balzac, General de Pomme-reuli'nin Fougères'deki Marigny şatosunu çağırılır mıydı? Flaubert'in en yakın dostlarından biri olan Madam Roger des Genettes, soylu bir aileden geliyordu ve dedesi imparatorluk devrinin sayılı cerrahlarından biriydi. Çağdaşları içinde en ilerici sayılan Stendhal bile, "Armance" ta burjuvazinin betimlemesinde öylesine ayrıntılara girmiştir ki, yapıtı bulanık damgasını yemekten kurtulamamıştır. Tüm nefretlerine karşın, iç dünyalarına kadar girip yansıtabildikleri kahramanlar ortaya koydukları halde bu yazarlar, bütün güçlerini yepyeni bir geleceği kurmaya adanmış, geleceği açıklamayı yüklenmiş kahramanlar yaratmakta yeterince başarılı olamamışlardır. Ne kadar toplumsal eleştiriye ve yeni yaşam biçimini içerse de, Tolstoy'un romanları bile bir aristokrasinin yansımasını gizlemekten uzaktır. Kaldı ki Tolstoy, Balzac'ın ölümünden sonra daha altmış yıl yaşayacaktır.

Bunun yanında, 19. Yüzyıl yazarlarını roman yazmaya iten neden ne kadar aristokrasinin desteği ve beğenisi olsun, yine de bu dönem gerçekçi yazarların toplumsal çözümlemeye ilişkin çabaları, toplumun gelişme çizgisinden ayrı düşünülemez. Bu anlamda Stendhal, insanı akıl ile çözebilecek geleneksel bir konumda ele almış ve Balzac'tan daha çarpıcı biçimde ortaya koymuştur. Çünkü Stendhal, romandaki asıl amacı yazınsal bir unsur olarak kabul etmiştir. Örneğin Stendhal'e göre romantizm, ülkelere, onların varolan alışkanlıklarının ve inançlarının durumuna göre, en çok zevk verebilecek yapıtlar sunma sanatıydı. Oysa Stendhal, burjuva toplumun halkın çıkarlarına karşı olduğunun farkındaydı ve bu nedenle de yapıtlarına bunu yapıtlarında özenle yansıtmıştır.

20. Yüzyıla girildiğinde, tıpkı aydınlanma çağının başındaki "insanın anlamı ve dünyadaki yeri" sorusu gibi yeni bir soru ile karşılaşan roman sanatı, geleneksel umursamazlığı veya değişmedeki yavaşlığını sürdürürce, hiç bir yararı olmayan bir tartışma konusu çıktı ortaya: Roman sürececek mi, sürmeyecek mi? Hemen tüm eleştirmenlerin ortak olduğu bir kaç nokta var: Birincisi, bu tür tartışmaların sonucu değiştirmeyeceği; ikincisi, romanın artık 19. Yüzyıldaki gibi yazılamayacağı; üçüncüsü ve biraz da tartışmalı olanı, romanın bir burjuva sanatı olarak kalıp kalmayacağı.

İlk iki noktada hemen kesin bir yargıya gitmek mümkün: roman sürececek

TÜSTA



mi, sürmeyecek mi gibi bir tartışmanın sonucu değiştirmeyeceği ve romanın artık 19. Yüzyılda yazıldığı gibi yazılmayacağı. Ancak, bu kez de ortaya nasıl yazılacağı sorusu çıkıyor ve Birinci Dünya Savaşından bu yana tek tek örnekler vermektan öteye gidilemedi bu konuda. Son yetmiş yıldır başdöndürücü bir hızla değişen gerçekleri yansıtmak için çeşitli girişimlerde bulunuldu. Gerek teknolojinin hızlı temposu, gerek dünya savaşları ve gerekse endüstri toplumunun kentlere ittiği bireylerin sorunları yansıtma çabları bir bunalmı edebiyatı yarattı. Samuel Beckett'in zaman zaman Sartre'in Camus'nün yapıtlarında bu tür insan tiplerine sık sık rastlanmakta. Kafka başlı başına bir kâbus edebiyatı yarattı. Bütün bunlar savaş sonrası getirildiği yoksulluk ve acılarla orantılıydı, ama savaş yaşamış kuşaklarla birlikte ölmeye mahkumdu. Savaşı yaşamamış kuşaklara savaş acılarını anlatmak, ne kadar yaşamışlığın acılarını tüm dokunaklığı ile yansıtma da, yeterince etkili olamıyordu. Kafka kâbus evreni ile, Camus saçma kavramı ile, Sartre insanın seçme özgürlüğünden doğan bunaltı ile savaş sonrası dünyanın görüntülerini çizmişlerdi, ama yalnızca birey davranışlarına yönelik olan ve aralarında benzerlikler kadar büyük uçurumlar bulunan bu tek tek atışlar de,

türlerinin en mükemmel örnekleri olarak edebiyat tarihine karşışp gittiler. Son günlerde romanı kurtaran adam gözü ile bakılan Gabriel Garcia Marquez'in de ulaşabileceği en üst basamak, kendi türünün doruğu olabilir ancak. Çağımız da romanın kurtuluşunu toplumsal gelişimlerden soyutlayarak, tek tek bireyler çabalarına bağlamak biraz saflık olur.

Kuşkusuz, bireyin toplum karşısındaki açmazlarını irdeleyen yenilikçi edebiyat ile bir çıkmaz içinde bulunan geleneksel edebiyatın bugünkü durumlarını yalnızca endüstri toplumu ve ardarda gelen dünya savaşları ile açıklamak mümkün değildir. 20. yüzyılın başlarında romanın varlığını sürdürebilmesine bir neden de henüz 19. yüzyılın roman devlerinden bazılarının, örneğin Tolstoy'un yaşıyor olması ve toplumdaki okuma alışkanlığının henüz yitmemiş olması gösterilebilir. Ancak, 19. yüzyıl yazarlarından bazılarının 20. yüzyıla kadar uzanmaları, roman sanatının bu nedenle yaşamını hala sürdürebildiği biçimde bir yaklaşım pek ciddi olamaz. Çünkü bu görüşü kabul etmekle, 20. yüzyılda büyük romancıların yetişmediği gibi bir düşünceyi kabul etmek aynı şey olur. 19. yüzyıldaki gibi sürmediği biçimde bir yaklaşım, en azından 20. yüzyılda romancı yetişmediği türünde

bir yaklaşımdan daha doğrudur. Batıda roman sanatına yeniden bir dönüşün gündemde olduğu, roman üzerine yapılan tartışmalardan ve yayınlardan izlenebilir. Bu dönüşte 19. yüzyıl romancılığı biçiminin sürmemesi, şimdiki romancıların geçmişin betimlemelerinden daha az yararlanmasından ileri gelmektedir. Bu dönüşü, romanı ölmekten kurtaran yazarların çabası olarak görme olanağı yoktur. Çünkü roman, yazarından çok çağının gerçeklerini yansıttığı ölçüde varlığını sürdürebilir. Ama eğer roman gibi anlatı sanatları yerine bunu kitlelere ulaştırmanın başka yolları gelişmekte ise, bu görsel sanat kollarının anlatı sanatından elini çekip, bağımsız olmalarına kadar, roman sanatı yok olmak tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Sinemanın ilk yıllarından yakın zamana kadar konusunu bütünüyle yazılı yapıtlardan alması, bu yapıtlardaki ayrıntılar ve betimlemeleri silip, bunlara oyuncunun hareketliliği ile yeni boyutlar vermesi, anlatı sanatının kendisine yeni bir yol çizmesi gerektiği düşüncesini giderek güçlendirmektedir.

Hızla gelişen kitle iletişim araçları karşısında hiç bir sanat kolu roman kadar aciz duruma düşmemiştir. Çünkü roman, yapısı gereği biçimsel değişikliğe en kapalı olan sanat türüdür. Hatta şiir ve öykü bile roman kadar okur yitirmemiştir bu yüzden. Romanın bütünlüğünde önemli yeri olan konu-bir başka deyişle, dünya görüşü-istendiğinde görünüşü sanatı ile birleştirilerek, okur yerini alan izleyiciye aktarılabilen, Anna Karenina'yı merak eden bir okur, sayfalarca süren betimlemeleri bir iki dakika içinde karşısında bulabilmektedir. Bu da okurun zaman kaybı olarak nitelediği süreyi hemen hemen ortadan kaldırmaktadır. Kuşkusuz, sıradan okur içindeki bütün bu varsayımlar, ama sanat, yapısı nedeniyle seçme özgürlüğüne sahip değildir. En soyut sanatçı bile kendi için yaptığını söylediği yapıtlarını sergilemekten geri duramaz. Yalnızca kendi için yazdığını savlayan bir yazarın günce defterinin baskıya girmesinin nedeni de budur.

Yine de kitle iletişim araçlarının romanı okurun gözlerinin önüne sermesi, roman sanatının ölmesi için geçerli bir neden olamaz. Çünkü, ne denli güçlü kamera olursa olsun, örneğin Balzac'ın şu satırlarını hiç bir perdede yansıtamaz: "İhtiyar Matmazel Michonnesu yorgun gözlerinin üstüne yeşil taftadan yapılmış, pirinç telle çerçeveli pis bir güneşlik takardı; hani onu bu haliyle görse bir merhamet meleğinin bile dehşet duygusu içinde düşebileceği söylenebilir." (1) Yaşlı bir matmazole-yorgun gözler de verilebilir- yeşil taftadan, pirinç telle

11.

...ce qui fut le résultat de ces deux événements : l'un fut la mort de Louis XVI, l'autre fut la chute de la monarchie.

...le jour où il fut proclamé roi des Français, le 20 juin 1791, il fut couronné à Reims.

...la Constitution de 1791 fut adoptée, et Louis XVI fut contraint de signer la Constitution.

...le 20 juin 1791, Louis XVI fut couronné à Reims.

...le 20 juin 1791, Louis XVI fut couronné à Reims.

...la Constitution de 1791 fut adoptée, et Louis XVI fut contraint de signer la Constitution.

...le 20 juin 1791, Louis XVI fut couronné à Reims.

...le 20 juin 1791, Louis XVI fut couronné à Reims.

...le 20 juin 1791, Louis XVI fut couronné à Reims.

Balzac'ın kendi el yazısıyla yaptığı düzeltmelerle birlikte yayıncıya verdiği bir roman sayfası.

çerçevesi ve pis bir güneşlik giydirilebilir, ama bir merhamet meleşinin bile dehşete kapılacağı bir görüntü hangi somut koşullarda elde edilebilecektir?

Yeniden başa döndüğümüzde, geriye şu soru kalıyor: Roman bir burjuva sanatı olarak mı sürecek? Romanın bir burjuva sanatı olmaktan kurtulmasının tek koşulu, biçim-içerik-konu ülemine dengeli bir biçimde sentezlemesinde yatmaktadır. Bugün, yenilikçi edebiyatın bir devamı sayılan ve salt biçimsel değişikliklerle romanı gelecekteki edebiyat okulu ile sosyal natüralizm çemberini kırma yeteceğini güçlü çavranmayan gerçekçi edebiyat okulu arasında yaman bir savaş sürüp gitmektedir. Biçimcilerin, artık anlamsızlık boyutlarına ulaşan gereksiz ayrıntılara yönelik denemeleri ile, neredeyse tam bir Zola natüralizmine kaçan gerçekçilerin (sosyal natüralistlerin) yapıtları, roman sanatının geleceği açısından kaygı verici

boyutlara ulaşmaktadır. 19. Yüzyılda romantizmin karşısında eleştirel gerçekçilik, beyazın karşısında karanlık çıkması gibi birden bire ve kesin çizgilerle çıkmıştır. Hiç bir eleştirmen Hugo için her yönüyle tam bir romantiktir diyemez, ama Hugo romantikler arasında sayılır. Oysa bugün Grillet için; bireyci bir yazardır, ama toplumsal yönleri de vardır, yapıtları topluma belli bir bildiri sunar, diyebilmek mümkün değildir. Bunu en azından kendi yalanlamaktadır: "Çünkü sanat eseri, terimin sıkı anlamıyla hiç bir şeyi içermez; kendine yabancı nesnelere bir kutu gibi içinde saklamaz. Sanat, yaratıcının "bildiri"sini süslemeye yarayan ve az ya da çok parlak renkleri olan bir zarf değildir; bisküvi paketini çevreleyen bir yaldızlı kâğıt, duvara sürülen bir boya, balığı tadlandıran bir salça da değildir. Sanat, bu çeşit hiç bir kulluğu kabul etmez, önceden belirlenmiş hiç bir görevi yüklenmez, kendinden önce var olan hiç bir hakikate dayanmaz. O kadar ki,

kendinden başka hiçbir şeyi anlatmadığı söylenirse yeridir. O, kendi dengesini kendi yaratır, kendisi için anlamını kendisi oluşturur." (2).

Oysa gerçekçi sanatın daima gerçekleri yansıtması ve bunu yaparken doğallığa kaçması gerektiğini düşünmek yanlış. Gerçekçi sanat ile natüralist bir sanat yapımı neyin, ne durumda olduğunu okuyucuya gösterir o da her zaman değil, ama nasıl yapılması gerektiğini anlatmaz. Sanatçı, gerçek ile kendi kafasındaki olması gerekeni karşılaştırarak, gördüklerini yeniden biçimlendirip yaratır. Sanat ve edebiyat yapıtlarının yansıttığı dünya, gerçekliğin köküne yansınması değil, ama bu dünyadan bütünüyle kopuk da değildir. Bunun anlamlı bir nedeni, sanatın her zaman için doğanın ve yaşamın en gerekli ayrıntılarını ele almasıdır. Gerçek bir sanat yapımının bir dünya görüşü, olumlu bir dünya görüşü, kuşkusuz en geçerlisidir. Bu olmadan sanat yapıtı olmaz, tek ve geçerli koşul, sanat yapımının konu-içerik-biçim ülemine içindeki bildirisi yatmaktadır. Sanat, gerçekliğin karşısında yeni doğmuş bir çocuk gibidir. Öğrenmesi gerekli bir çok şey yanında, yaşama çabası ile ona yardımcı olabilir, ama asla güç dengesini bozamaz, yani kendi saflarına çekip anlamsızlaştırılmaz. Sanatın özünde de bu yoktur zaten, böyle bir çaba sanat dışı bir çabadır, yok olmaya mahkumdur.

Bu anlamda roman sanatının burjuva sanatı olarak sürmesinin olanağı yoktur. Toplumların gelişme çizgisine göre varılacak olan nokta ne kadar geçiktirilmeye çalışılırsa çalışılırsın, ne kadar bu gerçek, bir düş gibiyişiçesine aktarılmaya çalışılırsa çalışılırsın, geleceğin romanı eğer roman için gerekli koşullar olursa bir burjuva sanatı olmayacaktır. Romandaki biçim-konu-içerik dengesi giderek olumlu bir bileşime ulaşmakta ve romanın çağımız koşullarına göre temelleri atılmaktadır. Bu, mutlaka bugün bir örneğini bulmayı gerektirmez, böyle bir dengenin bulunduğu halde neden gerçekleşmediği sorusu da bu temeli çürütmeye yetmez. Çünkü roman ancak çağını yansıtabilmiştir. En soyutundan en gerçekçisine kadar tüm eleştirmen ve kuramcıya göre böyledir bu. Savaş dönemlerinin bunalım edebiyatını yaratan koşullar gibi, geleceğin toplumsal gerçekliğini yaratacak koşullar da ortaya çıktığında, roman artık bir burjuva sanatı olamayacaktır.

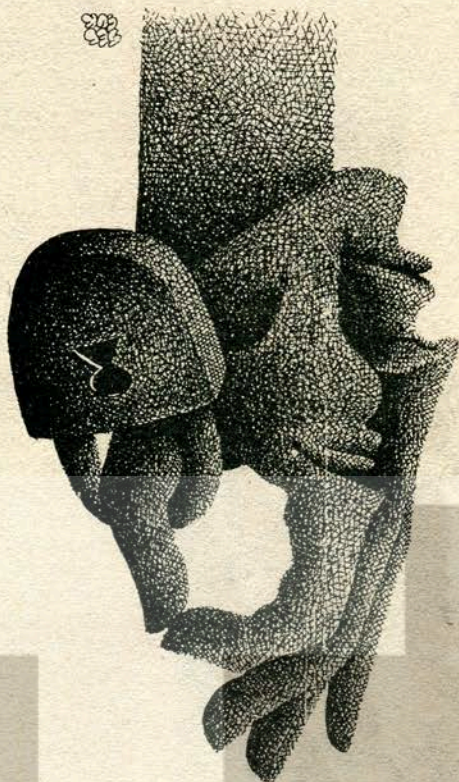
- 1-H.de Balzac, Goriot Bab, Altın Kitaplar Yayınevi, Çe: Cemal Süreyya.
- 2-Alain Robbe-Grillet, Yeni Roman, Çev: Asım Bezirci, Yazko Yayınları s.68



SELÇUK DEMİREL, 1954'de Artvin' de doğdu. İlk karikatürünü 1973' de yayımladı. Daha sonraları birçok dergi ve gazetede çizdi, sergiler açtı, kart-karikatürler, afişler, broşürler hazırladı, çocuk kitapları resimledi... Karikatürlerini **Bir Acayip** adlı albümde topladı (1980). Selçuk, karikatürümüzün en genç kuşağı olan 1973 kuşağının artık ustalaşmış karikatürcülerindedir. Grafik değerleri iyi bilmesi, güçlü deseni, çizgi taramaya dayalı tekniği ile, genç kuşağın en özgün adlarından biri oldu. Sayfalarımızda yer alan desenleri de bu üç özelliğinin ustaca birleştiği örnekler. Selçuk'un, taşıdığı etkileri her geçen yıl biraz daha üstünden atabilmesi, onun ustalığını sürekli biliyor. Sağlam içeriği estetik bakımdan yetkin bir düzeyle tamamlanınca, genç karikatürseverlerin de örnek alabileceği bir genç usta oldu. Selçuk, Doğru'yu güzel söylemesinin bir örneği o.

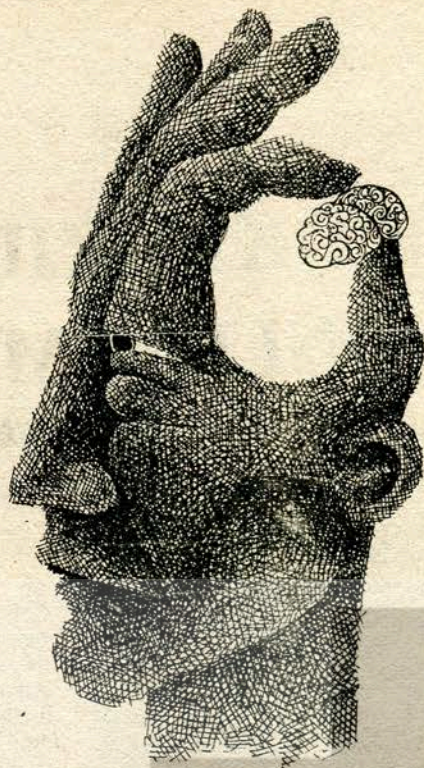
30/3/1980-1980
Diyarbakır. Üstü -
Yeni keçe çifci affin üf. Kilitte
Yeni il için. Başta kilitte dege
Cantone kiam q. un f. de m. et
Yeni yeni yeni yeni yeni yeni yeni
Kilitte fu af. J. un f. un f. un f. un f.
Kilitte üf. kilitte üf.





TÜSTAV





TÜSTV

KÜÇÜKBURJUVAZİ'NİN ÖNLENEMEZLİĞİ

Hans Magnus Enzensberger

Türkçesi: YILMAZ ONAY



Prof. Dr. Sc. Dieter Ulle'nin geniş bir çalışma gurubu ile birlikte hazırladığı "Emperyalist Toplumun Kültürel Çelişkileri" adlı inceleme kitabında ayrıca kaynak olarak birçok döküman ve batı dünyasında yayınlanmış birçok yazı da eklenmiş. Bunlar arasında Hans Magnus Enzensberger'in yukarıda başlığını verdiğimiz yazısı ile pop-sanatı (Pop-art) üstüne bir yazı da yer alıyor. Prof. Ulle incelemesini özümletmek için arada sorular koymuş. Bunlardan biri şöyle: "Günümüz emperyalizmde kültürel sınıf egemenliğinin mekanizmasını ve karakterini belirleyiniz." Kendisi bu sorunun yanıtını günün gerçeklikleri içinde enine boyuna irdeleyip veriyor ve kültür alanında da egemen olan tekelci burjuvazinin, bu egemenliğini korumada, tekelci burjuvazi ile çıkarları asla uzlaşmaz olan sınıf ve tabakaları da yerine göre nasıl kullandığını inceliyor; buna karşı tarihsel belirleyici olan uzlaşmaz alternatifin ise aynı toplumda gelişen demokratik ve toplumcu kültür olduğunu geniş örneklerle açıklıyor. Bu gelişimde hem aydınların, hem de emekçi halkın, ne birinden ne de ötekenden vazgeçilemez biçimde kaçınılmaz önemini vurgulayarak, hiçbirinin yalnız başına sonuç alamıyacağını, aydınlarla emekçi halkın bağlaşıklığının zorunlu olduğunu tekrar gündeme getiriyor. İşte burada Prof. Ulle yukarıdaki soruyu koyarak, ardından okuyucuya "sorunun yanıtı için söz konusu iki yazıyı da değerlendirmesini" öğütlemekte.

Pop sanatı ile ilgili yazıyı ikinci olarak vermek üzere aşağıya Enzensberger'in "Küçükburjuvazi'nin Önlenemezliği" yazısını hemen tümüyle aktarıyoruz. Görüleceği gibi Enzensberger'in yazısı bir program yazısı. Esastan eleştiri götürecek yanları var: Ancak, örneğin "Küçükburjuva ve kültürünün hegemonya kazanması" deniyor diye bunu kelimesi kelimesine bir teorik doğru olarak değil, bir tepkiden doğan bir abartma olarak anlamak mümkün. Üstelik bu abartma ve bu tepki, yazının getirdiği argümanların çarpıcılığını azaltmadığı gibi, olumsuzluk kadar olumluluk gerçeğini de birlikte ifade ediyor. Nitekim, Dostlar Tiyatrosu'nun oynamış olduğu "Havana Duruşması"nın yazarı olarak da bizde tanınan Enzensberger gibi bir yazar, küçükburjuvazi için "bizim de içinde olduğumuz sınıf" ve "sınıfımız" deyimini kullanmakla, aynı küçükburjuvazi'nin, aydınların gücünü de içinde taşıyan sınıf olduğunu açıkça ifade etmiş olmuyor mu? O aydınlar ki, demokratik ve toplumcu kültürün içinde yer almak istiyorlarsa, onun gerçekten kitlesel bir güç kazanması için mutlaka emekçi halka bağlaşıklık kurmak zorundadırlar; fakat aynı zamanda emekçi halkın da onlarsız edemeyeceği kadar vazgeçilmez bir olumlu güçtürler.

Böyle bakıldığında, Federal Almanya'lı yazar Enzensberger'in kendi içinde yaşadığı gelişmiş sanayi toplumları için yazdığı bu yazının daha da iyi değerlendirilebileceğine inanıyoruz.

TÜS

Günümüzün ileri endüstri toplumlarında hepsinde küçükburjuvazi nin aldığı merkezi konumu nasıl açıklanmalı? (Devamından da görüleceği gibi gelişmiş kapitalist toplum kastediliyor. Y.O.) Bizlerin de içinde olduğumuz bu sınıfın sermaye gücü yok, üretim araçlarına da doğrudan sahip değil; gerek politik, gerekse ekonomik iktidar olmaktan oldumolusu çok uzak. Hatta gücünün nerede yattığının kendi bile farkında değil. Yoksa, yürü ya ku'um diyemiyecek kadar korkak mı? Yanıt burnumuzun dibinde, açık ve basit: Küçükburjuvazi'nin bugün tüm ileri endüstri toplumlarındaki hegemonyası kültürel alanda.. Bu alanda "örnek alınan" sınıf olmuş, günlük hayatın yaşama tarzlarının kitleler ölçeğinde üreten ve tüm değerlerini kendine tabi kılan tek sınıf.. Yenilik'leri o sağlar. Neyin güzel sayılacağını, neyin ardından koşulacağını o saptar. Neyin düşünüleceğini o belirler. (Egemen düşünceler artık egemen sınıfların değil küçükburjuvazi'ninki olmuştur.) İdeolojiler keşfeder o; bilimler, teknolojiler keşfeder. Ahlak ve psikolojinin anlamını o dikte eder. Kişinin "özel hayatı"na o karar verir. Sanatı ve modayı, felsefeyi ve mimariyi, eleştiri ve tasarımı üreten tek sınıf olmuştur.

Kitle tüketiminin tüm alanı ağırlıklı olarak küçükburjuva tasarımlarının dam gasını taşır. Malların "alâmeti farika"ları ve de reklamları küçükburjuva bilincinin izdüşümleridir. Tüketimde küçükburjuva toplumsal karakterinin bütün çizgileri genellenerek yerini bulur. **Hareketlilik ve tikel ayrışma, öne kaçış biçiminde ilerleme, biçimcilik ve sürgit yenilik, gereksiz fazlalık ve sınırlama ihtiyacı..** Uygurlüğümüzün simgesi haline gelmiş olan iki tüketim aracının oluşunu işaret etmek yeter: Televizyon ve özel oto. bu dikkat çekici iki nesneyi de ancak küçükburjuva oluşturabilirdi.

Maddi olmayan üretim alanındaki etkinlikleri ile de küçükburjuvazi benzer şekilde kendini kabul ettirmiştir. Üstyapı mekanizmaları sınıfımızın elemanlarınınca doldurulmuştur. ve ileri endüstri toplumlarında hemen tüm "akımlar", "yönelimler" ve "hareketler" küçükburjuvazi tarafından ortaya getirilmiş, sürdürülmüş ve yerleştirilmiştir: Turizm'den "kendi işini kendin yap" a, avangard sanat'çılıktan şehirciliğe, öğrenci eylemleri;den çevre korunmasına (ökoloji), kibernetikten kadın hareketi'ne, güc sporlarından "cinsel özgürlük"çülüğe vs. vs. Kültür alanında ona alternatif olacak her çıkışa da küçükburjuvazi el koymuş, kendine dönüştürüp bünyesinde eritmiş-

tir- yalnızca Rock müziğini hatırlamak yeter: Bu müzik başlangıçta genç proleterlerin kendilerine özgü bir ifade biçimi değil miydi? Ondandır elli yıl önce caz neydi? Kaynağında yıkıcı olan anarsizm gibi ideolojilere, dahası Marxizme bile bugün küçükburjuvazi tarafından büyük çapta el konmuş durumdadır.

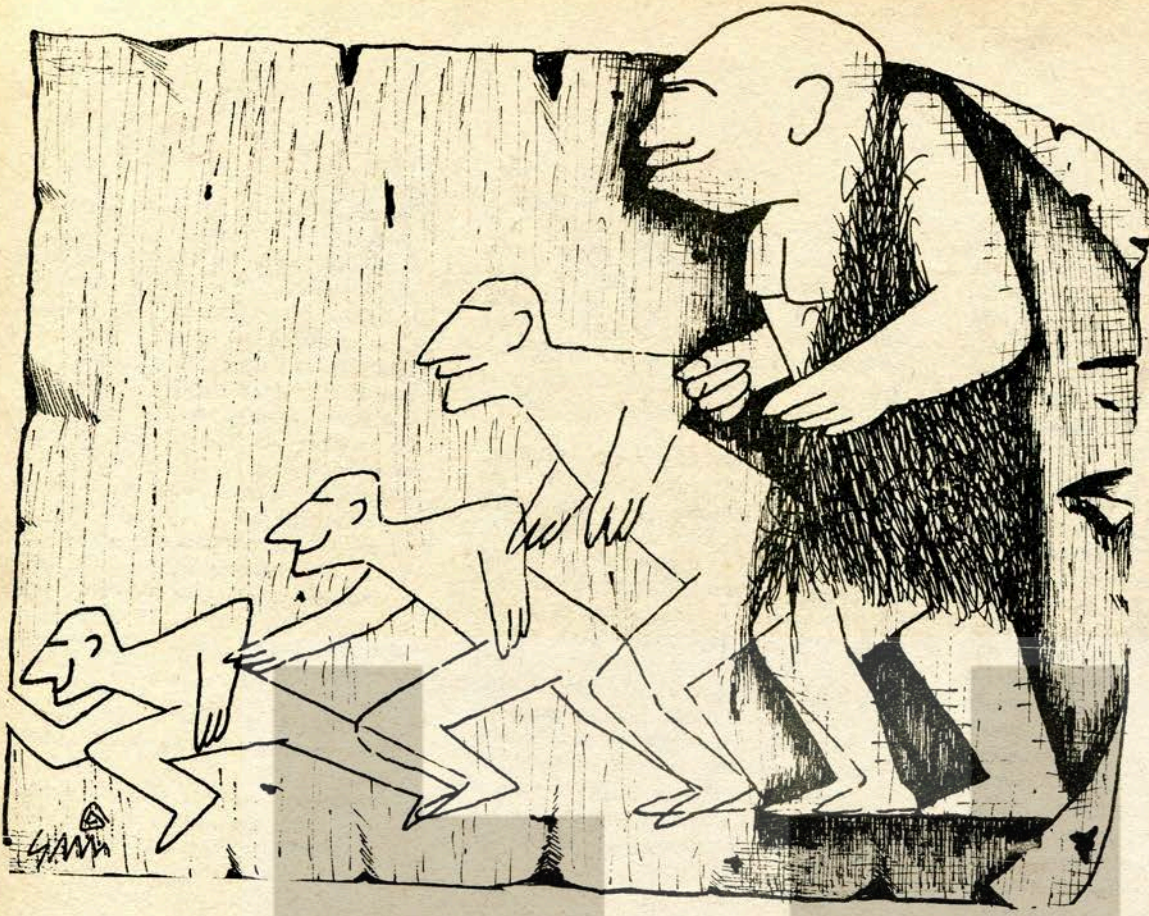
Bir "deneme sınıfı" nasıl olup da kültürel hegemonyaya varmıştır, bu ancak derinlemesine bir materyalist araştırma ile açıklığa kavuşturulabilir. Yüksek bir endüstrileşme düzeyi bunun için belki yeterli şart olmasa da herhalde gerekli şarttır. Küçükburjuva'ca kültür için belli bir toplumsal refah düzeyi gerekli. Ancak üretimin yüksek düzeyde organize edilmesiyle ki, dağıtım, dolaşım ve yönetim, toplumsal alanda, geniş bir "orta sınıf"ın meydana geleceği kadar yayılabilmekte. Buna karşı, egemen sınıf da, ancak sermayenin daha bir merkezleşmesi ve yoğunlaşması sonucu kültürel hegemonyayı kaplamıyacak kadar dar bir kesime yoğunlaşıyor.

Küçükburjuvazinin hararetli üretkenliği ve yenilik bulma yeteneği ise ancak başka çaresinin olmaması ile açıklanabilir herhalde. "Akıllı", "yetenekli", "bulucu" olmağa mecbur, çünkü sınıfsal varlığını koruması buna bağlı. İktidarı elinde tutanların böyle bir zoruluğu yok: Onlar buluşu "yaptırırlar", akılı kendileri için satın alırlar ve yetenekleri "kendilerine çeker"ler. Öte yandan işçi sınıfının her türlü bağımsız yaratı ve üretkenliği sistematiik olarak engellenir, yok edilir, yasaklar imkânsızlaştırılır. "Sizin düşünmeniz gerekmez!" diye haykırıştı üretici işçilere karşı, rasyonalizasyonun babası küçükburjuva F. W. Taylor.. Böylece küçükburjuvazinin diğer nitelikleri gibi bu parlak yeteneği de tersten giderek açıklamasını buluyor.

Nevar ki, küçükburjuvazi'nin egemenleşen kültürünü böylesine karşı durulmaz yapan nedir, sorusu da bambaşka bir soru olarak karşımızda. Nasıl milyarlarca insan için böylesine çekici bir genel geçer model haline alabilmiş? Bu modeli belirleyen nedir? Hangi niteliklerin gücüdür ki bu, gerek ulus ölçeğinde, gerekse uluslararası ölçekte (yukarıda belirlenen toplumlar için tabii. Y.O.) hemen her alternatif oluşumu da yerle bir etmektedir? Avrupa proletaryasının hayat tarzlarını ve özentilerini küçük burjuva kültürünün çizdiğini bilmeyen yok. Ne var ki, küçükburjuva kültürü büyük burjuvazinin geçmişte ki hayat tarzını da silip geçmiş durumda;

onların lüksü de magazin kalıplarına dökülmüş, "ayrıcalık" düzeyleri de küçükburjuva'larinkinden farklı değil, ancak elbette ki pahalı markaları kullanabilen küçükburjuvaların düzeyi. Oysa elektrikli diş fırçasının gecekodu (Slum)larda da zaferini kutlaması artık sadece bir zaman meselesi. Ve de hiçbir Malaya Karaibler ya da doğu pazarı kalmamıştır ki küçükburjuva kültürünün yönlendirici fosilleri orada her türlü direnişi aşmış olmasın. Evet, bu sızmanın ekonomik temel nedenleri biliniyor, bunu küçükburjuvazi başarmış değil. Ne var ki, bu gelişmenin kültürel boyutları salt ekonomiye dayatılan açıklamaları altüst ediyor. (Pier Paolo Pasolini İtalya planında bunu örnek biçimde ortaya sermiş- H.M.E.)

Öyleyse soru hâlâ açık duruyor: Masa çakmağında, pepsodent tadında, "konkre şiirde, hobby evinde, çocuk programında, plastik limonda, davranış araştırmasında, Emmanuel'de, dedodorant'da, süper hassasiyet temrinlerinde, Polaroid fotoğraf makinesinde, işporta malında, para-psikoloji'de, yer fıstığında, "boş zaman geçirme" gömleğinde, Science-fiction'da, uçak kaçırma-da, elektronik saatte vs. o kadar bulunmaz, o kadar kandırıcı olan nedir ki, Güney Amerika'nın güney ucundaki "Ateş arazisi"ne kadar hiç kimse, hiçbir ulus, hiçbir sınıf bu (salgın)a karşı başıksıklık gösteriyor? Bizim sınıfımızın her aklına düşen şeye karşı tek bir çıkış yeremiyor mu gerçekten? Bir Fransız modacısının desenlediği donu giymeyen kimse -Kongo'da olsun- çıkamayacak mı? Davranış tedavisine, Concorde uçağına, Masters ve Johnson kumpanyasına, Curriculum araştırmasına değmeden geçen yol yok mu hiç? Ve de bu düğmelerle tutturulmuş deriye benzer hava gözenekli leke tutmaz maddeden kılıflı polieter köpüğünden yapılmış hareketli koltuklarıyla köpük yumuşaklığında pamuk takviyeli konforu, bu süslü emniyet kemerleri, deri altlıkları, nikelajlı jantlarıyla yürür döner bu rüya gibi her yerde yolunu gözleyip, yaşgünü kutlamasından televizyona, bir Türk işçisinin Berlin-Schöneberg'deki iki odalı evceğizinden avnava, dışçive, keyifli tatilime, Partilerin vetkili kademelerine, özel satışlara güzel mavi Tuna'ya, Beyaz Saray'a, evdeki kullanılmış eşya yığınına kadar her yerde önüne çıkan bu.. Çare yok, sanki, sınıfımızın tüm düş dünyası ille de canlanıp önlenemez biçimde alıp başını gidiyor, ta Şam'ın pazarlarına, Şanghav'm havaalanına kadar..



İnsan El'inin ve Beyin'in Evrimi

Serol Teber

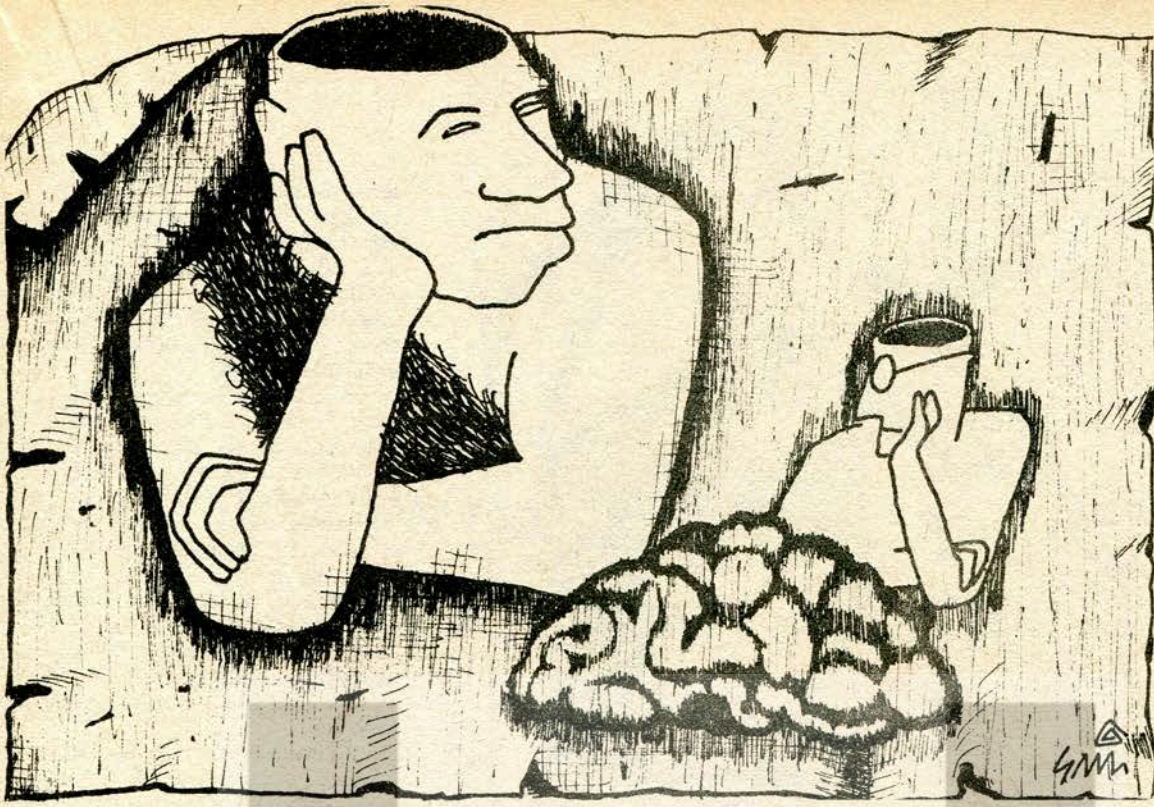
Desenler: SEMİH ACAR

1
Maddenin en gelişmiş ürünü olarak insanlar, biyolojik doğaları gereği yeryüzünün en gelişmiş hayvanları olan insansılardan türemişlerdir. Fakat, insanlar, toplumsallaşmaları ve çalışmaları ile hayvanlardan nitelikçe ayrılmışlardır. İnsanlar, alet yapmaları, bunları sistemli ve sürekli olarak kullanmaları, doğadaki nesnelere bu aletler aracılığıyla kendi amaçları doğrultusunda değiştirmeleriyle maddenin-hareketin yeni bir niteliksel düzeyini oluşturmuşlardır.

Diyalektik materyalist yöntem gereği, maddi dünyadaki bütün nesnelere ve süreçlere evrensel bir bağlılık içinde bulunmaktadır. İnsanlaşma süreci de doğadaki diğer süreç ve fenomenlerle olan bağlılığını tanımlamak, onu bu evrensel birlik içinde ele almak gerekmektedir.

Toplum halinde biraraya gelmiş insanlar, kendi doğasal ve toplumsal çevrelerini değiştirmeye yönelik pratik faaliyetler içinde bulunmaktadır. İnsanlar, doğal organlarıyla, yapay aygıtlarıyla nesnelere ve doğaya etki ederler. Bir yandan onları değiştirirken, bir yandan da bizzat kendileri değişikliğe uğrarlar.

İnsanların faaliyetleri her zaman belli amaçlara yönelik olmuştur. İnsanlar, önceden öngördükleri belli hedeflere yönelik amaç faaliyetler göstermişlerdir. Bu süreç içinde insanlar amaca



uygun düşen ve hedefin gerçekleşmesine olanak veren araçlar-aygıtlar kullanmışlardır.. Gereklinmelerine yanıt verecek araçları-aygıtları yapmaya çalışmışlardır.. Bu yanıyla amaçlı, planlı, hedefe yönelik insan faaliyetleri hayvan faaliyetlerinden nitelikçe ayrılmıştır, farklılaşmıştır..

İnsanlık tarihinin kökenini oluşturan maddî malların üretilmesi, alet kullanma dönemi insanlaşmanın başlangıcı olarak alınmaktadır.

Ancak bu tarihi dönemden sonra insanlar, aletsiz, plansız hayvan faaliyetlerinden nitelikçe ayrılmaya başlamışlardır.. Marks, "...insanların kendileri kendi geçim kaynaklarını üretmeye başlar başlamaz, kendilerini hayvanlardan ayırt etmeye başlamışlardır....", "...İnsanların ilk tarihsel işleri, insanları hayvanlardan ayıran ilk iş insanların düşünmeleri değildir. Kendi geçim araçlarını üretmeye başlamalarıdır.." demiştir..

Burada vurgulanan toplumsal pratiğin temelini kuşkusuz çalışma oluşturmaktadır..

Çalışma, insanların, iş araçları yardımıyla doğadaki nesnelere dönüşüme uğratarak kendilerine yararlı hale getirdiği amaçlı, bilinçli faaliyetidir.. Marks, "...çalışma en başta insan ile doğa arasındaki bir süreçtir; insan doğadaki nesnelere karşısına bir doğa gücü olarak çıkar; beden gücünü temsil eden doğal güçlerini, kollarını, ayaklarını, kafasını ve ellerini, doğadaki nesnelere kendi yaşamı için kullanabileceği bir biçime sokabilmek amacıyla harekete

geçirir. Bu hareket sayesinde kendi dışındaki doğaya etki yapıp onu değişime uğrattırırken, aynı zamanda kendi doğasını da değiştirir. Kendi doğası içinde uyuklayan güçleri geliştirir; bu güçlerin birbirlerin üzerindeki etkilerini kendi egemenliği altına alır.." demiştir.. Çalışma, insanı hayvandan ayıran en temel özelliği oluşturmaktadır.. Engels, "... o, her insan yaşamının birincil ve öyle bir temel koşuludur ki, belli bir anlamda insanı çalışma yaratmıştır demek zorundayız.." diye vurgulamıştır..(1).

Diyalektik materyalizm, çalışmanın, insanlaşma sürecini ve toplumların gelişimini açıklayan en temel anahtar olduğunu göstermiştir.

İnsanlaşma süreci ancak bu anahtarın yardımıyla anlaşılabilir hale gelmektedir..

2

İnsanlaşma sürecinin başlangıcının günümüzden 30-35 milyon yıl öncelerine kadar uzandığı saptanabilmektedir.. Bu zaman dilimi içinde yerküresi üzerinde önemli doğal değişiklikler olmuş, bir yandan iklim kuraklaşırken öte yandan bunun doğal sonucu olarak büyük ormanlık alanların önemli bir bölümü savanlaşmaya başlamıştır.. Bu gelişmeler, büyük tropikal ağaçların üzerinde göreceli güvenceli bir yaşam sürdüren primatların-maymunların yaşamlarında önemli değişimleri koşullamaya başlamıştır.. Bunların bir kısmı, içine girdikleri yeni yaşam koşullarına

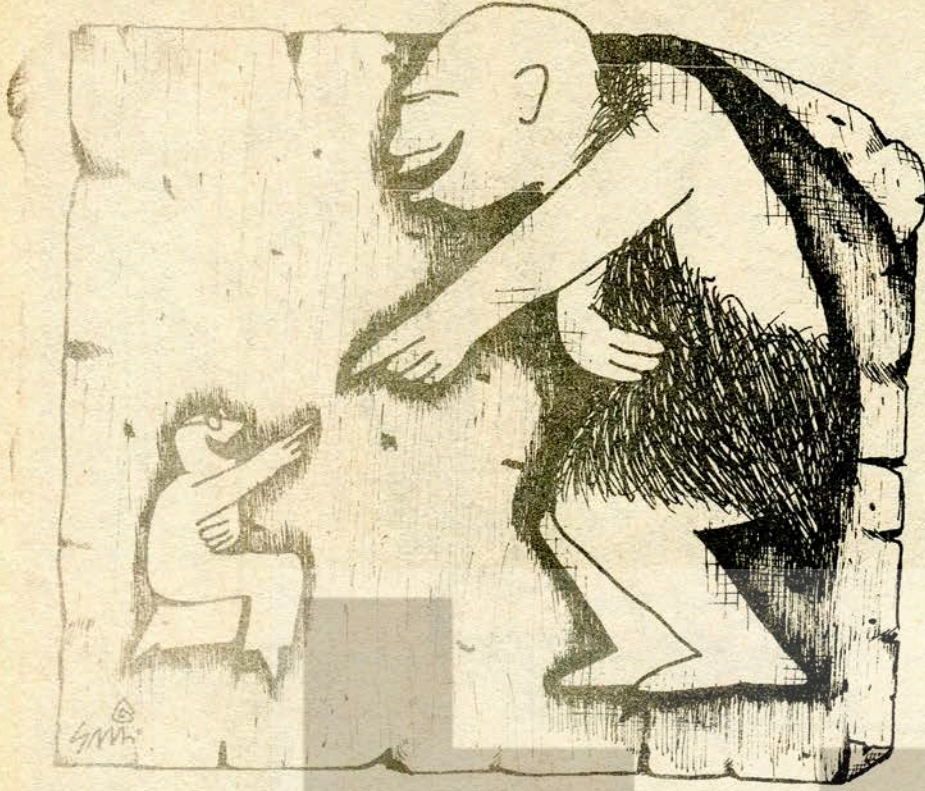
uyum gösteremeyip evrim zincirinden silinirken, diğer bir kısmı ise önemli yapısal ve işlevsel değişiklikler göstermeye çalışarak kıyasıya ve dırimsel bir yaşam savaşımına başlamışlardır..

Savanlık bölgelerde yaşamak zorunda kalan maymunlarda önemli değişiklikler saptanmaya başlamıştır.. İlk kez, bunların ağaçlarda yaşayan soydaşlarına oranla bedenleri gelişmeye, büyümeye başlamıştır. Ayrıca, yeni yaşam koşullarının getirdiği zorunlulukların uzantısında ön ve arka ayaklar arasında önemli bir özelleşmenin geliştiği izlenmiştir..

Ön ayaklar, giderek artan oranlarda savunma, beslenme gibi gereksinimleri karşılama yolunda özelleşmeye yönelmişlerdir.. Bu yeni gelişmelerin zorunlu sonucu olarak, ön ayaklar hemen bütünü ile yeni yükümlendikleri görevler için işlevsel ve biçimsel değişiklikler gösterirlerken, arka ayaklar da salt yürüme, koşma gibi işlevler için özelleşmeye başlamışlardır..

Bu evrim süreci içinde, doğanın-hareketin-maddenin biyolojik organik tarihinde kuşkusuz en önemli özelleşmelerden biri, bu hayvanların iki ayakları üzerine kalkmaya-dikilmeye doğru bir gelişim göstermeleri olmuştur.. Tüm bu gelişmeler yeni yaşam biçimlerinin, bol proteinli beslenme koşullarını birlikte getirmiş, ve bütün bunların hem nedeni hem de sonucu olarak kafatasının beyinin büyümesi için yeni olanaklar ortaya çıkarmıştır..

Bu yeni gelişmeler, ayrıca ön ayakların kollaşmasını, pençelerin el-



leşmesini, ve hepsinden önemlisi maymunlardaki göreceli küçük ve yetersiz başparmağın gelişmesini zorunlu kılmıştır.

Kuşkusuz, bu dönemlerdeki gelişmeleri koşullayan ana gücün biyolojik zorunluluklar olduğu hep bilinmektedir. Evrimin daha bu dönemlerinden çalışmadan iş'ten söz etmenin olanağı yoktur. Bu dönemlerde temel itici güç biyolojik gereksinimlerdir.

Hayvanlardan insanlaşmaya geçiş dönemlerinin günümüzden 5.5 milyon ile 700.000 yılları arasındaki zaman dilimleri içinde başladığı öngörülmektedir. Bu dönemlerde hayvan-insan geçiş dönemini simgeleyen Avustaralya pitekus'lar dünya üzerinde yaşamışlardır. Bunlarda, iki ayak üzerine dikilme, öne ayakların kollaşması, pençenin elleşmesi, başparmağın gelişmesi hızlanmıştır.

Kafatasının-beyin'in hacmi henüz 500-550 santimetre küp kadardır. Fakat beyin'in bedene olan oranı diğer gelişmiş maymunlara göre göreceli artmıştır. Kuşkusuz, bu dönemlerde de bilinçli bir çalışmadan iş'ten söz edilememektedir. Gene temel itici ve yönlendirici güçler biyolojik gereksinimlerdir.

Son on yıllarda, Afrika'da Klimanjora dağları eteklerinde bulunan kimi kafatası, kemik kalıntıları insanlaşma süreci üzerine bilinenlere yeni boyutlar getirmiştir. Bulunan bu yeni canlı kalıntılarının kafatası-beyin hacimlerinin, birer 100 cm³ de fazla oluyarak 680 cm³ doaylarına kadar ulaştığı saptanmıştır. Gün-

müden 2.6 milyon ile 900.000 yılları arasında yaşadıkları sanılan bu yeni canlı grubunun beyin'lerini hemen böyle birdenbirecesine büyüten-geliştiren gizler aranırken, bunların yaşadıkları yörelerde konakladıkları mağralarda ilk kez insan elinden çıkma kaba taş aletler bulunmaya başlanmıştır. İzleyen yıllarda, yapılan ayrıntılı araştırmalarda bunların, dünya tarihinde ilk kez doğada buldukları kimi nesnelere- özellikle çakıl taşlarının- bir kenarlarını kırarak, keskinleterek, kısası kendi amaçlarına uygun biçimlerde değiştiren sürekli ve sistemli biçimlerde kullanmaya başladıkları saptanmıştır. Bu yeni gruba, becerikli- yetenekli insan anlamına gelen Homo habilis adı verilmiştir. Homo habilis'ler, doğa tarihinde ilk kez sürekli ve sistemli alet kullanan canlılar, ya da daha özcesi, ilk insanlar olarak tanımlanmışlardır. Doğa'da, artık, maddenin hareketin yeni bir dönemi başlamıştır.

Kuşkusuz Homo habilis'lerin alet kullanma işlevleri yalın, tek başına bir olay değildir. Hiçbir zaman da böyle değerlendirilmemektedir. Alet yapma ve bunları sürekli kullanma ile çalışma, düşünme konuşma işlevlerinin birbirlerinden ayrılmayan bir bütünlüğü oluşturdukları ve bu diyalektik birliğin giderek canlıların bedensel gelişmelerini de etkiledikleri görülmektedir. Ayrıca, evrimi koşullayan en önemli gelişmelerden birinin de yoğun sürü-toplum ilişkileri olduğu belgilenmektedir..

Çalışma, konuşma-düşünme ancak belli toplumsal ilişkiler düzeyi içinde

gelişebilmişlerdir. Gelişen tüm bu yeni koşullar da aynı zamanda insanların bizzat kendilerini yeniden yeni boyutlarda geliştirmeye değiştirmeye başladıkları görülmüştür. Bu karşılıklı etkileşim, insanların, hem toplumsal ilişkilerini ve hemde üretim araçlarının gelişimini hızlandırmışlardır.

İnsanlaşma sürecinin başlangıç dönemlerinde evrimi yönlendiren temel itici güçlerin biyolojik güdülenmeler olduğu görülürken artık Homo habilis'ler ile birlikte biyolojik güçlerle birlikte, onlarla diyalektik ilişkiler içinde yeni toplumsal güçlerin eklenmeye başladığı saptanmıştır.

Burada, ilk kez Homo habilis'ler döneminde ve ortalama iki milyon yıl kadar önce başlayan alet kullanma faaliyetinin sonraki zaman dilimleri içerisinde geliştiği, karmaşıklaştığı gözlenmiştir.

Çalışma-üretim, toplumsallaşma, konuşma-düşünme, el'in ve beyin'in evrimi özellikle ilk ata insanlar da denen Neandertaler'ler döneminde yeni ve daha ileri boyutlara ulaşmıştır. Günümüzden 300.000 ile 40.000 yılları arasında yeryüzünde yaşamış bulunan bu ata insanlar en gelişmiş dönemlerine 100.000 ile 40.000 yılları arasında ulaşmışlardır. Özellikle bu son dönemlerinde toplumsallaşmalarını, çalışmalarını ve günlük yaşamlarında kullandıkları aletleri-aygıtları ileri derecede geliştirmişlerdir. El'leri bugünün insanının eline çok benzer hale gelirken beyinlerinin hacmi 1500 cm³'e kadar ulaşmıştır. Neandertaler'lerin bedenlerinin, beyinlerinin ve de özellikle el'lerinin evrimi ile geliştirdikleri aletlerin aygıtların, oluşturdukları toplumsal ilişkiler arasındaki bağlamlılıklar özellikle son yıllarda oldukça ayrıntılı biçimlerde izlenebilmiştir..

Bu yolda, Demokratik Alman Cumhuriyetinde DDR, Frankfurt/0 9-11 Mayıs 1977 yılında yapılan "İnsanın ve İnsan Topluluklarının Evrimi" adlı toplantıda önemli, ayrıntılı bilgiler sergilenmiştir..(2)..

Yeni verilerin ışığı altında, insanların çalışmalarının, kullandıkları aletlerin uzantısında el'in, baş parmağın bilek ve el parmakları arasındaki küçük kasların gösterdiği değişimler- evrimler tüm boyutları ile gözler önüne sergilenmiştir..

Neandertaler'lerin kullanmaya başladıkları ve yaşama yeni bir nitelik katan hemen her yeni alet, çalışma yöntemi ile el'in, baş parmağın hareketlerini ve birbirleri ile ilişkilerini koşullayan küçük kasların değişmeye başladıkları saptanmıştır.. Örneğin, baş parmağın diğer parmaklar karşısındaki hareketini yönlendiren M. Flexor pollicis brevis ile M. opponens Pollicis kaslarının adım adım

evrimi ve bugünün insanının elindeki konumlara benzer durumlara gelişleri gözlenebilmektedir.. Ayrıcı, işaret ve küçük parmaklar arasındaki küçük, Mm. Interossei dorsales kaslarının evrimlerinin, çalışma, alet kullanma ile el'in beyin'in evrimi arasındaki yöndeşliği somut biçimlerde göstermektedir.

El'in ve baş parmağın, karar ve algı organı haline gelişine yöndeş olarak beyinde el ve baş parmakla ilgili alanların "analizatör'ler —Pavlov" hızla gelişler ve beyinin görevleri kısa bir zaman dilimi içinde hemen iki kat büyümesini koştullamışlardır.

Bu gelişim süreçleri içinde kolun, elin, parmakların salt üretimin ötesinde "becerikli karar organı" haline Marks'ın Engels'in yüzyıl öncesinden öngördüklerinin bir kez daha pratiğın sınavından geçmesini sergilemek, diyalektik materyalizme yeni boyutlar katmıştır.

Değınmeye çıktıklarımızı bir kez daha özetleyerek vurgularsak.. İnsansıların, hayvanlar dünyasını aşarak gelişmeleri-evrimleri ancak biyolojik ve toplumsal yasaların karşılıklı etkileşmeleriyle olası kılınmıştır. Kuşkusuz burada biyolojik ve toplumsal ilişkiler birbirlerinin karşıtları olarak değil, diyalektik bir birlik içinde etkileşimde bulunmuşlardır. Günümüz koşullarında, bu biyolojik-toplumsal ilişkilerin birliğini insanlaşma sürecinin başından beri izlemek olası hale gelmiştir. Ayrıca, bu biyolojik toplumsal ilişkilerin birliği saptandıktan, diyalektik yöntem benimsendikten sonra insanlaşma süreci üzerindeki gizler daha da hızlı aydınlanmaya başlamışlardır.

Mark ve Engels, insanlaşma sürecindeki bu biyolojik toplumsal ilişkiler birliğini başlatan temel olgunun çalışma olduğunu göstermişlerdir. Ancak çalışma, amaca yönelik faaliyet, üretim, başladıktan sonra insanlar, hayvanlar dünyasını aşabilmişlerdir...

Bu yönetsel verilerin ışığında, insanlaşma sürecini irdelemeye kabaca üç aşamada yaklaşmanın olasılığı ön görülmektedir.

İnsanlaşma sürecinin ilk aşamalarında kuşkusuz çalışma, amaçlı faaliyetler, canlıların yaşamında ancak biyolojik yasaların, gereksinmelerin uzantısında gelişmişlerdir.. Daha sonraki aşamalarda belirginleştiği gözlenen toplumsal ilişkilerin biyolojik koşullarla diyalektik birliği, etkileşimini oluşturmaya başladıkları gözlenmiştir. Kuşkusuz bu dönemlerde de temel yönlendirici güçlerin biyolojik ilişkilerle koşullu olduğu saptanmaktadır.. Fakat, doğada yeni ve tarihsel bir güç kaynağı olarak toplumsal ilişkilerin ve bunların etkenliklerinin ortaya çıkmaya başladıkları izlenmiştir. sonraki aşamalarda toplumsal ve



biyolojik ilişkilerin diyalektik birliği evrimin yönlendirici gücünü oluşturmuştur Bu birlik, insanlaşma sürecinin çeşitli evrelerinde birbirleri ile çeşitli oranlarda birleşerekten diyalektik birliği oluşturmuşlardır. Evrim düzeyi arttıkça toplumsal ilişkilerin etkenliği biyolojik güçleri aşmış fakat gene onlarla diyalektik etkileşim halinde insanlaşma sürecini yönlendirdiği saptanmıştır.

beyin'lerimizin evrimi ve geleceği üzerine tarihsel olarak umutluyuz.. Tarihsel iyimserliğimizin kökeni çalışan insanlardan, onların el'lerinden, beyin'lerinden kaynaklanmaktadır.

Pratik yaşamda kimi zikzaklar, sıkıntılı günler yaşansa da tarihsel olarak yarınlara umutla bakıyoruz..

3
Bugün, insanların evrimi, içinde buldukları sosyo-ekonomik formasyonların genel ve özgül koşullarına uygun biçimde yeni boyutlarda gelişmektedir.. İçinde yaşadığımız tarihsel döneme damgasını vuran Bilimsel Teknik Devrim, bir yandan yeryüzünü gerçek anlamda bütünselleştirip eskiye oranla çok daha duyarlı hale getirirken, öte yandan, özellikle çalışan insanlar arasındaki ilişkileri-dayanışmaları arttırmakta, yoğunlaştırmaktadır...

Bütün bunlar, hep bildiğimiz gibi, tüm yeteneklerini alabilirdiğine geliştirmeye daha yeni yeni başlayan insanların yarınlarnın en temel güvencesini oluşturmaktadır. Kısası, çalışma ve çalışma ile koşullu olarak gelişen el'lerimizin ve

4
Tarihsel gelişmesi gözöbüne alındığında günümüz Türkiye'sinin evrimi belki de ilk kez genel kurallara uygun düşecek biçimlerde bir ivme çizmeye başlamıştır. Bu gerçek, "bayram'lara" gebe " arife günlerinin" yakınlarda olduğunun en somut göstergelerinden birini oluşturmaktadır. Hemen yarın gibisine...

1) Burada anımsattığımız kimi tanımlamalar için daha ayrıntılı bilgi, isteyenler Konuk Yayınlarının Felsefe Sözlüğü'ndeki ilgili maddelere bakabilirler..

2) Entstehung des Menschen und der menschlichen Gesellschaft. Historikergesellschaft der DDR Akademie-Verlag. Berlin 1980

Önümüzdeki Kış Tiyatro

Levent Tarhan



Büyük Fransız ressam Honoré Daumier'in tiyatro seyircileri hakkında bir eseri.

"Hiç bir devirde tiyatro, hükümet dışı eleştirme denetleme yönünü kaybetmemiştir. Fransada Moliere, sahte dindarları mürailikle suçlar, Almanya'da genç Shiller, "Haydutlar" piyesiyle "Mannheim" tiyatrosunun sahnesinden iktidardaki haydutlara seslenirdi. Alman imparatoru; Gerhart Hauptmann'ın "Dokumacılar" piyesini oynadığı için Reinhardt'ın tiyatrosundaki locasını bırakmış, ama tiyatronun hürriyetine karışmamıştı. Hitler'in yüzüne; en parlak devrinde Marquies Posa'nın ağzından, "Efendimiz, düşünce hürriyeti veriniz!" diye bağırın Berlin'de Deutscher Theater sahnesi olmuştu. En koyu istibdat altında bile tiyatro, her yerde, her zaman hürriyetini korumuştur."

(Muhsin Ertuğrul, 1966) (1)

Tiyatro, tüm sanat dalları gibi özgürlüğü kısıtlanmadığı; gelişen toplum olayları ve bilimden doğru etkilenmesi engellenmediği sürece; bağımsız-demokratik bir işleyişle, toplumuna, onun kültürel düzeyinin değişip-geliştirilmesi savaşımına doğru katkılarda bulunabilir.

Bu nedenle tiyatro sanatı; toplumu vekültürel yaşamı oluşturan en küçük bir bireyden, devletin yönetimini yürütmekle görevlendirilenlere kadar, insan yaşamını izlemek, eide ettiği verileri sahnelemek ve bu verilere kaynak olan, kendi toplumunun kültürel anlayışını geliştirip değiştirmekle yükümlüdür.

Ancak, tiyatronun doğuşundan beri omuzlarına yüklenen bu çok önemli sorumluluğu taşıması engellenmek istendi-

ğinde de gerekli tepkiyi yüklenenler gene sanatçılardır. Bu tepkiler vurdumduymazlıkla ya da baskıcı tutumlarla geçiştirilebilirse, sonuçta "kuruluştaki" yapılmakta olan tiyatro sanatının da özü boşaltılmış olur.

Tıpkı ülkemizin devletin ve halkımızın en büyük ödenekli tiyatrosu, Devlet Tiyatroları'nda olduğu gibi. (*)

DEVLET TİYATROLARI

"Tiyatro yaşamın aynasıdır," diyor ünlü tiyatro kuramcısı Konstantin Stanislavski. (2)

Oysa bizim ödenekli tiyatromuz, seçilen oyunlar ve yürütülmek istenen

yönetmenlik anlayışı gereği, "sahnedeki" yaşamdan alabildiğine kopuk, "sahne gerisinde" ise, çalışanları, tüm vatandaşlar gibi "ülke koşullarından" etkilenmektedir. Böylece tiyatro sanatı ile gerçek yaşam arasında doğan ikilemi de yaşamak zorunda bırakılmaktalar.

Meslekleri gereği son derece duyarlı olan sanatçılar ise bu "etkilenmeme" ile "etkilenme" sokuna tabi tutulurlarken, "memur sanatçılık" kavramı yerleşip, kurumlaşmakta!

Çağdaş uygarlıklar düzeyine erişme doğrultusunda gelişim göstermekte duyarlı Devlet Tiyatroları çalışanları; geçtiğimiz yıl demokratik talepleri duymazlıktan gelinerek, kurumlarının başına yeniden atanan kisive, bu gerçeği şöyle

duyuruyorlardı: "Uzun yıllar sanat kurumumuzda yöneticilik yaptınız. Biz çalışanların uzun süre somutlaşmayan sanat onuru, sanatın özgürlüğü ve dayanışma bilinci, ancak sizin görevinize son verildikten sonra, bir çığ gibi büyümüştür." (3)

İşte 20 yıldır işinde ustalaşmış (!) kişiyi yeniden bu kurumun başına getirmek için yeterli neden. Çünkü "o" yönetimden uzaklaşınca, "Bu kurumda çalışanların sanat onuru, sanatın özgürlüğü ve dayanışma bilinci çığ gibi büyümektedir."

"20 yıllık tecrübe" göreve başlar ve ustalıklarını da bir bir gösterir. Önce, geçen dönemden kalan oyunlar, türlü manevralarla sahneden kaldırılmak istenir, oyunlarına sahip çıkmak isteyen sanatçıların sözleşmeleri feshedilir. (4) Kurumdan uzaklaştırmalar, para cezaları verilir. Tümü, DTCF Tiyatro Kürsüsü mezunu olan idareci kadrolar yerlerinden alınıp sürgüne gönderilir. İzmir, İstanbul ve Bursa tiyatroları müdürleri görevlerinden alınır. Danıştay kararları uygulanmak istenmez.

Bu arada, sanatçılıklarını kanıtlama girişimlerinde izlenir.

Alelacele, eskiden oynanmış bir oyun yeniden sahnelenerek Almanya turnesi için kullanılır. Dışarıdan yabancı yönetmen getirilip dünya şaheserlerinden bir örnek sergilenir. Ancak bu güçlü etkinliklerde, 1965'te tüm çalışanlarca "Çiftlik ağası ve ailesi" (5) olarak nitelendirilenler, yine bu ünlü eserlerin başrollerini paylaşarak sahnede boy gösterirler.

Ya sahne gerisi?

"Ben kendimi bu sanat kurumunun basit bir hizmetlisi olarak sayıyor ve bütün sanatçıları sanat yarışmasının kutsal ışığı altında birleşmeye çağırıyorum," (6) diyen kişi tarafından bölünüp parçalanmakta. Sahne gerisi, yıldırma girişimleri ile kişilikleri köreltmek istenen, huzursuz, ama tiyatro sanatına sahip çıkmakta kararlı sanat adamları ile dolu!

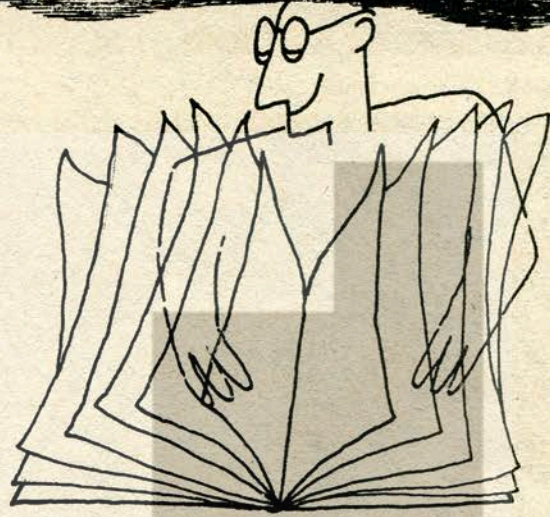
Peki ya "Tiyatro sanatının yaşamın aynası olması" ilkesi!.

Ya da, kültür düzeyinin yükseltilmesinde tiyatro sanatının işlevi?..

Tiyatro sanatının ve Devlet Tiyatrolarının bu çok önemli sorunları, bu kuruluşun başındaki anlayışın yerine; aydın, çalışanlar arasındaki "dayanışma bilincini" koruyacak, demokrasiye saygılı, tiyatromuzun sorunlarına ve ülkemiz geççeklerine "yapıcı olma adına" hakim, yeni bir anlayışın atanmasına kadar bir kenarda bekleyecek.

ÖZEL TİYATROLAR

Sanatçıların memurlaştırıldığı; yönetimine, zamanın siyasi anlayışınca,



SM

Cümbüş

Güzel bir ad bulmuş ilk şiir kitabına
Soyadıyla çağırdığım arkadaş
Kuşların arasından seslendi bana

Dizgisine basımına cildine
Kanat taksa yetişemez yüreği
Kitabını hemencecik versinler ellerine

Bilirim sevincini bir kitap çıkarmanın
Önyüzünde adın olur, arka kapakta resmin
Dostlarına imzalarken kabına sığamazsın

Potanın sıcağı vurur ışyan ince yüzüne
"Bir yanı hasan"dır onun, öteki yanı şiir
Basar kendi kitabını, ter karışır emeğine

O da kapılmış ben gibi uyaklar cümbüşüne

Abdülkadir Budak



Arturo Ui'nin Önlenebilir Tırmanışı'ndan (1979-1980).



Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım: Haldun Taner (1978-1979 Devlet Tiyatroları)

"Suya sabuna dokunmama" pasifliğini en iyi uygulayacak olanın getirildiği Devlet Tiyatrolarına karşın, özel tiyatrolar özgür kuruluşlar olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan gerçekten özgür sayılabilirler. Ancak karşılaşmak zorunda bırakılmaları sorunlar, onların bu özgürlüğünü kısıtlayıcı boyutlara ulaşabilmektedir.

Oysa ödeneksiz tiyatrolar, siyasi iktidarların, kağıt üzerinde belirlenmeyen kültür politikalarına, Devletin Ödenekli Tiyatrosunun nötrleştirilmesine karşın, ülkemiz tiyatrosundaki pek çok yenileşmenin önderi olmuşlardır.

İlk kez 1961 sonrası hazırlanan birinci

5 yıllık kalkınma planında tiyatroya şöyle yer verilmişti: "Devlet opera ve tiyatro çalışmalarını daha geniş çevrelere yararlı kılacak, bölge tiyatroları kurulacak, sanat değeri ve toplum eğitimine faydaları tespit edilen özel tiyatrolar, teşvik edilecektir." (7) Ancak, şu anda da görüldüğü gibi amaçlanan bu iki noktanın ikisi de gerçekleşmemiştir.

Devlet Tiyatroları "atıl kapasite"liğini korumasına karşın, özel tiyatrolar da, paranın sürekli değer kaybetmesi nedeniyle amaçlananın tamamen tersi gerçekleşmiştir. Önceleri sayıları çok daha fazla olan özel tiyatrolar perdelerini bir bir kapatmak zorunda kalmışlardır.

Yaşamlarını sürdürebilenler ise, parasızlık, salonsuzluk, eleman yetersizliği, siyasal yürütmelerin baskılarına karşın, doğru bildikleri "tiyatronun yaşatılması" adına savaşım vermişlerdir.

Daha detaylı bir araştırmaya girildiğinde görüleceği gibi aslında "çağdaş uygarlık" düzeyine ulaşabilme doğrultusunda amaçlanan hedeflere varmak bir yana, bu hedeflere varma adına olgunlaştırılmış yasaların dumura uğratılmasında başarı kazanılmıştır. Ulusal kültürel gelişmelerin böylesine engellenmek istenmesine karşın, yurtsever aydınların eleştirileri sert tepkilerle karşılanmış ya da bütünüyle duymazlıktan gelinmiştir.

Buna karşın çeşitli dönemlerde tiyatro içinde "demokrasinin bir lüks olduğu" söylentilerinin yaygınlaştırılmasından asla kaçınılmamıştır.

İSTANBUL BELEDİYESİ ŞEHİR TİYATROLARI

Bir ödenekli tiyatro daha. Bir farkla, bu tiyatronun ödeneği belediye tarafından karşılanmaktadır. Ancak bu fark, "Şehir Tiyatrolarına" daha demokratik yönetilme olanakları sağlamıştır. Özellikle 1976-78 dönemini bu "olanakların" doruk noktasında olduğu dönem olarak nitelendirebiliriz. Ancak başından beri, tiyatronun bağımsızlığı ve kitleselleşmesi yönünde savaşım vermiş, Muhsin Ertuğrul Hoca'yı ve onun tam anlamıyla liberal, aydın kişiliğini, yazımız boyunca hatırdakalmak kaydı şartı ile, burada bir kere daha saygı ile anıyoruz.

"İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nın bir merkezden koparılıp yerinden yönetime geçilmesi Sayın İsvan'ın başkanlığında olmuştur. Bu ileriye doğru atılmış büyük bir adımdır. Artık, 'Devlet Tiyatroları' için de aynı yönetim biçimini isteyeceğiz, hem daha geniş kapsamlı olarak. Yıllardır tartışması süren Bölge Tiyatroları da her halde böyle kurulacak." (8)

Mayıs 1976, "Türk Tiyatrosu" dergisi özel sayısı 421'de yayınlanan Şehir Tiyatroları yönetmeliğinin 1. maddesinden; amaç:

"... Halkın tüm kültürel üretimine, halk eğitimine, halkın kitlesel bilinç düzeyinin yükseltilmesine tiyatro yoluyla katkıda bulunmak; bu katkıyı gerçekleştirmek için yerli ve yabancı tiyatro yapıtlarının bu amaca yönelik seçkin örneklerini ucuz fiatlı gösteriler düzenleyerek en uzak seyirciye ulaştırmak; halkı, yurt ve dünya sorunlarını gereğince kavramasına yarayacak düşünsel araçlarla donatılırken bir yandan da Türk Tiyatrosu'nun geleceğe yönelik yaratıcı atılımlarına önderlik etmek amacı ile..."

"Bu yöntem uyarınca Şehir Tiyatrosu'nun beş bölümü için beş tane yönetmen

seçildi ve bu beş yönetmeni kendi doğruları, kendi yetenekleri ile Şehir Tiyatro'sunu bu güne getirdiler." (9)

Görelim nasıl getirmişler:

* Yetişkinler için 35, çocuklar için 11 oyun sergilenmiş,

* Bu toplam 46 oyunun 35'i yerli yazarların yapıtları imiş,

* Yurdun önde gelen düşün-bilim-sanat adamlarının katıldıkları halka açık 100'e yakın söyleşi, açık oturum, konferans düzenlenmiş,

* Tiyatro salonlarının, seyirciler için bekleme ve oturma yerlerinde, resim-fotoğraf ve başka plastik sanat dallarında 50 kadar sergi yer almış,

* Ücretsiz film ve diaporitif gösterilerinde bulunulmuş

* Halk müziğinin en seçkin örnekleri İstanbullulara çok ucuz fiyatlarla sunulmuş,

* 1977 yazında, Gülhane Parkında iki hafta süre ile halka ücretsiz gösteriler düzenlenmiş,

* Antalya şenliği süresince, sokaklarda ücretsiz gösteriler sergilenmiş,

* Yarımcı halk şenliğine gidilmiş,

* 9-15 Mayıs 1977 tarihleri arasında "Çocuk ve Sanat" haftası 5 sahnede birden tertiplenmiş. İskoçya'dan, Ankara'dan ve İstanbul'dan üç çocuk tiyatrosu konuk olarak katılmış. Çocuk filmleri gösterilmiş, çocuk resimleri ve çocuk kitapları sergisi açılmış, "Sanatın Çocuğa Karşı Tavrı" konulu bir açık oturum ile birlikte, toplam 22 gösteri yer almış.

* 10 liraya satılan zengin içerikli, 144 sayfalık "Türk Tiyatrosu" dergisi de çıkarılmıştı. Belgelere dayalı olarak sıraladığımız bu etkinlikleri okuyan bir okuyucumuzdan, haliyle şöyle bir soruyu işitmek çok doğal olsa gerek:

Şimdi nerede bu etkinlikler?

Bu soruya yanıt olmak üzere aşağıda vereceğimiz örnek çok şaşırtıcı karşılanabilir:

1981 sezonunun İstanbul'da en beğenilen oyunu "Bahar Noktası'nın (10) genel (son) provası, Belediye tarafından gönderilen görevlilerce izlendi, ve çok beğenildi! Ancak, aynı gün oyunun yönetmeni Başar Sabuncu'nun Tiyatro'da ki görevine son verildi! Görevliler, "kendilerinin bu konuda hiç bir bilgilerinin olmadığını" söylediler! Piyese gelince, sahnelenmesi engellenmedi. Oyun ülkemizin tüm sanat adamlarından, emek verenleri için en sevindirici övgüleri aldı! Matine ve saureleri seyirci ile dolup taşarak, oynamaya devam etti! Oyunu yöneten sanatçının adı ise, afişe basılmadı!

İşine son verilenlerin sayısı ise giderek kabarık bir rakama ulaştı!

Daha sonra, Muhsin Ertuğrul ile görüş farklılıklarını ibretle okuduğumuz (11), Tiyatro'nun şimdiki genel "sanat" yönetmeni, kendisi ile yapılan bir röportaj

da durumunu şöyle açıklıyor: "Şimdi bana sorsanız: Tiyatroda olmadığımız beş yılda Şehir Tiyatrosu'nda neler yapıldığını söylemişsiniz diye.. Ben de size o devir hakkında sizin kadar bile malumatım yok derim." (12) Emekliliğin rahatlığını iyice benimsediğini de itiraf eden Muhsin Hoca'dan farklı yapısı gereği, yeniliklere taraftar olmadığını, hatta karşı bile olduğunu açıkça belirtmekten kaçınmayan Darülbeydi'nin bu yaşlı emekçisini tiyatronun çağdaş amacına ulaşması için uğraş veren, dinamik ve bilimsel bir neslin başına yeniden getirmekle, kendisine ve tiyatro sanatına "ne anlamda" bir katkıda bulunmak amaçlanmaktadır?

YENİ SEZON YAKLAŞIRKEN

Agustos ve Eylül ayları, tüm yurttaki yeni tiyatro sezonunun açılması için sürdürülen hazırlıkların yoğunlaştığı aylardır.

Kış dönemine ilişkin planlamaları, eser seçimleri, provalar bu aylarda başlar, tüm kış süresince de sürer gider.

Ödenekli tiyatrolarda, hangi eseri hangi yönetmenin sahneleyeceği, kimin hangi oyunda, hangi sahnede görev yapacağı, sanatçının ne rolü oynayacağı, provalara ne zaman başlanacağı, ilk hangi oyunla perde açılacağı, Devlet Tiyatrolarında, "bölge" adıyla çalışan ya da yeni çalışmaya başlayan şubelere kimlerin yollanacağı (!) hep bu dönemde planlanır.

Oyunlar, repertuar sistemine göre önceden sezonluk planlanmaz. Bu nedenle bir tur bitmeden ikinci turda hangi oyunların oynanacağını kimse bilemez. Bu tiyatroyu yönetenlerin bileceği bir iştir çünkül!

Oysa ödeneksiz tiyatrolarda ilk belirlenen, sezonun repertuarıdır. Tüm çalışanlar bilir repertuarı. Çünkü onların sorunları, yöneten çalışan sorunundan çok, oyunlarının "sahnelenip sahnelenmemesi" sorununda somutlaşır.

Üstelik, eserlerde oynayacak deneyli, nitelikli elemanlar bulunabilecek mi?

Var olan salonun kirası ödenebilecek mi?

Dekor, kostüm ve aksesuar, az masrafla en yeterli düzeyde gerçekleştirilebilecek mi?

Ve en önemli sorun! Seyirci oyunu tutacak mı?

Kısacası, bir tiyatro sezonu daha umutlu beklentiler ve eski sorunlarla yaklaşıyor. Bu umuttan vazgeçmiyoruz, her seferinde umudumuz kırılabilir!.. Kültürel özellik!..

Hatta bu kış yeni ödeneksiz tiyatrolarla da karşılaşabiliriz.

Ödeneksiz tiyatroların yaşama koşullarının iyice ağırlaştığı bir dönemde, çok

sağlam yönetsel çözümlerle, elemanları deneyli, tiyatrodaki iddialarının takipçisi olmakta kararlı tiyatrolarda olabilir yeni karşılaşacaklarımız. Özel tiyatroların eski sorunlarına yaklaşımda yeni soluk da getirebilir böylesi yeni oluşumlar.

Ancak, başında "ödeneksiz" ya da "özel" kelimesini taşıyan böylesi kuruluşların ve savaşçıların işi yine zor olacağına benzer bu kış.

Buna karşın, gazete tröstlerinin yardımıyla beslenen, "tiyatro ya da sanatla ilgisi olmamasına özen gösterilen" özellikle kazanılacak paranın önem taşıdığı anlayışın egemen olduğu, "müzikal" adı altında sergilenen gösteriler, bu kış da yazarlarını yaşayabilirler!

Herşeye karşın, önümüzdeki kış tiyatro, kültür adına olumlu ve olumsuz örnekleri ile hatırlanacak önemli bir dönem yaşayacağına benzer.

Kaldı ki, Atatürk'ün doğumunun 100. yılına rastlaması, sezonu daha da önemli hale getirmekte!

Burada izleyicilerin sorumlulukları da daha az değil.

Bakalım, önümüzdeki kış tiyatrodaki "yaşamın yansımalarını" bulabilecek miyiz!.

1) Yeni Ufuklar, Ocak 1966

*) Bu tiyatronun bütçesi, geçen yıl 900 milyon idi. Bu durumda bir seyircinin maliyeti 1500 TL'ye ulaşmaktadır. Bu normal karşılanabilir. Ancak, tiyatro işlevini gerektiği gibi yerine getirebilirse!

2) Doğalçı oyunculuğun kuramlarını olgunlaştıran Stanislavski'den pek çok tiyatro kuramcısı ve rejisörü de etkilenmiştir.

3) Sanatçıların C. Gökçer'i istifaya davet için çektikleri telgraf, Tercüman, 4 Ocak 1980.

4) Bu dönemde bir kişinin sözleşmesi feshedilmiş, 4 kişinin ise sözleşmeleri 6 ay süre ile geçici olarak feshedilmiştir. Daha sonra bunları başkaları izlemiştir.

5) Tiyatro Grevi "Gökçer Çiftliği" afişi ile başladı, Tercüman, 18 Kasım 1965.

6) Sanatçı onuru veya atılan oklar, Cüneyt Gökçer, Tercüman, 6 Şubat 1980.

7) Metin And, 50 Yıllık Türk Tiyatrosu, S.16.

8) Güngör Dilmen, "Tiyatro, Opera, Bale, Birkaç sorun.. Birkaç öneri." Tartışma, Nisan 1978

9) S.Günay Akarsu, "İ.B. Şehir Tiyatrosu üstüne konuşulanlara küçük bir yardım" Tartışma, Nisan 1978.

10) Bahar Noktası W.Shakespeare, Türkçe Söyleyen: Can Üçel.

11) Zihni Küçümen "Muhsin Ertuğrul ve Vasfi Rıza Zobu'nun tiyatro üstüne görüşleri", Sanat Dergisi, 1 Temmuz 1981

12) Zeynep Oral, "Yazlı Rıza Zobu Konuşuyor", Sanat Dergisi, Mart 1981.

Yeniden Doğuş,I

Ölümün yüzelere vurulduğu çağlardan geliyorum
Ellerimde bayraklar, dilimde marşlar yok artık
Tökezlesem de düşmem, yaralansam da ölmem diyorum
Yine de sesim titrek, düşlerim kopuk kopuk
Küllerden yeni bir ateş yaratmayı deniyorum.

Kitaplardan yapılan alıntılarla yanıtlıyorlar beni
Beni söylevlerle, naftalin kokan sözlerle
Oysa öldüm binlerce kez o kitaplar için
Onları yazan da, sonra oturup yakan da benim.

Ölümün yüzelere vurulduğu çağlardan geliyorum
Yüreğimde o acı, yüzümde gözyaşları yok artık
Yaşımı mezar yazıtlarına bakarak anıyorum
Ne kadar gencim daha, ey dünya, ey insanlık!

Yazılmamış bir tarihim şimdi ben-tanık olun
Hayatımı bir tohumun içine bırakmak istiyorum.

Yeniden Doğuş,II

Belleğimin bütün sokaklarına yağmur yağıyor
Mezar yazıtlarına yağmur yağıyor, duvarlardaki kana
Sorularına bir çocuğun, o yersiz korkularına
Silah seslerine, söylevlere yağmur yağıyor
Çok sigara içiyorum, içtiğim sigaranın dumanına
Aynalarda unuttuğum gülümsemelere yağmur yağıyor
Bir zamanlar göğe doğru kalkan yumruğuma
Sevdiğim kızların saçlarına, öptüğüm dudaklarına
Gecenin bir yerinde uyanıp da, tıkanırcasına
Yazdığım şiirlere, okuduğum kitaplara yağmur yağıyor..
Önünde durduğum uçurumların yağmurla dolduğunu,
Tabutlara uzanan ellerimi yağmurun yuduğunu görüyorum.
Gözyaşlarım tohuma dönsün artık, ey umudun perisi
Gülüşümü bir portakal ağacının dallarına uzanıp koparayım
Ve yanıtlanmamış bir tek sorum bile kalmasın!

Yeniden Doğuş,III

Az önce yağmurun yıkadığı dünya, yeni bir dünyadır
artık

Akan su kırır, yaşayan insan acıyı tutmaz
Ne kadar çekip çevirse de hayatımızı kirler ve acılar...
Dostlar, şimdi geriye dönüp de bakmamı gerektirecek
ne var?

Hayat bu, insanın elini bir kere yumaz.

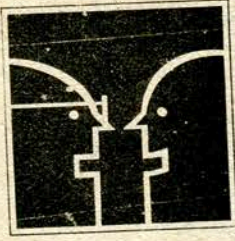
"Çağımızda
toplumcu
her yazar
güncelliğe
girmek
zorundadır"



Yeniden Doğuş,IV

Ölsem bile yeniden doğmak için ölürüm
Toprağın en verimli katmanlarına düşer yüreğim
Kanım özsuyn dallara yürüyüşüyle bir olup akar
İnsanlarına, çiçeklerine, kuşlarına bu dünyanın
Sonsuza dek söyleyecek birşeyler bulurum.

Ben toprağın ilk gözağrısı, göğün mutluluğuyum
Bir cırcır böceğiyim belki şiirin dallarında
Ölsem bile yeniden doğmak için ölürüm
Yürür giderim böyle, sorularımın ardısına.



Genç bir şair olarak yazın yeteneklerini hangi düşünsel ve duygusal kaynaklarla besledin? Şiirin kaynakları nelerdir? İlk olarak bunu sormak istiyorum.

Türkiye gibi ülkelerde bir şair, aynı zamanda bir kültür adamı olmak zorunda. Özellikle kimi bunalım dönemlerinde, Türk aydınları hep "nereden gelip, nereye gidiyoruz?" sorusunu sormak gereğini duydular bugüne dek. Tanzimattan bu yana da bunu soranların çoğu şairdi, dersem bilmiyorum abartma mı olur?

Şimdi sorduğun sorudan yola çıkarsam, ilk çabamın bu kültürel temel oluşturmada yoğunlaştığını söyleyebilirim. Elbette sonuçta bu şiirsel bir çaba olarak kendini gösterdi. Şiirimin kaynaklarını Akdeniz' de görüyorum. Tarihsel süreç içerisinde Akdeniz'in denilebilirse bir "dünya kültürü" yarattığını düşünüyorum ben. Bu seçimin örneğin yetiştiğim yöre gibi bireysel nedenleri olduğu gibi, büyük ölçüde evrensel bir yanı var. Bunu evrensel bir kültür olarak alınca Akdenizliliğin artık bir "coğrafi mekân" sorunu olamayacağı da bir gerçek. Akdenizlilik benim için, insanlığın yüzyıllar boyunca oluşturduğu kültürel kaynakları çağdaş bir yorumla ele alma, yeni bir toplumcu bakış, yeni bir hümanizma, halkın somut dünyasına yöneliş, güncellik, tarih ve mitoloji, yeni bir lirizm ve evrensellik arayışıdır. Bu nedenle bir yaşam biçimi olarak görüyorum Akdeniz'i.

İlk kitabın "Alacakaranlıktaki Ülke" de bunalı ve umutsuzluk öğeleri oldukça çok. Bu öğeleri yaşadığını yazmak bağlamında mı şiirinde çok kullandın?

İlk olarak şunu söylemek istiyorum, "Alacakaranlıktaki Ülke"yi yazdığım dönemde de umutluydum, şimdi de umutluyum. Şiirin, genel olarak da sanatın olduğu yerde gerçek anlamda bir umutsuzluğun varolabileceğine inanmıyorum ben. Toplumcu öğretinin tarihsel iyimserliği, yıllardır ucuz bir "umut tacirliği" olarak görüldü ülkemizde. Başları kuma gömmek, neredeyse tek yaşam felsefesi oldu. Bu nedenle, kitabımda bir umutsuzluktan değil, yaşanan dönemin getirdiği bir karamsarlıktan söz edilebilir kanımca.

Yaşadığını yazmak sorununa gelince, yazdığım hiç kuşkusuz salt kendi yaşamım değildi. "Alacakaranlıktaki Ülke"de yaşanan dönemin yarattığı bir

"tip" vardır. Genç kuşağın herhangi bir bireydir o. Ben onun yaşadıklarını yazmaya çalıştım. Ama şiiri, salt yaşadığını yazmak gibi dar bir boyutta görmediğimi de eklemek isterim.

Toplumcu dünya görüşünün gerçekçilik anlayışında, varolanı gördüğü biçimiyle yazmak, yansıtmak gibi bir tutum bizi çok kere yanıltabilmekte. Bu anlayış içinde oluşturulmuş yapıtlar, güncellikleri ve hemen herkesin kendisiyle ilgili birşeyler bulması açısından ilk anda oldukça beğeni kazanıyor. Bu konuda ne demek istersiniz?

Burada anladığım kadarıyla natüralizmi kastediyorsun. Şiirde, örneğin roman gibi öteki yazın türlerine oranla natüralizmin varolabileceğine inanmıyorum pek. Çünkü şiirin kendine özgü nitelikleri var.

Şiirde yansıtmaya sorununu imliyorsun sanırım. Şiirin olanaklarıyla, diğer yazın türlerinin olanakları arasında bir ayırım koymayı amaçlıyorsun. Aristoteles. "Poetika"da bu sorunu şöyle temellendiriyor: "Şairin ödevi gerçekten olan şeyi değil, tersine olabilir olan şeyi ifade etmektir."

Bir bakıma öyle. Çünkü şiirin dili imgesel bir dildir. Genellikle soyutlamalar aracılığıyla oluşur.

Ancak yukarıda da sözünü ettiğim salt güncellik temelinde yükselen, gerçekliğin dış yüzünden öteye geçmeyen bir yapıtlar zamana karşı oldukça direksiz oluyorlar. Anlattıkları gerçeklik açısından kolayca unutulabiliyorlar. Burada unutulmak derken, okuyucu karşısındaki düşünsel etkinliklerini yitirmelerini akıyorum. Çünkü bu tür yapıtlar okuyucu üzerinde günlük bilinç dediğimiz şeyi yaratıyor. Buysa toplumcu dünya görüşüyle yüzde yüz çatışan bir bilinç. Daha doğrusu bilinçsizlik.

Burada sanırım güncelliğe bakışı tartışmamız gerekecek. "Alacakaranlıktaki Ülke"de günceldeki kalıcıyı aramaya çalıştığımı, güncel olanın aynı zamanda tarihsel olması gerektiği inancımı, kitabı yazarken en belirgin yaklaşımlardan biri kılmak istediğimi söylemek istiyorum. Çok özel olaylara girmek ve olayları tümüyle bir insanlık durumu düzeyinde algılamak, üstünde en çok düşündüğüm konulardan biri oldu. "Alacakaranlıktaki Ülke"deki duyguların, insanlığı hiç değilse çok uzun bir zaman süresince ilgilendireceğini düşünüyorum. Çağımızda toplumcu olan her yazar belli oranlarda da olsa güncelliğe girmek zorundadır. "Alacakaranlıktaki Ülke" güncel bir kitaptır. Ancak oradaki duyarlılığın salt günümüzle sınırlı olabileceğini hiç düşünmedim ben. Güncelliğe bakışım bu olunca, kitabımdaki şiirler eğer gerçekten şiirse, yarın da okunacaklardır; şiir değilse okunmayacaklardır. Buna da ben karar veremem

elbette.

Bildiğin gibi gerçekliğin ilk kavranışında duyularımız bir araç. İşte sanat yapıtı karşısında duyularımıza seslenen çekicilik, düşünsel temellerde ayrıştırılıp, olayların ve çeşitli insanlık durumlarının iç yüzü konu edinilmedi mi yapıt sıradan bir kavrayışın, sezgiler ve duygulanımlar yığınımının ötesine geçemiyor. Bu anlamda, şiirinde güncellik öğeleriyle birlikte genel toplumsal bunalım ve bu bunalımdan etkilenen bir sanatçı olarak senin yönelimlerin neler oldu?

Elbette yansıtmakla yetinmeyip, şiirin olanakları ölçüsünde yeni çözümler önermek gerekiyor. Zaten önemli olan da bu. Yoksa demin konuştuğumuz türde bir natüralizme saplanıp kalmak kaçınılmazdır. "Alacakaranlıktaki Ülke"yi bir acının bilincine varma çabası olarak görüyorum. Bir acının bilincine varmadan da, o acıya karşı savaşmak olanaksız. Kitabımda yeralan şiirler, toplum olarak yaşadığımız bir "karabasan"ın ortasında yazıldı. Kendi bireysel acılarımdan sözetmedim ben bu şiirlerde. Şunu söyleyeyim, kuşağımdaki herhangi bir gençten fazla ya da ayrı olarak bir bireysel sorunum olmadı hiçbir zaman. Hiçbir şeyi mutlaklaştırmıyorum ben. Bu acı da olsa, sevinç de olsa değişmez. Ama günde onlarca insanın öldürüldüğü bir ülkede hâlâ doğacak güneşleri terennüm etmekte sorun, bunu yapamadığımı söyleyebilirim şimdi.

Bildiğimiz gibi her sanat yapıtı düşünceler ve duygular birikimidir. Bu açıdan her sanat yapıtı bireyselliğin ve toplumsallığın derinliğinden bize ulaşır. Her sanat yapıtı kendine özgün yanlarıyla, özneliğiyle toplumsal bir üründür. Toplumsal ve tarihsel içeriğiyle ilginç çeker ve bize düşünsel katkılarda bulunur. Sen de ilk yapıtın "Alacakaranlıktaki Ülke"de bir bütün içinde önce genel toplumsal durumu çiziyor, sonra bu toplumsal durumdan bireylerin tek tek yaşantılarına yöneliyorsun. Ne var ki yapıtın varolan bunalım ortamında okuyucusuna umut ışıkları yakmada oldukça sakıncı duruyor. Bu bunalım ortamını belirken de bu bunalım ne kadar derin olursa olsun tarihsel birikiminin bir sonucudur; ister istemez her bunalım toplumda çözümleri de beraberinde getiren bir yenilikler döneminin başlangıcıdır. Bu ortamda bireylerin tek tek de olsa çıkış yollarını aramadaki etkinlikleri açısından da çıkış yolları göstermiyorsun.

Deminden beri Akdeniz'i konuşuyorsun. Akdeniz'i öne çıkarmamın bir çıkış yolu, insanı bütünselliği içinde ele alan toplumcu bir bakış olduğunu düşünüyorum. Toplumculuğa durağan, yapay bir düzlemde bakmıyorum. Tarihsellik, toplumsallık diyorsun; ama nasıl bireysellik? Çıkış yolu, diyorsun. Bu çıkış yolunu Türkiye arıyor bugün. Özellikle de genç

Özgürlük

Ay onbeşlendi geceler uykusuz
Ürperten güzelliğiyle geçti ülkemden
Bir gülümseyiş uçarığında
Çocuk seslerinden görüş günlerinden
Zincirlerden telörgülerden çitlerden

Bu avludan geçti serin akşamda
Usulca örterek yüreğimdiki tutkuyu
Gurbet acemisi buğulu gençliğimi bir de
Serseri bir kurşun gibi hoyratça
Ağır yaralar açarak göğsümdе

Kuşatılmış yarı gecelerde
Yakıcı bir yel gibi geçti
Eski yaraların örseleyerek zincirlerini

Tanır mısın onu adını sormadan
Yüreğin kabarır mı her duyduğunda
Geçti dokuz yüz seksen bir yazında
Tutsak oğulların ışıltılı ufkundan
Gün görmüş anaların mahzun bakışlarından

Geçti sıla ağrısıyla yatılmayan
Sevda sızısıyla kül olan yurtlardan

Akşam sularında sabah alacasında
Geçti doruklardan yüklü tarlalardan
Çay bahçelerinden, sinemalardan bir de
Duru havalarda bir kuş süzülür ya
İz koyarak yağmur tutkunu ufukta
Öyle sessizce vurdu damgasını
Kundaktaki çocuklara, düğün alaylarına

Vurdu sırdaşlığına küflü duvarların
Yanyana ranzaların güneşli avluların
Beraber söylenen bir türkü olup
Geçti nice sessiz yağın yağmurdan
Dünyayı merakla seyreden tomurcuktan

Ahmet Ada

kuşak arıyor. Umut diyorsun. Umut her zaman var. Ama yetiyor mu bu? Umut, kavramına çok yüzeysel, "tarihin akışı" gibi yuvarlak deyimlerle bakmıyorum ben. Çağımızda "ölen ölür, kalan sağlar bizimdir" mantığının geçerli olmadığını, geride kalan o "sağ"ların da kimi yerde o ölenlerden pek bir farklarının kalmadığını gördük biz. Bir çeşit "umut fetişizmi" yapanlara karşı çıkmamız gerek. Gerçek umut, hangi boşlukta olursa olsun soru sorma yetisini elden bırakmamaktadır. O soruyu "Alacakaranlıktaki Ülke"de sormaya çalıştığımı söylemek istiyorum şimdi.

Burada bir içtenlik soranunu ortaya atmakta bir sakınca görmüyorum. İçtenlik ögesi sanat yapıtında kaçınılmaz

görünen bir estetik değer taşımakta. Gerçekçilik toplumculuğu öncelerken, bizi çok kere gerçekçi tutumlara yönelten sence içtenlik midir? İçtenlikse, toplumcu gerçekçi sanatçının bir sorunu da kavramadığı gerçekliği dönüştürücü yanından ele almak değil midir?

Özellikle şiirde, gerçekliğin ilk aşamada şairin bireyselliğinde varolduğunu düşünüyorum. Burada bir içtenlik olgusu öne çıkıyor. Başkaları yazıyor mu bilmem, ama ben gerçekten etkilenmediğim olayların şiirini yazmıyorum. İçtenlik bir bakıma şiirimizin temel taşlarından biri. Ama içtenlik çağımızda ancak toplumcu bir bilinçle yoğrulursa bir önem taşıyor. Yoksa insan adına, insanı tek boyutuyla

veren bireyciliğin içtenliğini de haklı görmemiz gerekirdi. Bir de toplumcu görünen içtensizlik örnekleri var ki, bunun da epeyce acısını çektik sanırım

Yeniden "Alacakaranlıktaki Ülke"ye dönelim. Ölüm de öldürme eylemi de toplumsal-tarihsel içeriğiyle ilginç çeker. Umut ve umutsuzluk da öyle. Sen de toplumcu bir sanatçı olarak bu toplumsal olguları ve insanlık durumlarını yaptında nasıl değerlendirdin?

İnsanlar tarihin her döneminde birbirlerini boğazladılar. Türkiye'de de böyle oldu bu. Öldürme sorunu, sanırım bizim yaşam süremizi çok aşan dönemlerde de sürecektir. Benim asıl karşı çıktığım, insan öldürmenin haklı gerçeklerinin yaratılması. Dünyada hiçbir şey insan öldürmeyi haklı çıkaramaz. Bir tek insanın bile öldürüldüğü yerde, adına uygarlık dediğimiz o şey derin yaralar almış demektir. Ve bir kere insan öldürülmeye başlandı mı, bu salgının sonu zorbalıktır.

Ölümü yenmek için yazıyorum ben. En genel anlamıyla doğal olmayan bu ölümü. İnsanın, doğanın ve toplumun öldürülmesi olgusu çağımızın sorunudur. Ve üçünün de yaşamı tehlikededir bugün.

Bütün bu konuştuğumuz çerçevede, kuşağımı ve onun ürettiği şiiri nasıl değerlendiriyorsun?

Benim kuşağım gözünü ölümlere açtı. Hepimiz ölümün yüzdelere vurulduğu bir çağın çocuklarıyız. Kitap saklamaktan ya da yakmaktan, o kitapları okumaya fırsat bulamayan bir kuşağız aynı zamanda. Bir süre sloganlar, dogmalar avuttu bizi. Bunun çok zararını gördük. Ama kimseyi suçlamak istemiyorum ben. Hep birilerini suçlamak en kolay, ama bir o kadar da acınacak bir yol olarak görünüyör bana.

Peki şimdi ne olacak? Yeniden daha bilinçle, daha araştırmacı, insancıl ve toplumcu kalarak; ve her koşulda soru sorma yetisini elden bırakmayarak yekinmemiz gerekiyor. Ben bu konuda kuşağıma güveniyorum.

Günümüz genç şiirine bakarken de, toplumcu şiirin eski "çocukluk hastalığı" döneminden büyük ölçüde kurtularak, yeni arayışlar içine girdiğini; buna karşılık, bireyci soyut bir şiiri üstelik insan adına ortaya sürenlerin giderek kurumlaş-tıklarını görüyorum.

Pazarlamacılığın etkin olduğu bir çağda yaşıyoruz. Bu durum tedirgin ediyor beni. Okurların da buna karşı uyanık olması gerek. Yakında, yazdığı şeyleri en iyi "pazarlayanların" büyük şair olarak piyasaya sürüldüklerine tanık olabilirler çünkü.

Birşeylere karşı çıkarken önce ürünler ortaya koymak gerekiyor kanımca. Bunun içinde önce sektörleri bırakıp, insanı bütünselliği içinde ele alan bir toplumcu anlayışı geliştirmemiz gerekiyor elbette.



ALEKSANDR PUŞKİN

Anatoli Lunaçarski

Türkçesi: MEHMET KÖK

Yıllık kutlama için bir Puşkin günü saptamış olmak çok yerinde. Puşkin'in Rus halkı ve Rus edebiyatı içindeki yeri paha biçilmez değerdedir.

Puşkin'in dehasının büyüklüğü tartışılmaz. Yalnız engin yetenekleri olayı da değildir sorun.

"Zengin olmaktansa şanslı doğmak daha iyidir." der atasözü bize. Biri şöyle birşey de söyleyebilir: her bakımdan dahi olmuş ol ama, en önemlisi zamanında doğmuş olmaktır.

Taine, edebiyatın ırk, iklim ve zamanla koşullandığını öne sürüyor ve bireyin oynadığı rolü görmezlikten geliyordu. Goethe otobiyografisine önsözde şöyle söylüyor: "20 yıl önce ya da geç doğmuş olsaydım çok başka bir insan olurum." Biz toplumsal bireysel kişiliğin, önemli ölçüde, içinde yaşanan dönemin yansıması olduğunu kabul ederiz. Doğaldır ki, zamanın belli bir anı belli bir bireyin kişiliğinde anlatımını bulabilir. Belli bir zaman dilimi belli bir kişide yansımaları bulabilir. Kendisini simgeleyen bir kişi üretememiş dönemler düşünülebilir ama bu çok seyrek olur. İnsanlığın sanatsal birikim ortalaması kuşaktan kuşağa çok az bir değişiklik gösterir. Böyle bir durumda içerikte ilginç ama, biçimde olgunlaşmamış bir şair söz konusu olabilir. Çok sık olduğu gibi, pek fazla şeyler olmayan bir dönemde de büyük bir yetenek çıkması düşünülebilir. Böyle bir durumda da içeriğin önemsizliğine oranla büyük bir biçim olgunluğu göze çarpar.

Okuyucu, Puşkin'in yaşadığı dönemde çok önemli olaylar olmadığını ileri sürebilir. Mutlu bir dönem sayılmazdı. Daha sönük bir dönem düşünmek zordur. Puşkin huzursuzdu. Sıkıntı çekti. Yurtdışına çıkmayı düşündü, otokrasinin, ruhsuz bir toplumun, iğrenç edebiyat çevrelerinin ilişkilerinin ağlarına dolaşarak perişan oldu, vs. vs.

Bütün bunlar çok doğru. Baharın ilk ilk zamanlarını andırıyordu dönem. O denli erken bahar ki herşey halâ sisle örtülmüştü, hastalık taşıyan tohumlar önemli ölçüde kaynaşıyor ve çoğalıyordu. Rüzgârlı, donuk ve çamurluca bir bahar. Puşkin'den öncekiler güneş ışığının parıltısını yakalayamayacak ve akıntıların gürültüsünü duvamayacak kadar erken gelmişlerdi. Yürekleri ısınmamıştı, dudakları, kuru ve sertti. Yalnız soğuk havada, belirsizce mırıldanabiliyorlardı. Puşkin'den sonra gelenler ise ardıl durumundaydılar, çünkü en önemli sözcükler Puşkin tarafından söylenmişti.

Ozanım

Ozanım
Pılım pırtım
beynim, kağıt ve kalem

Ozanım
İşiltiyim
Eğriye büğrüye gelmem

Ozanım
Sevişkenim
fitne ficur ne bilmem

Ozanım
Barışkanım
cana kıyana gülmem

Ozanım
Dövüşkenim
kara gecede kalmam

Ahmet Günbaş

Her ulusal edebiyatın klâsik çağı her zaman politika, ekonomi veya kültür açısından en parlağıdır. Herhangi bir ulusun eğitilmiş sınıflarının gençlik dolu olgunluğu diyebileceğim ilk heyecanlarının ilk çağıdır. Koşullar bir ulusun doğmasına izin verir vermez, ulus kendisini kurarken, yetenekleri gelişmeye yüz tutar tutmaz, ortam halâ uygun ve duyarlıyken, dilini ilerletmeye başlar. Hokkabazlığa, uyanıklığa ve parlak buluşlara yer yoktur. Kullanılan konuşmanın zenginliğine iki elle sarılmak ve bu kolaylıkla İncildeki Adem'in dünyanın kendi hakkındaki her yeni doğmuş olguyu adlandırdığı gibi eşyayı adlandırmak yeter.

Aynı içerik için de geçerlidir. Hiç kimse henüz bir tek canlı, yumuşak, karmaşık duygu anlatmamıştır. Bu duygular ruhta birikince canlandırıcı tazelik ve olağanüstü doğallıkla dışa vururlar. Bu doğal, organik, yeni nitelik klâşiginayr edici işarettir. Akıllım akıllısı olabilirsiniz, dehanız klâsik dönemin dehasını aşmış olabilir. Yine de yüzeysel kalırsınız, çünkü klâsiklerin kullandığı dili kullanıyor olacaksınız. Bu dil hergün kullanılan konuşma dili olmuştur bile. Yahut başka türlü, daha da ileri gitmek isterseniz, biçemciliğin, abartmacılığın, bilgiçliğin, taşracılığın vs. vs. içine düşersiniz. Zamanın kendisi içerikte daha karmaşıklaşıyor ve giderek biriken iç ve

dış yaşamın büyük çeşitliliği içinde çok daha derin. Gelgelelim, eğer orijinal gözükmek istiyorsak tüm bu depodan en belirgin özellikleri seçmemeliyiz. İzlenimcilikte sığınak aramak asıl oluyor. Bu rastlantısal ve geçici olana dikkat çekmek. Çünkü temel önceden atılmıştır. Ya da bozulma, yani doğal olguyu çarpıtma eğilimi içinde olmak. Çünkü klâsik dönemin devleri tarafından doğal olgular gerçekten oldukları gibi çok iyi yüceltilmiş ve çoğaltılmışlardır. Ya da sembolizmin sesi içine sığınarak yüzeyde kalanın ruhunda çok bol olan "karmaşık" ve "gizemli" gizlilikleri nesnenin ötesini görmeyle çalışmakla yanlışlara düşülür.

Yüzeysel sanat korkulu birşeydir. Böyle sanatçıların saflarında klâsik yazarlardan boyca daha az büyük olmayanların bulunabileceği yadsınamaz. Taklitçi edebiyat çok göz alıcı, yeni, güçlü ve derinden hareketli de olabilir. Ancak, halk her zaman geriye en iyilere, Goethe'ye, Mozart'a ya da daha gidersek diğer klâsik dönemlere, Homer'e, Kalidasa'ya bakacaktır ve gerçek, sıkıntısız, derin, rahat, iyileştirici, yüksek güzelliği duyacaktır. Daha sonraki diğer tuhafıklar, gelip geçen heyecanlar ve fanteziler değerden yoksun olmasalar bile gelişmeye fazla birsev eklemeyeceklerdir. sosyal devrimin büyük seli ve sahneye proletaryanın çıkışı sanatı kökünden yenileyebilir ve temeline oturabilir.

Fakat bu sorun çok dengededir. Tabii biz bu yenilenme umuduyla, çıplak toprakta çıplak bir adamın durumunda olduğumuz ileri sürmüyoruz.

İşçiler insanoğlunun kültürünü yenileyebilir, fakat geçmişin kültürüyle derinden, kökten bağlantılı olarak ve ona dayanarak. Bu bağlantıda rönesansta olduğu gibi gençliğin yeni güçle ve yeni bir gelecekle Faustiyen yenilenmesinde değil, c' büyük umudumuz şimdiye kadar benzeri görülmemiş olguda yatacaktır. Tüm olup bitenlerin ansını koruyarak ama bu durumu ruhumuz üzerine bir engel olarak görmeden.

Bu sorunu bir an için bırakıp Puşkin'e dönelim. Puşkin Rus baharı, Rus sabahı, Rus Ademiydi. İtalya için Dante ve Petrark'ın, Fransa için 17. Yüzyılın devlerinin, Lessing, Schiller ve Goethe'nin Almanya için yaptığını, Puşkin bizim için yaptı. Gerçekten, Gogol'dan Korolenko'ya kadar ondan sonra gelen Rusya'nın yazarları da bir başlarına kalarak daha az üzüntü çekmedikleri halde, ilk olduğu için, Puşkin çok sıkıntı çekti. Çok sıkıntı çekti, çünkü onun mucizevi, ateşli, ince dehası handiyse her mevsimin kış olduğu Rusya'nın sert ikliminde tomurcuklandı. Diğer bütün Rus yazarlarına göre Puşkin bir öncü sayılır. İlk olması ve ilk olmanın ona sağladığı söz hakkı edebiyat mevzilerinin en büyük hazinelerini sağladı Puşkin'e.

Yetkili, yetenekli ve yumuşak elleriyle edebiyat hazinelerini kavradı. Edebiyatı heyecanla, melodisiyle ve şefkatle aldı kollarına. Rusya ruhunun özünü incelleme anlattı. Tüm insanlığın ortak duygularını dile getirdi. Rusya'yı anlatırken. Gerçek sanatın kaynağını Puşkin'in mısralarıyla tattılar Rus dilini öğrenenler.

Eğer edebiyatımızın bu seçkin sanatçısını diğer büyük edebiyatların öncüleriyle karşılaştırsak karşımıza Shakespeare, Goethe, Dante vs. çıkar. Puşkin'in özel bir yeni yanı ile karşılaşırsız ister istemez.

Daha sonra edebiyatımızı zenginleştiren nedir? İzlediği duygusal yoldur. Patalojik yol diyebiliriz. Edebiyatımız fikire dayalıdır, çünkü bu fikirleri taşıyıcısının -aydınların- ve yaşamlarının arasına da derin uçurumlar olduğu zaman, edebiyat düşüncüyü ikinci plana atamaz. Marazi bir duyarlılık vardır. Kibirli, asil, peygamberce ve ıstıraplıdır.

Ama Puşkin'e çabuk bir göz atarsak, çok ayrıntılı incelemeye gerek görmeden, bizi çarpan şeyin özgürlük, berraklık, zariflik, sınırsız gençlik, hafifliğe kaçmayan gençlik, olduğunu görürüz. Mozart'ın minüetlerini duyarız. Rafael'in kanvas

üzerindeki uyumlu fırça darbelerini görürüz. Puşkin, bütününde, en yumuşak anlarında bile, neden bu kadar kaygısızdır? İnsanlar, "Bu Shakespeare değil, Goethe değil, onlar daha derin, daha çok felsefe var, daha çok öğretmenlik var onlarda." derler.

Böyle konuşanlar haklı değil, en azından tam doğru değil. Çünkü Puşkin'in örtülü inceliğinden peçeyi kaldırıncı Rus edebiyatının daha ileriki gelişmelerini sağlayan derinlikleri görebiliriz: Mozart ve Salieri, Veba Sırasında Ziyafet, Boris Godunov'dan bazı yerler, Yevgeny Onegin'den lirik patlamalar, karmaşık Bronz Suvari. Dante ve Shakespeare'in geniş alanı ve yüksekliklerine yakın derinlikler gösteren geniş okyanus gibi.

Bu sezgi pırıltıları, bu psikolojik ve harikulâde rahatlıkla kazanılan entellektüel zenginlikler, Puşkin'in kendisinin çok sınırlı dikkati, örneğin, bir sahnesinde açıkça Weimar'ın yarı tanrısının yanında yer aldığı hayret verici Faust'u gibi, sanki kazayla olmuş sanılır. Sanki bir ustanın piyanonun tuşları üstündeki parmakları kendisini ve dinleyicileri sihirli ahengine Sokarmış gibi. Dinleyicilerin kalbinde hayranlık duyguları uyandıran birkaç uyumlu ya da uyumsuz nota üretir gibi.

Mutsuz yaşamının orta yerinde Puşkin'in bu mutluluğu nereden geliyor? Bu salt bir kişisel özellik mi? Sanmıyorum. Sanıyorum ki Puşkin burada da Rus edebiyatının tüm organik ve tarihsel büyümesinin bir üyesi, elemanı ve parçasıydı.

Eski zamanların bir kahramanı doğmuştu ve damarlarından özgürce, büyük gücü yol alıyordu. Acı ve hüznün önsesizi vardı. Bazı sorunların ıstırapı ve derinliklerinin önsesizi vardı. Daha sonraları bunlara daha çok zaman olacaktı fakat o anda bunlar eğlenceli bir meydan okuma olarak görülmüş olabilir. Herşey bir neşe ve tatlı. Gençliğin parlak mevsimi için berrak ve sakindi kendi gücüyle. Puşkin'de asiller yalnızca bir sınıf değildi (belli bir ölçüde mutlaka Puşkin sınıfının damgasını taşısa bile). Puşkin'de asiller, uyanan ve kendi potansiyelinin farkına varan bir sınıf da değildi yalnızca. Fakat bütün bir halktı, bir ulustu, tarihsel bir kaderdi. Bu tohumlardan ki, son çözümlemeye, bizim acı ve göz kamaştırıcı devrimimiz doğdu. Puşkin milyonların, kuşakların yaşamı ve doğuşunu karşılayan ilk sözcüsüydü. Onlar Puşkin'in dudakları arasından ilk doğru anlatımlarını buldular.

13. Yüzyılda Dante'nin bile arkasında

KİTAPÇILARA DUYURU



ilindiği gibi, öteki birçok olumsuz koşulu yanısıra, posta harcamaları da yayın yaşamını ciddi bir biçimde tehdit etmektedir. Posta tutarları, sanat ve edebiyat dergilerinin ödeme güçlerini çoktan aşmış durumdadır. Bu olumsuz etken, YARIN'ı da etkilemektedir. Bu nedenle, YARIN'ı buldukları yerde satmak isteyen Ankara, İstanbul ve İzmir dışındaki kitapçıların aşağıdaki koşullara göre istekte bulunmalarını diliyoruz:

1. YARIN, dergi adresinden posta ile istenebilir.
2. 5 adetten az istekler "Peşinli" ve "ladesiz"dir. Ödeme, posta havalesi ya da posta pulu ile yapılabilir.
3. 5 adetten çok istekler yüzde 25 indirimli ve "ödemeli" olarak yerine getirilir.

Kitapçıların, bu koşullarımızı anlayışla karşılayacaklarına ve YARIN'ı buldukları yerde okurlara ulaştırmak için dergi ile yazışmalarına inanıyoruz.

büyük bir kültür vardı, kendi skolastik Florentina kültürü ve antik dünya. Fakat Rus halkı geç uyandı. Taze ve barbarca. Tabii, Puşkin, dehasının verdiği hızla Moliere'i, Shakespeare'i ve Byron'u özümledi. Aynı zamanda Parny vediler bütün küçükleri de. Bu anlamda o kültürlüydü. Kendisinin değildi bu kültür, kanında yoktu. Geçmiş Rus barbarlığıydı. Kanında yaşayan tazeydi, uyanan bir ulusun gençliği idi. Neşesiz, bir tarihsel alinyası. Ağır, büyük, güçlü bir halk I. Nikola'nın zindana çevirdiği rejime karşı yavaş yavaş doğruluyordu. Geleceği bu ortamda yaşadığı birkaç yıl, ya da acıklı sonu, ya da ölümsüz ünü değildi. Geleceği Rus halkının geleceği idi. Geniş bir gelecek. İnsanlığın geleceğini belirleyen bir gelecek.

Puşkin'le muazzam bir başlangıç yaptık. Korkulacak kadar derin ve karmaşık. Puşkin'i bilmek iyi birşey. Halkımızın gücünü öğretiyor, güven

veriyor bize. Bizi bu sonuca vardiyan yurtseverliğimiz değildir. Fakat şunu kavradık ki, gereklilikten ve kaçınılmaz olarak, halkımız özel bir görevle diğer kardeş uluslardan ayrılmıştır.

Puşkin'i sevmek, hele şu yeni fıskıran baharımızda ve biten bir sonbaharın çürümüşlüğü eşliğinde sevmek güzel birşey. Rus burjuvazisi, bütün Rus burjuva yapısı, kestirme yoldan yüzeyselliğe, çürümüşlüğe ve Batı burjuvazisinin yorulmuş kültürünün saçmalıklarla dolu atlıkarcasına binmiş gidiyor.

Fırtına ve sağnakla beraber yeni baharımız geldi. Bu bahar Puşkin'in ilk fıskırısına benziyor. Daha önce de söylediğim gibi proletaryanın baharı çiçek açınca Puşkin'in baharıyla ortaklıkları gözükcek. Ve burjuvazinin eskimiş değerlerinin ölü yapraklarla örtülü bir halından başka birşey olmadığı görülecek.

(1922)

Bulgar şairi Liçezar ELENKOV'un yaşadığı Fransız şairlerinden Alain Bosquet ile yaptığı söyleşiyi okurlarımızın ilgiyle okuyacaklarını düşünüyoruz.

Alain Bosquet günümüz Fransız şairlerinden biridir. 1919'da Odesa'da doğdu. İlk şiirlerini 1942'de yayımladı. 1944 yılında, sığınmış olduğu ABD ve İngiltere'den dönerek, Avrupa'da müttefik orduları saflarına katıldı. Daha sonraları Berlin'de kalarak, Fransız gerçeküstücülerinin yapıtlarını Almanca'ya çevirdi. 1951 yılında Paris'e dönerek öğrenimini sürdürdü ve kendini tümüyle edebiyata verdi. "Gezeganimizi Anarken", Guillaume Apollinaire ödülünü kazandıran "Ölü Dil", Fransız Akademisi'nin büyük şiir ödülünü kazandıran "Dört Vasiyetname ve Başka Dostlar" en değerli şiir kitaplarıdır.

Alain Bosquet ile Eyfel Kulesi yakınlarındaki Saint Dominique caddesinin küçük lokantasında ikinci kez görüştüm. Burası tatlı bir söyleşi için son derece elverişli bir yerdi. Kalabalık da yoktu. Öyle ki, söyleşimize kimse engel olmayacaktı. Onun ölçülü ve ağır hareketlerine, gözlükleri arkasındaki biraz hüznü dolu gözlerine bakıyor, alçak sesle konuşmasını dinliyor ve not alıyorum:

Bariş savaşımı ne zaman şiirinizin konusu oldu?

Benim için bir aydın olarak biricik ağır sınav Hiroşima idi. Almanlar için apokaliptik dönüşen Berlin'in enkazları arasında dolaşırken, belki de atom çağının başladığını anlayan ilk kişilerden biri oldum... Koskoca kentlerin yerle bir edildiği gibi bütün dünyanın da yıkılıp yıkılabileceğini anladım.

Sizce şiir yaşamda nasıl bir yer alıyor?

Yirmi yaşında şiir yazmak cüretkârlık ve kıskırtıcılık demektir. Otuz yaşında şiir yazmaya başlayanın ciddi niyetleri vardır, seçimi de kesindir. Kırk yaşında yazan en yerinde ve en kalıcı seçimi yapmış demektir. Elli yaşında şiir, yapılabilecek biricik seçimdir. Müzik ve resim sanatıyla birlikte şiirden daha kutsal bir şey yoktur.

Şiirin, genellikle kitabın geleceği hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bana göre, biraz değeri olan biricik din şiirdir. Onun geleceğine güvenle bakıyorum. Çünkü şiirin biyolojik görevi vardır. Kitabın bugünkü biçimiyle kalacağını kesinlikle söyleyemem. Başka basım ve yayım tekniği çıkarsa şaşmamak gerekir.

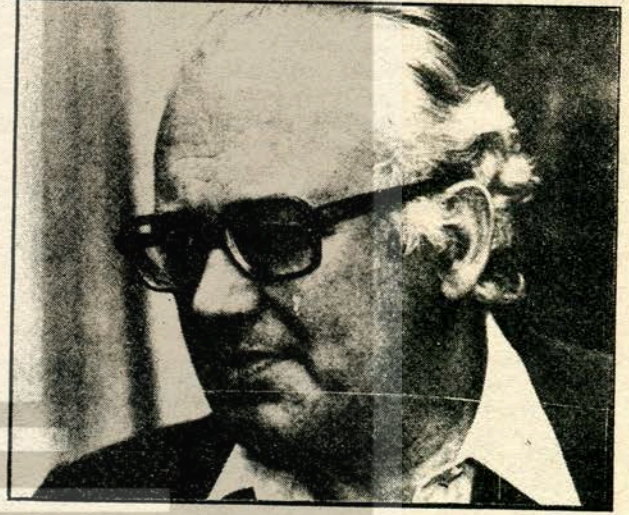
Sovyet şairlerinden kimi tanıyor ve nasıl değer biçiyorsunuz?

"Halk Sözcüğü" kitabıma (1974) iki dizisini düstur olarak aldığım Sergey Yesenin'den başka Andrey Voznesenski'ye de saygım var. Voznesenski, Mayakovski'nin en başarılı yönlerini anımsatıyor. Şiirinde, günümüz Rus şairlerinin farkı olarak gizemli zerreçikler var.

Bulgar şairi Lubomir Levçev'in şiiri

"Şiirin geleceğine güvenle bakıyorum"

ALAIN
BOSQUET



hakkında ne diyeceksiniz?

Bana göre Lubomir Levçev, kendi kuşağından Avrupa şairleri arasında ilk sıralarda yer alıyor. Onun şiirinde kin, coşku ve heyecan var.

Sevdiğiniz ve size etkide bulunan şairler?

Kuşkusuz Eluard ve Aragon... Daha sonraları... Aydınlık ve karanlığı övmesiyle Saint John Perse de beni derinden etkiledi. Onu 1942'den 1953 yılına dek çıkan etüt ve kitaplarımda geniş Fransız okur kitlesine tanıtmaya çalıştım. Uydurma ya da gerçek yıldızlar ve uzak alemlerle kardeşliğin ilk şairi Jules Supperville'i de sevmiştim bir ara..

Sizin meraklarınız? Yani boş zamanlarınızda ne yaparsınız?

Boş zamanlarda eğlence niteliğinde

çeşitli uğraşlarım vardır. Kimi ender bulunan kitapları toplar, kimi, daha babamın derlemeye başladığı posta pul koleksiyonumu zenginleştiririm, kimi sinemaya gider ya da Avrupa'nın dikkate değer müzelerini ziyaret ederim.

Georgi Dimitrov, bir zamanlar kültür alanında büyük ve küçük uluslar olmadığını söylemişti. Eğer bu görüşe katılıyorsanız Fransız okurunun eski ve yeni Bulgar kültürünü, özellikle Bulgar edebiyatını az çok bildiğinizi söyleyebilir misiniz?

Dimitrov'in bu görüşüne katılıyorum. Kültürler arasında sınır çizgisi çekilmesine karşıyım. Fransız şairlerinin daha çok Bulgar şiiri çevirmesi gerek. Çünkü geniş okur kitlesi Botev'i pek bilmiyor.

Düşünce Değişimi Yakalayabilmenin Yolu

Taner Gürel

İnsanlar, yaşamlarını sürdürebilmek için, ellerini birbirlerinin ellerine kenetleyerek toplumsal çalışmayı kotardıklarında, düşünceyi yeryüzüne indirmişler ve öncesizlik-sonrasızlık karanlığından kurtarmışlardır. Tarihsel süreçler içinde, doğayı-toplumsal insanal kılma, yararına dönüştürme çabası, insanı, doğal toplumsal koşullarla didişmek zorunluluğunda bırakmıştır. Düşünce, insanın doğal-toplumsal koşullarla didişmesinin, tarihsel süreçler içindeki kılusal eyleminin birikiminin beyinsel ürünüdür.

DÜŞÜNCENİN GENEL GELİŞİMİ

İlkin, nesnelerin görünüşlerinden yansımalar alan insanın duyumsal algısı; nesnelere ancak varoldukları gibi kullan-

mayı olanaklı kılıyordu. Kılusal (pratik) eylemin deneyimleri sonucu, nesnelerin bil gilenilmesinde, dış görünüşten öze doğru derinleşme, nesnelerin gereksinimlerin karşılansında dönüşüme uğratılmasına neden oluyordu. Nesnenin, "an"ın koşulları ile sınırlı, ama sınanmış-denemiş bilgisi, kılusalılık içinde gelişen ikinci sinyal sisteminin, doğanın ve beynin en yüksek aşaması, konuşma, düşünme ve kavramlaştırma yeteneğimizin oluşmasına neden oluyordu. Doğa-toplum, insan için yalnızca algılanır olmaktan çıkıyor, işaretler, kelimeler, kavramlarla biçimlendirilmeye başlanıyordu.

Kılusal gelişim sürecinde düşünce, sözcükler, kavramlar, genelleştirmeler ve son aşaması soyutlamalarla, doğal-toplumsal-bireysel koşullar üzerinde bir etki nesnesi biçimini alıyordu.

DÜŞÜNCENİN KOŞULLU ve GÖRELİ BAĞIMSIZLIĞI

Doğal-toplumsalın çelişkili türlü-günü ancak yaklaşık olarak kavrayan, yansıtan, benzetmesini yapabilen düşünce-soyutlama aracılığı ile her oluşuma, her soruna, daha tüm, daha derin yaklaşarak, oluşumunun, sorunun çelişkilerinin, çözümlenmesinin görelî mantığına vararak, kaynağına karşı görelî bir bağımsızlığa kavuşur. Görelî bağımsızlığı "an"ın bilgisi ile sınırlı yapısından dolayı da koşulludur. Düşüncenin nesneleşmesi, doğal-toplumsal koşulları değiştirme dönüştürme etkinliğine neden olur. Doğayı-toplumsalı değiştirme, dönüştürme etkinliğinde düşünce; sözcükler, kavramlar, mantıksal işlemler, düşünsel yapılanmalar biçimini almıştır. Çözüm önerileri, kuramsal yapılanmalar biçiminde, doğaya-toplumsala ilişkin olay, olgu, süreçleri açıkladığı gibi, gelecekteki olay, olgu, süreçlere ilişkin sanılarda bulunabilme durumundadır. Düşünce ancak eldeki verilere göre, "an"ın koşulları ile sınırlı bilgilerden yola çıkarak, geleceğin çelişkilerine ilişkin çözüm önerilerinde bulunur.

DÜŞÜNCENİN ÖLÇÜTÜ KILGIDIR

Düşünce çizgisinin yaşam için kullanılabilirliğindeki ölçüt, çelişkiye dayanan yaşamın çözümündeki, insanın kılusal eylemlerinin sonucudur. İnsanın kılusalılığı dışında, düşünce çizgisinin tartışılması, bugüne dek, doğal-toplumsal sorunların çelişkilerinin çözümündeki çabalarını, yarattıkları ile kanıtlayan insanın tarihsel hareketine aykırı, herşeyi, insandan ve

KENTİ:.....

SOYADIN İLK HARFI
 YAYIN GÖNDERME SÜRESİ

Bu kısım boş bırakınız

Bu kısım doldurunuz

ADI, SOYADI:.....

ADRESİ:.....

KENTİ:.....

ABONE SÜRESİ:

BAŞLANGIÇ SAYISI: 6 AYLIK

1 YILLIK

6 AYLIK

1 YILLIK

HERHANGİ BİR
YANLIŞLIKTAKİ
ABONENİZİ
BU KARTLA
KONTROL EDİNİZ

*Bu kısım abonmanda
kalacaktır*

DERGİDEN BU KISMI KESİP
GÖNDERDİĞİNİZ ZAMAN, İSTEDİĞİNİZ SAYIDAN BAŞLAYARAK, İSTEDİĞİNİZ SÜREYLE (6 AY YA DA 1 YIL) YARIN AYIN İLK GÜNLERİNDE ELİNİZDE OLACAKTIR. ABONE FİŞİNİN KÜÇÜK BÖLÜMÜ DE ELİNİZE GEÇEN İLK SAYININ İÇİNDE SİZE ULAŞTIRILACAKTIR. KÜÇÜK BÖLÜM SİZE ULAŞTIĞINDA, ÜST KUTULARA İŞLENMİŞ SAYILARI GÖRECEKSİNİZ. BU SAYILAR, SİZİN BUNDAN BÖYLE YARININ ABONE SERVİSLERİYLE BAĞLANTINIZI KURACAK OLAN SAYILARDIR.

DERGİNİZDEN BU KISMI KESMEK İSTEMİYORSANIZ, ABONE FİŞİNİN BİR BENZERİNİ YAPARAK DA GÖNDEREBİLİRSİNİZ.

yeryüzünden ayırarak, öncesizlik-sonrasızlık karanlığına batırmaya yarar. Yanlış bilinçlenmiş, özellikle yanlış bilinçlendirme çabasında olan tarihsel deve kuşlarının özlemleriyle çıkarır.

Düşünce çizgimizin, "an" ile sınırlı, nesnelerin, olguların, süreçlerin yaklaşık yansımaları ile koşullu yapısının doğruluğunun, yanlışlığının, ya da yanlısamasının ancak ve yine kendisinin, kaynağı olan doğa toplum üzerinde, yaratıcısı olan insanın, yorumlama ve dönüştürme temeli üzerinde yükselen kılışsal eylemi kanıtlayacaktır.

DÜŞÜNCE ÇİZGİSİ DEĞİŞMEZ Mİ?

Yaşam çelişkilerden oluşmuştur ve bu oluşum insana, çelişkileri çözüm, oluşan yeni çelişkilerle uğraşarak, insanal olanaklarını arayıp bulması, gerekçeleştirilmesi çabası katmıştır. İnsanın, bugüne dek vardığı düşünsel çizgisi, bu gelişimin ürünüdür. Doğal-toplumsal sorunlara ilişkin ön sanılarda bulunmak, sorunların oluşum yasalarını bulmak, koşullarını değiştirmek, insanın yararına uygun biçime dönüştürmek, düşünsel çizgimizin sürekli yetkinleşmesi ile olanaklıdır. Bir soruna eğildiğimizde, çözüm önerilerimiz, geçmiş "an"ların sınılanmış-denemiş bilgilerinden oluşmuş varsayımlara dayanmaktadır. Fikirselsel biçimlenmelerimiz, geçmişin bu bilgilerinden oluşacaktır.

Soruna, "an"ın koşullarında varsayalım ki doğru bir çözüm getirelim. Düşünsel çizgimizin oluşana dek birikimine yaslandığı, geçmişin sınırlı ve koşullu bilgilerinde, bir derinleşme, ayrıntılı kavrama, görelî bir yetkinleşme ortaya

çıkacaktır. Bilgilerimizin, kılışsal eylemimizde, sınılanp-denemesi kavramlarımızın, kuramlarımızın nesnel gerçeğe daha derin, daha ayrıntılı yaklaşıma sürecinde, yeni bilgiler yönlendiriciliğinde bir yenileşme oluşumu geçirmesini zorunlu kılar. Her yeni bilgi, yaşamı kavramak için, düşünsel çizgimizde yeni bir birikim, yeni bir adım, bir yetkinleşme olacaktır.

Sorunun çözümüne ilişkin önerilerimiz, varsayımlarımız, kılışsal eylemimiz sonunda, yanlış ya da doğru öncüllerden çıkılsa bile, yanlısma ile sonuçlanabilir. Varsayımlarımızı, çözüm önerilerimizi yeniden gözden geçirmek zorunluluğu, düşünsel çizgimizde eleştirel özeleştirel bir yaklaşımı zorunlu kılar.

İnsan yaşanan an içinde genellikle çelişik oluşumun tümlüğünü kavrayamaz. Önceki "an"daki sınırlı ve koşullu bilgimizle, oluşumun çelişkiler halkası saptandığı için; geçmiş an içinde doğmuş, gelişmiş bile olsa, yaşanan "an"daki temel diye varsaydığımız çelişik, "an"ın somut koşullarında ikincil duruma ya da çelişkiler halkasında, eskiye oranla önemsiz duruma düşebilir. Varsayımlarımızı, çözüm önerilerimizi oluştururken üzerinde durulmayan, önemsiz sayılan, gözardı edilen, derinlerde, ancak ayrıntılarda oluşmaya başhyan bir çelişik temel duruma yükseltilir. Sorunun, çelişkiler halkasında oluşabilecek oynaklığa göre, bir esneklik kazanamayan düşünsel çizgiler, çözüm önerileri, doğru öncüllerden çıkıyor olma görüntüsüne karşın, ya bir yanlışya ya da bir yanlısamaya düşüvereceklerdir. Yanlış ya da yanlısamayı düzeltmek, kılışsal eylemin sonucuyla, ön sanılarımız arasındaki bir karşılaştırma ile olacaktır. Çıkış noktasından, varılan yere dek geçilen yollar irdelenerek, incelenerek eleştirel bir

yaklaşımla bu "an" aşılabilir. Düşünsel çizgimiz bulguların, bilgilerin yol açımı ile eksikliklerini, yetersizliklerini gidererek, düzelterek ya da yaşama uygun bir çizgiden yola çıkmak zorunluluğundadır, gereksinimindedir.

Düşünce, doğa-toplum gibi sürekli değişim içindedir. Düşüncenin, doğa-topluma karşı görelî ve koşullu bağımsızlığı, onun kaynaklarına oranla değişimine bir başkalık katmaktadır. Doğal-toplumsal koşullar değişmesine karşın, kimi beyinler "geçmişin kalıntıları" olarak, geçmiş, "an"ın düşüncesini taşımaktadırlar. Bundan öte, düşüncedeki değişimi; gelişme, değişime neden olan çelişkiler halkasındaki oynaklığı kavrayamayan beyinler ise; geçmiş "an"ların birikiminin süzgecinden, yaşanan an için gerekenleri çıkaramadıkları için, eski çizgilerini körün deyneğini bellemesi gibi belligerek durgul, tutuk düşünceye çeşitlemeler katıyorlar. Her an, birikime karşın ve birikime dayalı olarak yaşanmaktadır. Düşüncenin yaşam için kullanılabilirlik ölçütünü, insanın yaşamak çabası, uğraşısı ile sınılanp-denemesi kanıtlar. Ancak kılışsal eylemle bağlamalı düşünce, insan için bir anlam taşıdığından tarihsel gelişim süreçleri içinde, insanlık, kılışsal eylemlerinin birikimini sınıama-deneme-yanılma-düzeltilme süzgecinden geçerek, doğal-toplumsal-bireysel sorunlarının çözümüne ilişkin, düşünsel ilkeler yaratmıştır. Toplumsallaşarak, birlikte üretmeye başhyan insanın, doğa üzerindeki egemenliği artmıştır. İnsan, doğanın bir parçası, bir üyesi, bir anı'dır. Doğa-toplum-birey birbirlerinden bağımsız alınamaz, bu birlikteliği incelemenin bir bütünlük içermesi; tek yöntemlilikle incelenmesini zorunlu kılar. Doğa-toplum-birey üzerine olan bilgilerimizin bir

KENTİ:.....

SOYADIN İLK HARFI

YAYIN GÖNDERME SÜRESİ

Bu kısım boş bırakınız

Bu kısım doldurunuz

ADI,SOYADI:.....

ADRESİ:.....

KENTİ:.....

ABONE SÜRESİ:

BAŞLANGIÇ SAYISI: 6 AYLIK

1 YILLIK

6 AYLIK

1 YILLIK

HERHANGİ BİR
YANLIŞLIKTA
ABONENİZİ
BU KARTLA
KONTROL EDİNİZ

*Bu kısım abonmanda
kalacaktır*

DERGİDEN BU KISMI KESİP GÖNDERDİĞİNİZ ZAMAN, İSTEDİĞİNİZ SAYIDAN BAŞLAYARAK, İSTEDİĞİNİZ SÜREYLE (6 AY YA DA 1 YIL) YARIN AYIN İLK GÜNLERİNDE ELİNİZDE OLACAKTIR. ABONE FİŞİNİN KÜÇÜK BÖLÜMÜ DE ELİNİZE GEÇEN İLK SAYININ İÇİNDE SİZE ULAŞTIRILACAKTIR. KÜÇÜK BÖLÜM SİZE ULAŞTIĞINDA, ÜST KUTULARA İŞLENMİŞ SAYILARI GÖRECEKSİNİZ. BU SAYILAR, SİZİN BUNDAN BÖYLE YARIN'IN ABONE SERVİSLERİYLE BAĞLANTINIZI KURACAK OLAN SAYILARDIR.

DERGİNİZDEN BU KISMI KESMEK İSTEMİYORSANIZ, ABONE FİŞİNİN BİR BENZERİNİ YAPARAK DA GÖNDEREBİLİRSİNİZ.

bütünlük oluşturması gerekir. Doğadaki bir dönüşümün, bireyi ve toplumu etkilememesi olanaksızken, toplumdaki dönüşümün de aynı etkiyi yapmaması olanaksızdır.

Yaşamı daha yaşanılabilir kılmak, insanın olanaklarını gerçekleştirmesini sağlamak, önünde yükselen engelleri aşmak ancak bilimsel ilkelerle olanaklıdır. İnsanın sonsuz ve sınırsız yaratıcılığı ile oluşan şu ilkeler çelişkilerimizin çözümünde en büyük dayanağımız olacaktır.

Nesne, süreç, olguları nasılsa öyle incelemek, diğer nesne, süreç olgulardan bağımsız incelemek; yani soyutlamak.

Nesne, süreç, olgular çevresindeki başka nesne süreç, olgularla bağları, ilişkileri, hareket ve gelişmeleri içinde kavranılacak; ilişkiler tümlüğü sağlanacak.

Nesne, süreç, olgu arasındaki bağların, bunlar arasındaki koşullanmışlığın bulunup ortaya çıkarılması, birbirleri üzerine etki yapmaları, birbirlerinden çıkmaları ve birbirlerine geçmelerinin açığa çıkarılması bulunacak.

Tek'in (özelin, bireyselin) içinde geneli yakalamak, genelden, tek'e, özele, bireysele dönmek.

Rastlantı ile zorunluluğun bağlamını bulmak, rastlantı içinde zorunlu olanı, zorunlu içinde rastlantısal olanı kavramak saptamak.

Nesne, süreç, olguya ilişkin dışsal bilgide ve verilerden öze inmek, özü bulmak.

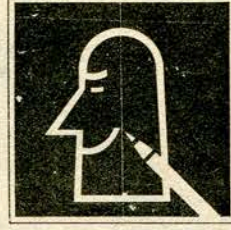
Nesne, süreç, olguları gelişim yasalarına uyan zorunlu bağlarıyla kavramak.

Nesne, süreç olguları diyalektik gelişimleri içinde kavramak, yani tüm "şey"leri doğuşları gelişim ve yerlerini bir başkasına bırakmaları durumunu diyalektik bir gelişim olarak kavramak. Bu diyalektik çelişkili sürecin, karşıtların birlik ve beraberliği, nicel ve nitel değişmelerin birliği, olumsuzlamanın olumsuzlanması yasalarına göre gerçekleştiğinin kavranması, bilinmesi, öğrenilmesi.

Nesne, süreç, olguları her zaman somut tarihsel koşullar açısından incelemek, zamanı, yeri gözönüne almak, bulunan gelişim yasalarını uygularken, somut tarihsel koşulları gözönünde tutmak.

Bilgilerimizi, becerilerimizi, yeteneklerimizi kullanabilmenin; değişimi, dönüşümü kavrayabilmenin; sorunlarımızı çözebilmenin başka yolu var mıdır?.

(*) Kılıfı (Pratik): 1-İş, üretim, sanayi; 2- Bilimsel araştırma yapma deneme-sınama yolu ile kanıtlama; 3- Toplumu iten güç bütünlmesi olarak; insanın, gerçeği dönüştürme etkinliği olarak alındı.



1981 Yomiuri Uluslararası Karikatür Yarışması Koşulları Açıklandı

Japonya'nın en büyük günlük gazetelerinden biri olan Yomiuri Shimbun tarafından düzenlenen uluslararası karikatür yarışmasının koşulları ve ödül miktarları açıklandı.

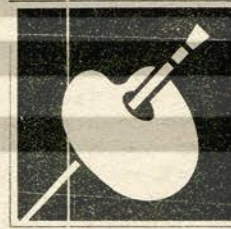
Tüm karikatürcülere açık olan yarışmaya katılacak olan karikatürlerin 297x20 mm. ebatlarını aşmaması gerekiyor. Yarışma önceki yıllarda olduğu gibi bu yılda iki dalda yapılıyor. Birincisi serbest konulu, ikincisinin konusu ise "Duvarlar".

Yarışmacıların: "The International Cartoon Contest" Section The Yomiuri Shimbun, 1-7-1 Otemachi, Chiyoda-ku, Tokyo-100, adresine 31 Ekim 1981 gününe dek göndercekleri yapıtlar arasından yapılacak seçmeler sonunda, birinci seçilecek yapıta 500 bin TL. The Hidezo Kondo ödülüne 250 bin TL, altın ödüle 150 bin TL, 25 üstün çalışma ödülünün her birine de 50'er bin TL ödül verilecektir.



Çekirge Çocuk Dergisi Çıkıyor

Daha önce çıkacağı açıklanmasına karşın geciken avlık çocuk dergisi ÇEKİRGE'nin, önümüzdeki yayın döneminde çıkması için hazırlıklar sürüyor. Tan Oral'ın yönetiminde yayınlanacak olan Çekirge, çizgiyle anlatıma ağırlık veren bir dergi olacaktır. Çocuklar kadar büyükler tarafından da ilgi göreceği sanılan Çekirge'nin çıkışı sabırsızlıkla bekleniyor.



Antalya Şenliği Grafik Yarışması Sonuçlandı

Antalya Şenliği çerçevesinde iki ayrı dalda düzenlenen grafik yarışması sonuçlandı. Mengü Ertel, Şahin Kaygun, Turgay Betil ve Ertuğrul Süngü'den oluşan seçiciler kuruldu, Antalya Şenliği Afiş Yarışması'nda Selahattin Ganiz'in yapıtını birinciliğe, Ergun Tunçkan'ın iki ayrı yapıtını da ikincilik ve üçüncülüğü değer gördü. Ümit Sarıslan, Ufuk Yanık, Selahattin Ganiz, Nilay Yılmaz ve Cumhuriyet Demirey'in yapıtları da mansiyon aldı. Antalya Turizm Afiş Yarışması'nda ise Metin Ateş birinciliğe, Selçuk Cebecioğlu ikinciliğe, Nihal-Emir Sarıer ikilisi de üçüncülüğe değer görüldü. Metin Ateş, Nurbin Sütveren ve Şevket Dimli'nin birer yapıtı da mansiyon aldı.



Gençler Sevmekten Korkmasın

Sinan Baykal

Düşününki, saatinizi evde unutmuşsunuz ya da saati kolunuzda taşımak size sürekli yük oluyor. Saatin kaç olduğunu öğrenmek için ne yaparsınız? Ya da bir başka soru. Gideceğiniz yere nasıl ulaşacağınızı şaşırdınız, belki de hiç bilmediğiniz bir kenttesiniz. Belirli bir adres sormak için kime yaklaşırsınız?

Soruları arttırsak, diyelimki bir pastaneye, hadi burada da günümüz kullanışıyla diyelim, 'cafe'ye gittiniz. Ya zaman geçireceksiniz, ya da içinizden birşeyler içmek isteği yükseldi. Rastlantı ya tüm masalar dolu, ama kimisinde birer kişi oturmuş, durumlarından da belli, tek oturmayı sürdürecekler, yani birisini filan da beklemiyorlar. Ne yaparsınız?

Bunların yanıtları sırasıyla, "saati öğrenmek için birisine sorarım. Adresi de. Kime mi? Ne bileyim, gözüme kestirdiğim birine. 'Cafe'de mi, sanırım girmem belki de tek oturanlardan birinin oturmak için olurunu almayı düşünürüm. Kimin mi? Canım ne önemi var," olacaktır.

Gerçekten önemi yok mu? Bir araştırma yapılsa, bakalım yüzde kaç erkek saati sormak için yoldan geçen biraz alımlı, havalı ve görünümünden emin bir kadına yaklaşır. Ya da tersi. Aynı sonuç adreste de alınabilir. 'Cafe'de tek oturan bir bayanın masasına yaklaşmak mı, 'allah

korusun". (Mutlak buna böyle yanıt veren birisi "otobüsün namusunu koruyan bir 'kaptan'dan ve 'yardımcısı'ndan herhangi bir zamanda bir 'ahlak' dersi almıştır.)

Birinci soruya verilen yanıtın arkasından, "ya da tersi" deyip geçmek de olası mı? Bu soruların her birisi gerçekte yalnızca erkeklere yöneltilebilir. Kadınlara yöneltmek bile anlamsızdır. Çünkü, bu sorunun ardından "abi bıyığımı şöyle bir sıvazlayıp, bayan saatin ne önemi var. Gelin sizle şöyle bir... dedim, sonra..." diye anlatılan öykülerin gelmesi pek olasıdır.

Yalnız bu tür sorular mı? Olası mı bununla sınırlı kalması. Cinsiyet değiştirme öykülerinin, cinsiyet değiştirmeksizin "belirsiz" yaşamayı "anamlı" sayanların, romanlarda da, türkülerde de sözü edilen 'oğlancılık' olgusunun, genelev kültürünün başına almış "ya allah" diye yürüdüğü; kandırılmış genç kızların, ocağı sönmüş küçük memurların, karısı dışında üç metresi olan büyük girişimcilerin (hazret müslüman ya sayıyı dörtte tutuyor), 'muska yazdığı' kızların ırzına geçen (ya da şimdilerde adı, 'teslim almak') sözde din adamlarının her gün olmasa bile iki günde bir manşetlere çıktığı; herşeye 'günah', 'ayıp' yaftasının takılıverdiği, ihtiharların, evden kaçmaların sayılamayacak kadar çok olduğu bir

toplumda, kolay mı örneklerin yalnızca üç tane 'masumane'yle sınırlı kalması?

Evet tüm bunlar birer olgu. Dahası tümü de belirli bir kaç temele dayanıyor. Bu temeller de şimdi bakınca 'rezil', 'alçak' temeller. Bütün bunlar doğru. Ama bir başka doğru daha var. Bir şeyler değişiyor. Kapalı toplum olmanın kabuğu kırıldıkça, bu temelleri oluşturan, bunlara harc olan kimi tekinsizler (tabular) birer birer aşılıyor. Hem de el atılamaz sanılırken, 'uzanan eller kırılır' sanılırken. Bir şeyler değişiyor, hem de nasıl.

Bugün, düne göre karşılaştırılmayacak bir demokratikleşme aileleri sarmışsa, ataerkil aile yapısının en azından büyüke bir kısmı erimişse, bundayadsınamayacak biçimde kırılan kabuğun etkisi var. Kapalı toplum olmaktan adım adım sıyrılmaktadır, ama nasıl?

KAPALI TOPLUM KABUĞU KIRILYOR, KIRILYOR AMA NASIL?

Nasılın ilk yanıtı, sancılı. Sancılı olmasının yanı sıra, yavaş, belki de kimilerince çok yavaş. Sıyrılış bütünde birden olamıyor. Bugün prekapitalist ilişkilerin hâlâ etkin olduğu bölgeler,

kabuğunu kırarlara göre daha yaygın. Büyük kentlerin merkezlerinde huzlanmış bir süreç olarak görülen kabuğu kırma olgusu, daha pek çok yere uzanamamış durumda. Gelgelelim bu da geçiş toplumlarının değişmez bir özelliği.

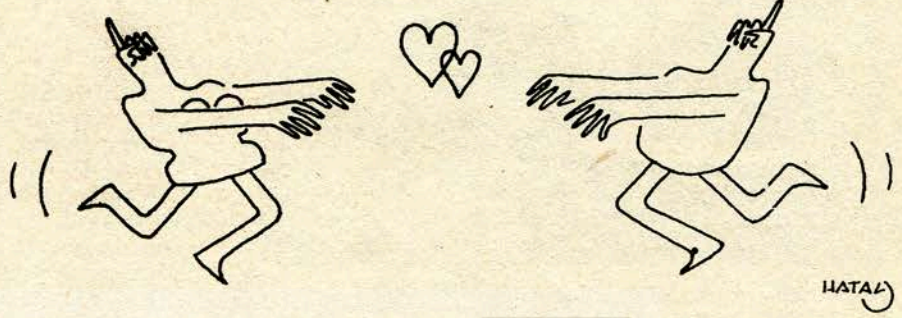
Büyük kentlerin merkeze yakın bölge lerinde çatlayan kabuk ise, kimi yönelimle ri kavrayamamış durumda. Kapalı toplum olmaktan çıkılıyor ama, insanı insan olma özellikleriyle görme alışkanlığı tamamıyla yerleşmiyor. Yerleşmiyor, çünkü, insa nın insana, insanın doğaya yabancılaşma sı olgusu, salt istemli çabalarla aşılabilecek bir olgu değil. Onu yaratan temel in yenilmesiyle birlikte, süreç içinde yok edilebilecek bir olgu yabancılaşma.

Şu var ki, yabancılaşma olgusu tümüyle yok edilmese bile, kimi sonuçların aşılabilmesi olanaklıdır. İnsanın insan olarak savaşımını anlamlı kılan da budur. Yaşamın demokratikleşmesiyle alınan yolları Batının gelişmiş burjuva demokrasilerinde, geri toplumların ortak özelliği olan kapalı yapıları nedeniyle çok zor olduğu da bir gerçektir. Ülke, çatlatmış olduğu kabuğundan, insancıl olanın çok ötesindeki kimi etkenleri tümüyle ortadan kaldırebileceği bir dönemi yaşamaktadır. Bu sürede etkin katılım çoğaldığı ölçüde, amaçlanan sonuçların kısa sürede kazanılamaması için neden yoktur.

Etkin katılımı ivedilikle gerektiren konuların başında, özellikle gençliği içine alan cinsellik, sevgi gibi konular gelmektedir. Toplumun tümünü olanca derinliğiyle etkilemekle birlikte, çözüme yönelik ileri adımların atılmasına en elverişli ve sorunu kavramaya en yatkın kesim oluşuyla, gençliğin ön plana alınması ise kuşkusuz doğrudur.

KADIN ve ERKEK, YAŞAMIN EN DOĞAL İLİŞKİSİNİ PAYLAŞANLAR

"İnsanla insanın dolaysız, doğal ve zorunlu ilişkisi, erkekle kadının ilişkisidir. İki cinsin bu doğal ilişkisinde insanın doğayla ilişkisi doğrudan doğruya insanın insanla ilişkisidir ve gene aynı şekilde insanla ilişkisi doğrudan doğruya doğayla ilişkisidir-kendi doğal işlevidir. Böylelikle bu ilişkide, insanın özünün insan için ne dereceye kadar insan için insanın insanca özü olduğu, duygusal olarak görünür, gözlemlenebilir bir olguya indirgenir. Onun için bu ilişki ile insanın bütün gelişme düzeyi yargılanabilir. Bu ilişkinin özelliğinden, bir tür varlığı, insan olarak insanın, ne dereceye kadar kendi bilincine vardığı, kendini kavradığı anlaşılır; erkekle kadının ilişkisi, insanla insanın en doğal ilişkisidir. Bu yüzden bu ilişki insanın doğal davranışının ne dereceye kadar insanı olduğunu, ya da içindeki insanı özünü



ne dereceye kadar doğal bir öz olduğunu, insanı özelliğinin onun için ne dereceye kadar doğal olabildiğini gösterir. Bu ilişkide ayrıca, insanın gerekmesinin ne dereceye kadar insanı bir gerekseme olduğu da görülür..." (K. Marks, 1844 Felsefe Yazıları, Payel Yayınları, s. 101) En doğal olan erkek ve kadının ilişkisine karşı, dinci ideolojiyle bir kat daha artan katı baskılarla koşullanmış toplumda insanların yaşadığı acılar ve terslikler neredeyse tartışmasız benimsenmiştir.

Toplumun dar bir seçkinler katının cinsel sorunun "yanlış kavranması"na hemen her zaman karşı çıktığına rastlayabiliyoruz. Gelgelelim, sözgelimi iki erkek ya da iki kadının sokakta sarılıp öpüşmeleri ya da elele dolaşmaları alabildiğine hoşgörülle karşılanırken, karşı cinsten iki insanın öpüşmesi ya da elele dolaşması ayıplanmaktadır. (ayıplamak deyimi kimi yöreler için çok hafif kalsa da, genelleştir mek için kullanılmaktadır.)

Biçimsel örnekler olarak görülebilmelerine karşın, kökeninde yüzyılların tekinsizleri (tabuları) bulunan bu tutum, sonuçta gerçek sevgiyi (aşkı), cinsel ilişkiyi yasak sayar duruma gelmektedir. Oysa ki, ergenlik çağına adım atan genç insanın, bu alabildiğine duygusal dönemi severek, sevilerek geçirmesi, toplumumuza şimdikinden çok daha hoşgörülü, yetenekli, aydınlık kafalı, bilimsel yaklaşımı, aşkın yoksayılmadığı bir toplumun insanları, şimdikilerle karşılaştırılmayacak denli başarılı evlilikler kuracaklardır. (Hemen belirtelim, burada kolaycı kesinlemeler yapmıyoruz. Katıksız (saf) aşktan söz etmiyoruz. Kuramsal doğruların teneşir edilmesiyse anlatmaya çalıştığımız ilişkiyle kazanılamayacağını elbette kabul ediyoruz.) Birbirlerini ilk kez evlilik-

lerinin birinci gecesi gören (yalnızca yüzlerini görmeyi anlatmıyoruz) bir kadın ya da erkek için yaşamı belirleyecek ölçüde önemli olan 'doymundan' giderek insanca ilişkilerden söz etmek çok zordur.

Öğrenim ve aile içi eğitiminde hiçbir cinsel bilgilendirme almamış bir gencin kendi yaşamında ne tür sorunlarla karşı karşıya kalacağı kolaylıkla anlaşılabilir. Bu sorunların kuşaklar arasında süreceği de gene doğal bir gelişmedir. Gene gençliğinde gerçek sevgiyi yaşamamış bir insanın başkalarını sevebileceğini düşünmek de hayal olacaktır.

GENÇLER ÖZGÜRCE SEVEBİLSİN

Tüm cinsel sorunlarını en doğal biçimde tartışabilen, birbirlerini sevebilen bir gençliği ve şimdikiyle karşılaştırılamayacak denli insancıl, bambaşka bir toplumu kazanabilmek için öncelikle bu alandaki tekinsizler yıkılmalıdır. Sokakta elele yürüyen bir genç kız ve erkek bizi mutlu kılmalı. Bir park köşesinde öpüşen bir çift, bizler için sevgi dolu bir dünyanın habercisi olmalı. Yüzyılların koşullandırmaları sonucu bu tür görüntülere "ayıpçı" yaklaşanları dostça uyarabildiğimiz ilişkileri egemen kılmalıyız.

Bu düşünce ve duygularla tüm olumsuzluklara, karşın bu sayfalarda çok daha somut tartışmalar yapılacağı konusunda iyimseriz. Bu tartışmaların temel belgisi ise, "Gençler, sevmekten korkmayın," olacaktır.

Hiç unutmayalım: İnsanları sevmek, sevgiyi bilmektir.!

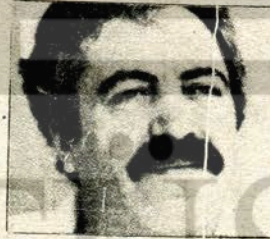


Soldan sağa: Remzi İnanç, Ece Ayhan, P. Naili Boratav, Enver Gökçe (fotoğraf: Vecdi Başkesik)

Ece Ayhan nice serüvenlerden sonra Türkiye'ye ve Ankara'ya döndü. Eski dostlarıyla görüşüyor yeni edebiyatçı arkadaşlarla tanışıyor. Gezmek ve okumakla geçiriyor günlerini. Geçtiğimiz Nisan ayı sonlarında Pertev Naili Boratav gelmişti. Paris'ten eski öğrencisi Enver Gökçe'yi görmek istediğini belirtmişti bir söyleşisinde... Ece Ayhan da Gökçe ile tanışmak istiyordu. Bir Cumartesi sabahı, Kızılay'da, Gökdelen'in önünde Remzi İnanç'la buluşup Seyranbağları'ndaki Huzurevine birlikte gittiler. Enver Gökçe otuz yıl önceki hocasını birden tanımadı. Söylenince bihoş oldu. Gözleri doldu. Bir daha sarıldı. Boratav'ın boyuna. Ece Ayhan'la da ilk kez karşılaşıyordu. Farklı anlayıştaki bu iki şiir ustası kucaklaştılar. Ece Ayhan, Enver Gökçe'nin 'Hastir' şiirini (Sanat Emegi Dergisi, Şubat 1980) çok sevdiğini söyledi. Birçok dizelerini ezbere okudu. Sonra topluca fotoğraf çektiler.

Kitap çıkarma zorluğu bundan böyle artacak gayri.. Bir çok sanatçı, gün ışığına çıkmayı bekleyen dosyalarına bakıp karamsarlığa kapılıyor. Yalnız sanatçılar mı? Ünlü eleştirmen ve edebiyatçılar da aynı kaygıyı duyuyorlar. Geçen ay Ören'de, Muzaffer Uyguner'in evinde, Asım Bezirci bir dostuna yakınıyordu: "Yayınlanmayı bekleyen beş altı kitabım öylece duruyor.." Bezirci genç eleştirmenlerle çokça ilgileniyor. M. Yaşar Bilen'i bir iki kez sordu. Ankara'dan özellikle Ahmet Telli'ye çokça sevgilerini gönderdi. (Şair ve yazar Ahmet Telli 1 Ocak'tan 23 Temmuz'a dek gözaltında ve tutuklu olarak kaldı, sonra salıverildi.)

Kitap çıkarma zorluğu demiştik... İstanbul'da kurulan ve oldukça başarılı dergi ve kitap yayınlayan Yazko'nun (yazarlar ve çevirmenler yayın üretim kooperatifi) bir benzerini Ankara'da kurma girişimleri üç kuruluş kazandırdı. Ayça, Ayko ve Anyazko. Doğrusu Ankaralı okur-yazarlar üzüldüler bu bölük-pörçüklüğe, bu güç dağılımına... Ama gel gör ki, bu üç kuruluşun önde gelenleri de aynı şekilde özgünler. Neyse. Bunlardan Ayko geçtiğimiz ay iki kitap çıkardı. İlki 'Tarih Öğrenimine Başlangıç'. Yazarı Yaşar Çağlayan. (Bu genç ve çalışkan arkadaşımızı ne yazık ki Temmuzun son günlerinde, trafik kazasında eşiyile birlikte yitirdik.) İkinci kitap 1978'de genç yaşta öldürülen değerli bilim adamı Bedrettin Cömert'in 'Eleştiriye Beş Kala'. Hasan Hüseyin'in geniş önsözyle sunulan bu kitapta, Cömert'in



eleştiri yazılarından bir bölümü derlenmiş. Öbür kuruluş Anyazko şimdilin Yazın adlı aylık bir dergi çıkarıyor. İlerde yayın yapacak. Ayça ise, sonbaharda ünlü yazarlarımızdan kitaplar ve bir de yayın organı çıkaracağını duyuruyor. Hepsine de başarılar diliyoruz yazınımız adına.

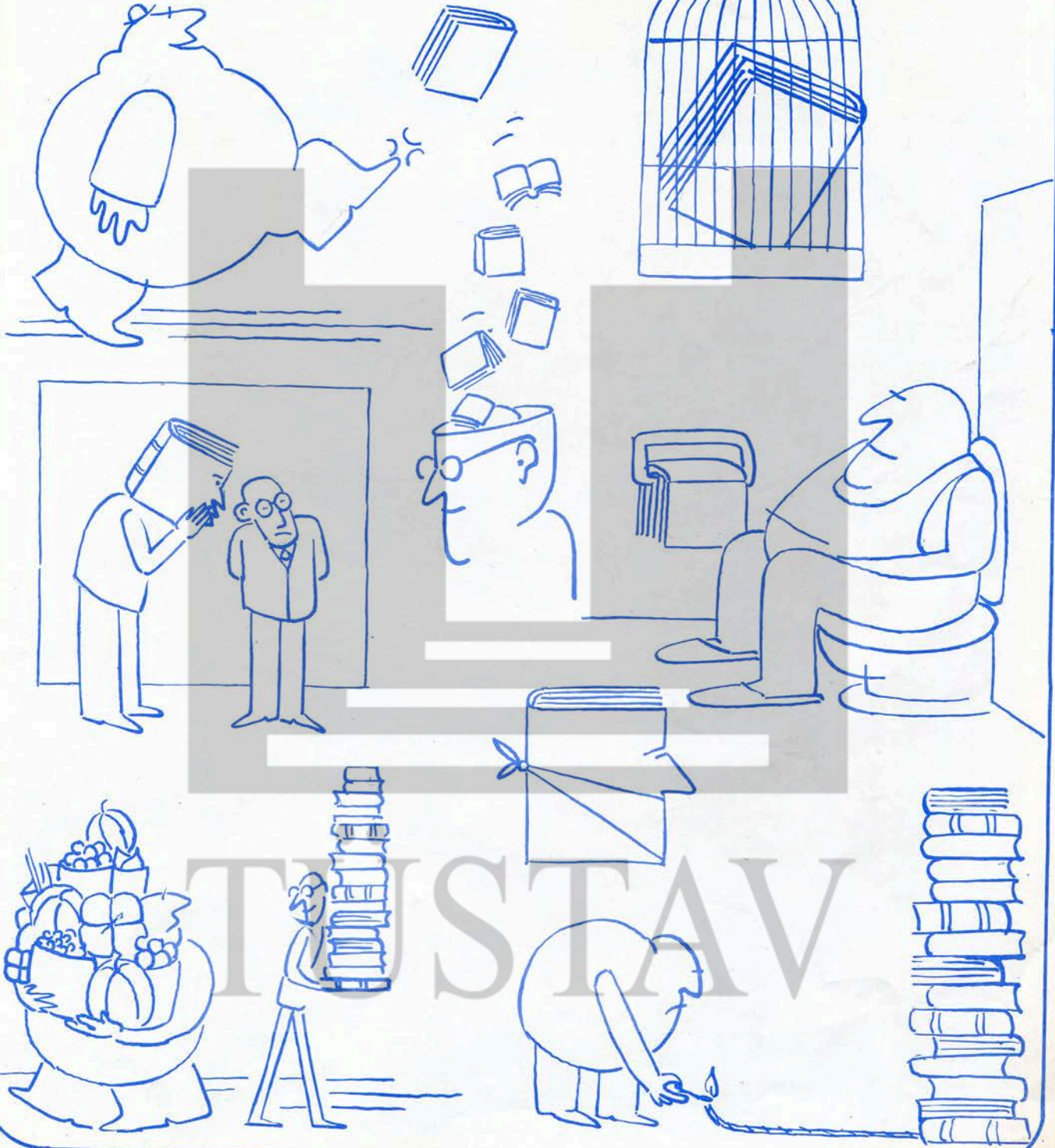
Yayın kooperatifleri kurula dursunlar, Anadolu'daki edebiyatçılar da kendi göbeklerini kendileri kesiyorlar. Ece'den bir ses Maksut Doğan'ın üçüncü şiir kitabı: **Korkulmasın**. (P.K. 83 Aydın) Yılların gizli şairi, Kayseri'li edebiyatçıların ağabeyi Dr. Sadullah Kutluer şiirlerini **Kar da Isıtır**'da toplamış, (P.K. 242 Kayseri)/Yine Kayseri'den öykücü Mehmet Çağlıkasap'ın ilk şiir kitabı: **Bir Sevdaya Yürümek**. (İstasyon Cad. 7/B Kayseri)

Veysel Öngören Diyarbakır'ın bir köyünde yaşıyor. Toprak uğraşısı yanında felsefe ve edebiyat okuyor durmadan. Uzun uzun felsefe ve sanat yazıları yazıyor. Bir de kendine özgü bir dolu şiirler. Hemen hepsi de imbikten çekilmiş gibi... 1981'in ilk ayında ikinci şiir kitabı **Vay Gözüm** çıkmıştı. (Türkiye Yazıları Yayınları) Geçenlerde iki dosya şiir daha gönderdi Ankara'ya. Veysel'den sözaçılmışken şunları da yazalım bari. Son yılların genç ve başarılı şairlerinden Ahmet Ada, Ankara'daki bir dostuna, Kayseri'den gönderdiği mektupta şunları yazıyordu: "... Bugünlerde Veysel Öngören'in Türkiye Yazıları'nın Ocak 1981 sayısında çıkan **O O'dur** şiirini yeniden okuyorum. Mutlaka okunması gerekli bir şiir. Siz de bütün şair arkadaşlara önerin. Şiirin bir hesaplaşma önünde olduğunu hatırlatıyor. Neyi yazmamız gerektiğini çok güzel vurguluyor." Bir şairin, belki de yüzünü bile görmediği, ama aynı dille yazdığı bir şair için bu dikkatli ve vefalı tavrı ne güzel... Şimdilerde genç edebiyatçılar, özellikle şairler arasında elle tutulurcasına gözlenen sıcak, sağlıklı ve birlikte olma olgusu kıvandıracı doğrusu. Büyük insan, büyük dost, değerli şair Ceyhan Atuf Kansu'yu anımsadık şimdi. O da Anadolu'da çıkan yerel dergi ve gazetelerde rastladığı yetenekli ama arkasız genç sanatçıların ürünlerini yazılarına aktarır, büyük gazete ve dergilerde tanıtırdı.

Yüreği hep ilk gençlik duygularıyla çarpan, ama bedeni erken yıpranmış Ali Yüce dostumuzun 'Nevzat Üstün' ödülünü alan şiir kitabı sonunda yayınlanacak. Ali Yüce Yazko'nun son üyesi olarak kaydını yaptırdı. Bunun için çektiği vesikalık fotoğrafa bakıp bakıp gülüyordu. "İnsaf yahu, diyordu. Bizim Antakya'da böyle fotoğraf çeken olsa işsizlikten aç kalır vallahi. Ne bu? Yüzümün bir yarısı siyah, öbür yarısı beyaz." Söz aramızda Ankara'nın ünlü bir stüdyosunda çekilmişti bu fotoğraf. Ali Yüce bul. Yine de avunacak bir şey bulur. "Ne olacak, kitabın kapağına konmayacak ya, dosyada duracak resim. Varsın dursun."

Son iki yıldır şiir dünyamıza bir pencere açan Yusufçuk yeni yıl a girmeden kapandı. Bir dostu Ali Püsküllüoğlu'nu avutmak için: "Yusufulular Ölmez" dedi. Çukurova çocuğu Püsküllüoğlu lâfın altında kalır mı? Yanıtladı hemen: "Ölmez, ölmez ama kapanır böyle."

ÇİZİK ...





TÜSTAV